

Ninsik'ij chuqa' nintz'ib'aj

Ruka'n xak

Kaqchikel

AUTORIDADES MINISTERIALES

Claudia Ruíz Casasola de Estrada

Ministra de Educación

Héctor Antonio Cermeño Guerra

Viceministro Técnico de Educación

Erick Fernando Mazariegos Salas

Viceministro Administrativo de Educación

Oscar René Saquil Bol

Viceministro de Educación Bilingüe e Intercultural

Nidia Yolanda Orellana Moscoso de Vega

Viceministra de Diseño y Verificación de la Calidad Educativa

Carlos Marcial López Hernández

Director General de Educación Bilingüe Intercultural (Digebi)

Pensamiento del Rocío Valdez Santizo de Chapeta

Directora General de Gestión de Calidad Educativa (Digecade)

Zaida Lorena Aragon Ayala de Argueta

Directora General en funciones de Currículo (Digecur)

Mateo Lorenzo Hernández Pedro

Subdirector de Educación Bilingüe intercultural (Digebi)

Autoría y mediación

Olga Antonieta Orellana Girón – Coordinación General-

Claudia María González Álvarez – Consultora

José Reginaldo Pérez Vail – Consultor

Contextualización

Fredy Waldemar Xocop Roquel – Consultor

Apoyo técnico

Revisión técnica

Wilton Paz Catú - Técnico de la Dirección Departamental de Educación de Chimaltenango

Equipo técnico del Ministerio de Educación

Lilian Carolina Colop Salanic - Digebi

Lisbeth Etelvina Son Simón - Digebi

Lucas López de Rosa - Digebi

Manuel Ricardo Ixmatá Tahay - Digebi

Autoría de lecturas

Miguel Ángel Oxlañ Cúmez

Ver páginas: 13, 21, 37, 53, 61, 77, 95, 103, 111, 119, 135, 145, 153, 161, 179 y 205.

Diseño gráfico

Rosa Angélica de León Reyes – Consultora

Diagramación

María Fernanda Linares

Ilustración

Luis Enrique Robles Mejía

Marco Antonio Revolorio Ortiz

Ricardo Estrada Ovalle

Rosa Angélica de León Reyes

Banco de imágenes de Digecade y Digebi

©Ministerio de Educación (Mineduc)

Dirección General de Educación Bilingüe Intercultural (Digebi)

6ª calle 1-87 zona 10, Edificio 2, cuarto nivel, ala norte

Teléfono: (502) 2411-9595 ext. 2121

Primera edición, 2019

<http://www.mineduc.gob.gt/digebi> - <http://www.digebi.gob.gt>

Este documento se puede reproducir total o parcialmente, siempre y cuando se cite al Ministerio de Educación (Mineduc) como fuente de origen y que no sea para usos comerciales.

GOBIERNO de
GUATEMALA
DR. ALEJANDRO GIAMMATTEI

MINISTERIO DE
EDUCACIÓN

Ninsik'ij chuqa' nintz'ib'aj

Ruka'n xak

Kaqchikel

Queridos niños y niñas:

Es un gusto saludarlos de nuevo.

Estoy seguro que durante estos meses en primer grado han disfrutado y aprendido mucho con su primer libro. Ahora, están listos para continuar.

Con mucha alegría les presento el segundo libro de primer grado. Es momento de empezar con el aprendizaje de nuevas letras. Pronto construirán palabras y poco a poco, leerán y escribirán con facilidad.

Algo muy importante es que aprenderán a leer y escribir en su idioma, el que hablan y conocen, con el que se comunican en su familia y del que deben sentirse muy orgullosos.

Este libro se elaboró con mucho cariño, pensando en ustedes. Con el apoyo de su maestra o maestro realizarán los diferentes ejercicios que están en cada hoja. Además, encontrarán historias, tarjetas y muchos juegos divertidos.

Cuando aprendan a leer podrán ver de nuevo todas las páginas de su libro y leerlas sin ayuda de nadie. Además podrán hacer algo muy importante, leerlas a su familia.

Espero que cuando el tiempo pase tengan muy bonitos recuerdos de este libro y recuerden con mucha alegría cómo en primer grado, paso a paso, aprendieron a leer y escribir.

iQue disfruten su libro!

Atentamente,

Claudia Ruíz Casasola de Estrada
Ministra de Educación

Ak'wala':

Rik'in ronojel ajowab'äl chuqa' kikotemal ninya' rutzil iwäch junb'ey chik.

Wetaman chi ri taq ik' re' ri pa nab'ey rupalb'al tijonik ina'on rukikotemal chuqa' ik'ulun kiy iwetamab'al chi rupam ri nab'ey iwuj. Wakami, yixtikir yixb'iyin jub'a chik.

Rik'in kikotemal ninya' pa iq'a' ri ruka'n wuj richin ri nab'ey rupalb'al tijonik. Xoqa ri ramaj richin nitikirsaj el ri itijonik rik'in k'ak'a' taq tz'ib'. K'a ri, xkixtikir runuk'ik tzij, eqal eqal, xtisik'ij ruwach wuj chuqa' xkixtz'ib'an.

Yalan ruq'ij xtiwetamaj nisik'ij ruwach wuj chuqa' xkixtz'ib'an pa ich'ab'äl, ri nich'ab'ej chuqa' iwetaman, ruma rik'in rija' yixtzijon rik'in ri iwach'alal chuqa' k'o chi niloq'oq'ej ruma iwichin.

Ri wuj re' xb'an rik'in ajowab'äl, ruma jantape xixqanataj. Rik'in ruto'ik ri itijonel xtib'an ri jalajöj solojsamaj e k'o chi ruwach ri jujun ruxaq. Chuqa' xtiwil lema', ruxaq taq peraj wuj, chuqa' kiy taq jeb'el etz'anem.

Töq xtiwetamaj nisik'ij ruwach wuj, xkixtikir nitz'ät junb'ey chik ronojel ruxaq ri iwuj chuqa' xtisik'ij pa iyonil. K'a ri xkixtikir xtib'an jun nimalaj samaj, nisik'ij chi kiwach ri iwach'alal.

Ninwoyob'ej chi töq xke'ik'o ri q'ij, xaxtinataj ta ri jeb'el taq ramaj xik'owisaj rik'in ri jun wuj re'. Xtinataj ta rik'in kikotemal chi ri pa nab'ey rupalb'al tijonik xiwetamaj xisik'ij ruwach ri wuj chuqa' xiwetamaj xixtz'ib'an.

¡Kixkikot rik'in ri iwuj!

Ja re' rin,

Claudia Ruíz Casasola de Estrada
Twixin Xnaq'tzb'il

Cholwuj

Kamulun'ik ri k'uxatz'ib'.....5

T t.....13
J j.....21
R r.....29
K k.....37
Tzij richin yesik'ix chuqa' richin
tjon'ik.....45

N n.....53
M m.....61
X x.....69
K' k'.....77
Tzij richin yesik'ix chuqa' richin
tjon'ik.....87

Y y.....95
P p.....103
B' b'.....111
Ch ch.....119
Tzij richin yesik'ix chuqa' richin
tjon'ik.....127

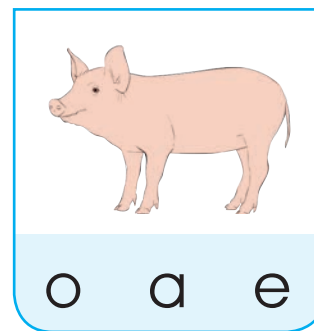
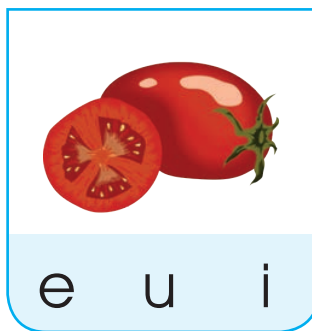
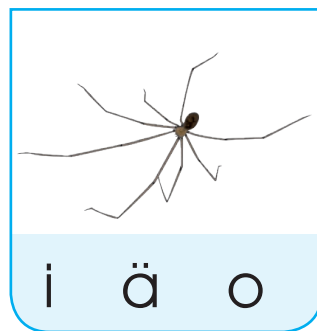
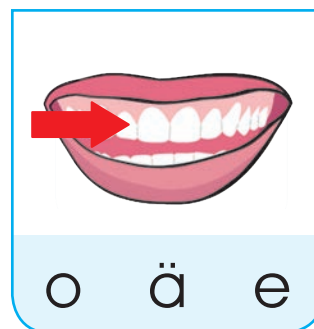
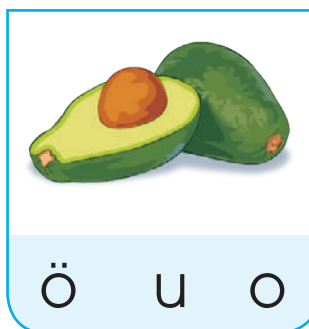
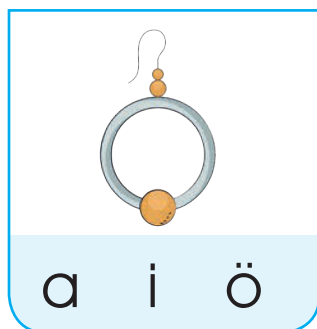
Ch' ch'.....135
L l.....145
Q q.....153
Q' q'.....161
Tzij richin yesik'ix chuqa' richin
tjon'ik.....171

Tz tz.....179
Tz' tz'.....187
S s.....197
T' t'.....205
W w.....215
Tzij richin yesik'ix chuqa' richin
tjon'ik.....223

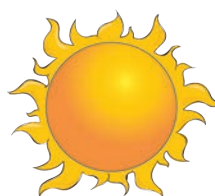
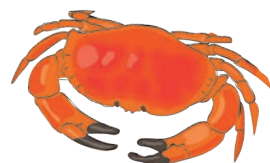
Tunaj'ik solojsamaj.....231

Kamulunik ri k'uxatz'ib'

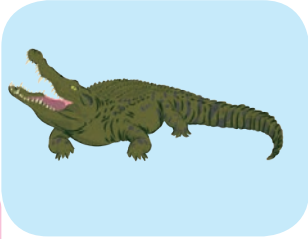
Kojtikir el rik'in rukamuluxik ri k'uxatz'ib'. Tab'ij kib'i' ri jujun ach'ib'äl re'. Tajuxu' pa jun setes'ik ri k'uxatz'ib' rik'in nitikir el rub'i'.

Tab'ij kib'i' ri jujun ach'ib'äl. Kik'wan ri ruk'oxomal ri k'uxatz'ib' pa nik'aj chuqa' pa rukisib'äl. Tatz'ib'aj ri k'uxatz'ib' xtawak'axaj chi ruwäch ri juch'.

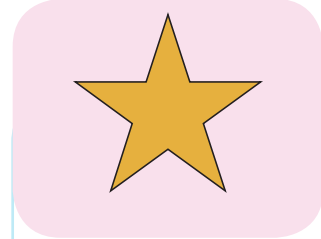
Eqal tab'ij kib'i' ri jujun ach'ib'äl. Takanuj kik'oxomal ri k'uxatz'ib' chi rupam kib'i'. Tajuxu' ri k'uxatz'ib' ye'awil. Tatz'eta' rub'anon pa tz'etb'äl.

o a u i

e o i u

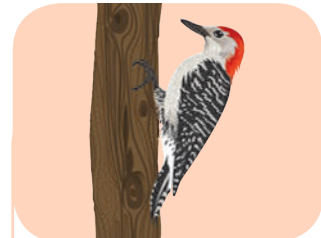
o u i e

o u i ä

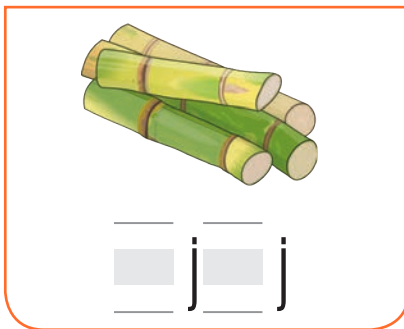

u i a ä

u o u i

Eqal ke'ab'ij kib'i' ri chikopi' re'. Tatz'aqatisaj kib'i' ri jujun rik'in ri k'uxatz'ib' ri nkajo' na.

 j j

k n q'

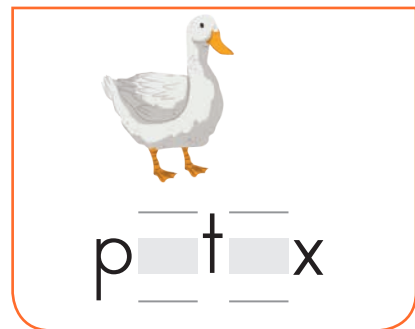
t k r

k t n

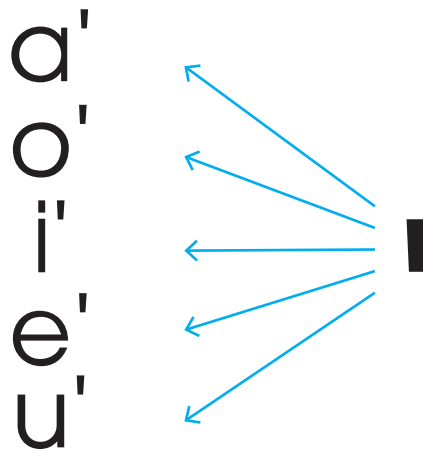
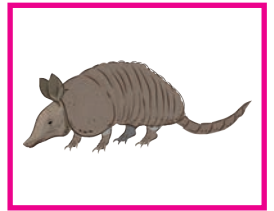
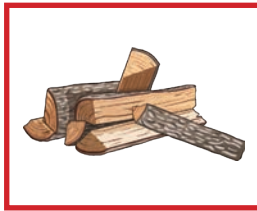
s n k

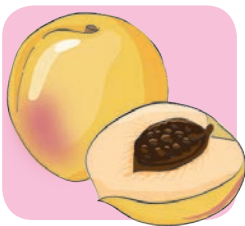
p t x

K'uxatz'ib' rik'in ch'ut

Ke'atz'eta' ri ach'ib'äl re', chuqa' tab'ij kib'i'. Chi jujun kik'wan chi rupam kib'i' jun ruk'oxomal k'uxatz'ib'. Tiqa chawäch chi ri k'uxatz'ib' re' rujalon ruk'oxomal, achi'el ta chi nib'e ta jub'a' raqän, chuqa' ruk'wan ta rutz'aqat pa ruk'isib'äl. Toq ke ri', nib'ix chi ruk'oxomal jun k'uxatz'ib' rik'in ch'ut.

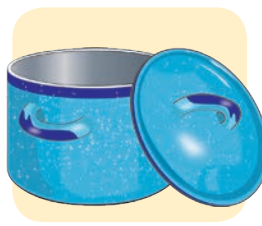
- Taq jun k'uxatz'ib' nik'oxoman rik'in ch'ut, nitz'ib'äx jun ti juch' chi ruxk'in, rub'i' ch'ut. Tatz'eta' achike rub'anikil nib'an chi re ri juch'. Tatzeta' rub'anikil rutz'ib'axik ri ch'ut rik'in jujun k'uxatz'ib'.
- Tatz'eta' ri ach'ib'äl re', chuqa' tab'ij kib'i'. Chi ruxe' jujun e tz'ib'an kib'i'. Takamuluj rik'in atz'ib'ab'al chuqa' ab'onitz'ib'ab'al ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'ut xke'aw'il.

tura's

at'i't

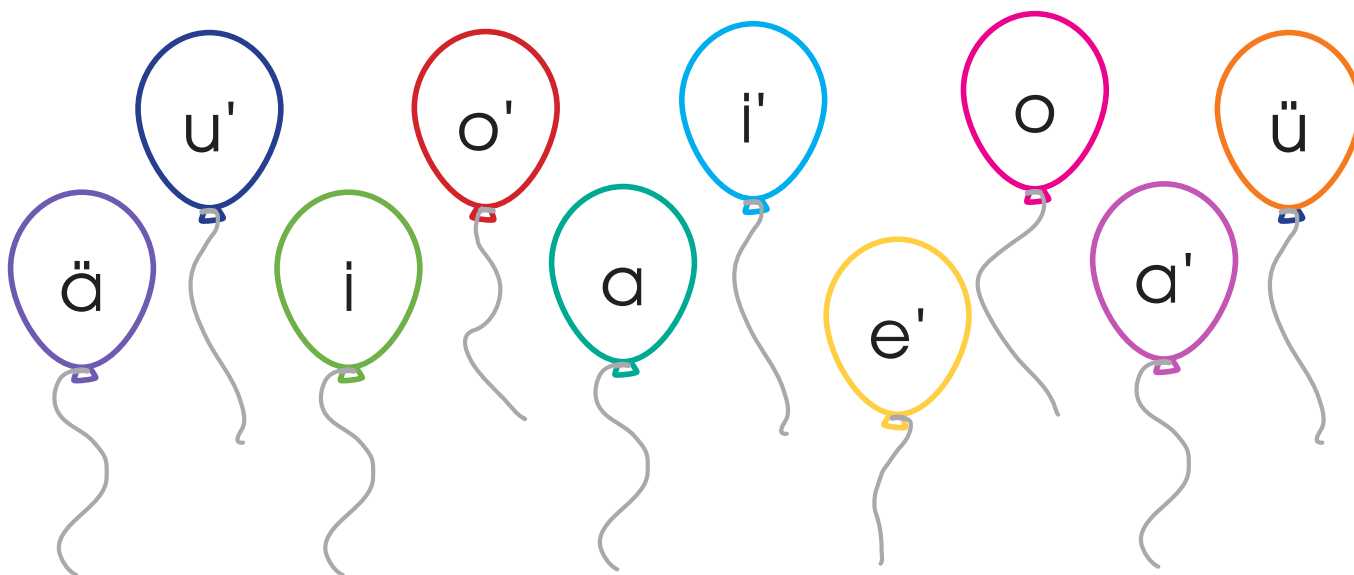

b'ojo'y

ne'y

Ke'atz'eta' la xupxup. Ke'ab'onij ri e k'o ri k'uxatz'ib' chi kipam: a', e', i', o', u'.

Takamuluj ri rub'anikil ri k'uxatz'ib' rik'in ch'ut. Tawojqaj ri tz'etb'äl.

o'

a'

e'

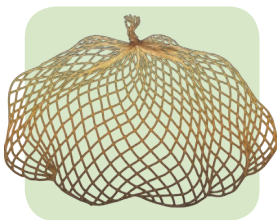
i'

u'

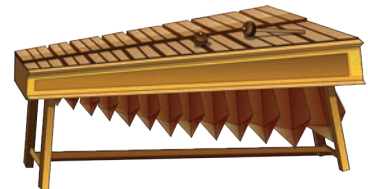
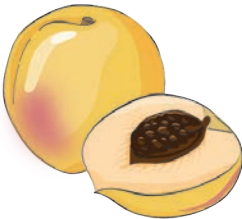
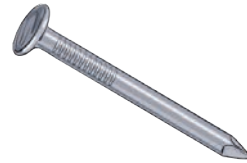
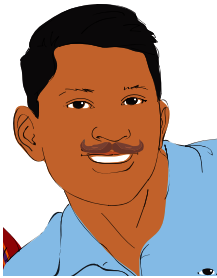
- Takamuluj ri julëy tz'ij kik'wan k'oxomal k'uxatz'ib' rik'in ch'ut: su'unik, ch'amì'y, tzijotza', kolo', xaja'b', b'eleje'.
- Eqa! tab'ij kib'i' ri jujun achib'äl. Takanuj ri ruk'oxomal ri k'uxatz'ib' kik'wa'n ch'ut, xke'awil, k'a ri', tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' e k'o chi ruxk'in, rik'in jub'a: o', a', e', i' chuqa' u'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'etb'äl.

e'

Tab'ij kib'i' ri jujun achIb'äl. Tajuxu' pa jun setesik ri achIb'äl, ri kib'i' kik'wa'n k'uxatz'ib' rik'in ch'ut.

Tasik'ij ri jujun k'uxatz'ib' ri e k'o pa nab'ëy peraj. K'a ri', tab'ij kib'i' ri jujun achIb'äl. Takanoj achike chi e ka'i' k'uxatz'ib' xtawil chi rupam rub'i'. Tatunu' rik'in jun juch' ri achIb'äl rik'in ri k'uxatz'ib' rejqalem.

a
a'

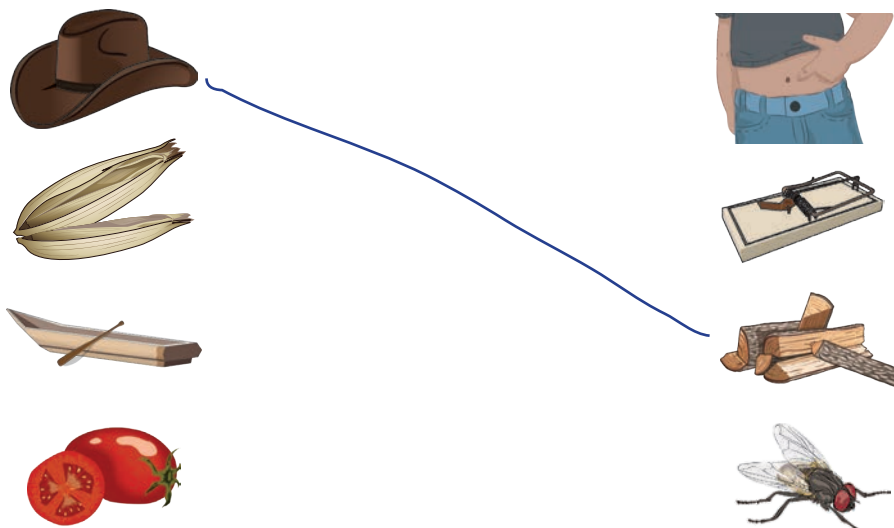
o
o'

i'
i

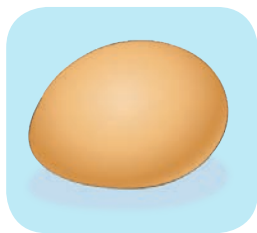
Egal tab'ij kib'i' ri ach'ib'äl. Tatunu' rik'in jun juch' ri ach'ib'äl e k'o pa nab'ëy rik'in ri e k'o pa ruka'n peraj ri kik'wan pa kib'i' junam k'uxatz'ib' rik'in ch'ut. Tatz'eta' rub'anon pa tz'etb'äl.

- Akuchi e k'o retal, taqupij ri peraj ruxaq wuj ri e k'o ach'ib'äl chi ruwäch.
- Egal tab'ij rub'i' ri jujun achib'äl. Ke'amolo' konojel ri ach'ib'äl ri e k'o pa kib'i' jun k'uxatz'ib' rik'in ch'ut. Tab'ij achike k'uxatz'ib' rik'in ch'ut ruk'wan jujun tzij.
- Tacha' oxi' taq peraj wuj, k'a ri' tab'ij jun b'ab' k'ik'in chi kijujunal.

Tab'ij rub'i' ri jujun ach'ib'äl. Takanoj achike chi e ka'i' k'uxatz'ib' ri e k'o chi ruxe' k'o pa rub'i'. Takamuluj rik'in atz'ib'ab'al ri tz'ib' k'o pa rub'i'.

o o'

a' a

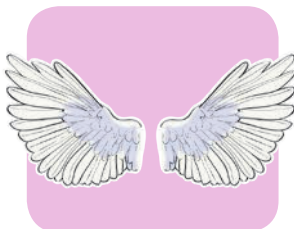
e e'

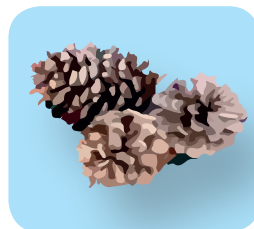
i i'

u u'

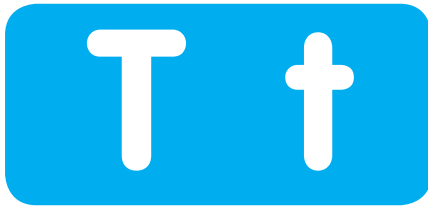
i' i

u' u

o o'

Ri jun ka'i' oxi' q'ij re' xtawetamaj ri tz'ib' t. Richin niqatikirsaj, üt'z nawak'axaj ri jun lema' re', ri xtiqa chawäch.

Ri Natalia chuqa' ri tuj

Natalia janila jeb'ël nuna' nati'n pa tuj rik'in rute'. Jeb'ël nuna' ri lilöj ya' chuqa' ri kimeq'enal ri ab'äj.

Jun tiqaq'ij netz'an ewan'ik kik'in ri taq ruch'utixib'al. Xanin ri Natalia xb'erewaj ri' pa tuj. Taq xok pa tuj xrak'axäj jun ch'uch'uläj ch'ab'äl ri nub'ij chi re': "katok wal."

Natalia xuxib'ij jub'a' ri'. Xerukanoj rute' k'a ri xutzijoj chi re' ri xrak'axaj. Natalia nirajo' niretamaj achike ri xch'o'n chi re'.

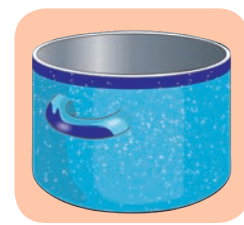
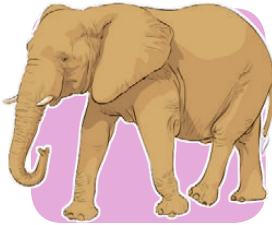
Ri rute' xuq'etej rik'in ajowab'äl. Xutzijoj chi re' chi ri tuj k'o **rajawal** ri nichajin richin. Xutzijoj chuqa' chi re' chi rija' ri niyakon rumeq'enal chuqa' ri rukikotemal ri tuj. Natalia xtzolin, xerewaj ri' rik'in kikotemal pa tuj.

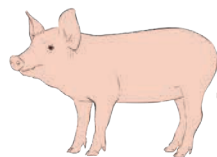
Kojtzijon:

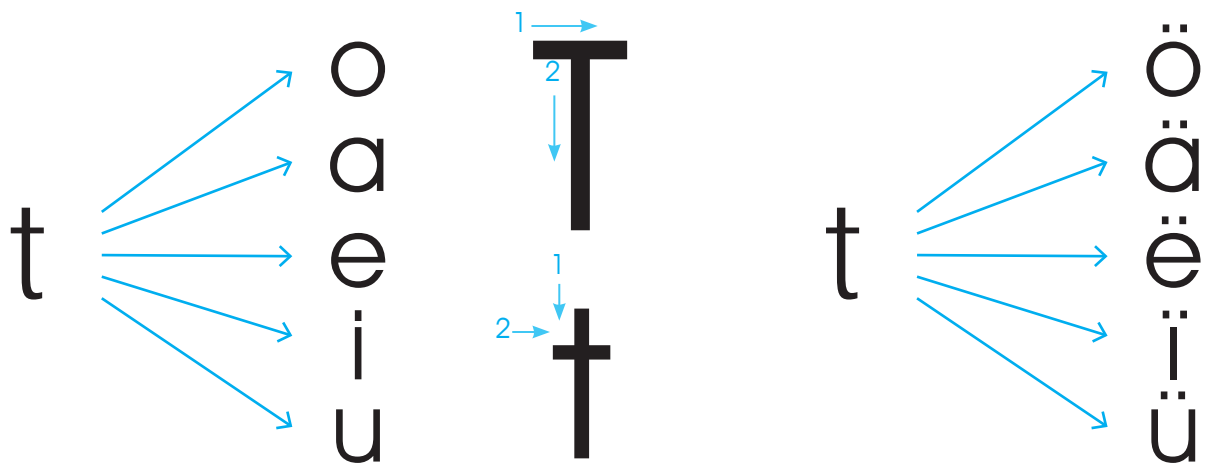
- ¿Achike ri ajkuqul ye'aw'il pa ri jun lema' re'?
- ¿Atux xuk'ulwachij ri Natalia? ¿Jampe xuk'ulwachij?
- ¿Achike ri rajawal ri tuj?
- ¿La atz'eton jun tuj? ¿La xatatin yan chi rupam jun tuj?

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eqal tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /t/, /t/, /t/. Takamuluj jun ka'i' ox'i mul. Ke'awak'axaj k'a ri ke'akamuluj re ka'i' ox'i tzij re': /ta/-/ta/, /te/-/lem/, /ti/-/kil/. Tasik'ij julëy chik tzij ri yetik'ir el rik'in ri k'oxomal /t/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ajuxu' chi rupam jun setesik, konojel ri achib'äl yetik'ir el kib'i' rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **tuj**.

- ¡Katetz'an kik'in ri k'oxomal! Tawak'axaj ri jujun tzij eqal xtab'ij chuqa kow xtusik'ij ri atijonel. Wi ri rub'i' nitik'ir rik'in ri ruk'oxomal ri nab'ey tz'ib' richin ri tzij tuj, k'o chi yapa'e'. Wi ri k'oxomal man pa nab'ey ta k'o wi, tatzeqej aq'a'. Tawak'axaj: /tunül/, /sotöl/, /maqamot/, /tikil/, /jotöl/, /maymot/, /tolan/, /raxtew/, /xakaxot/, /retal/.
- Eqal tab'ij kib'i' ri achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ajuxu' chi rupam jun setesik ri kib'i' ri achib'äl kik'wän xab'ikuchi ri k'oxomal /t/.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /t/. Ja re' ri nimatz'ib' **T** chuqa' ri ch'utitz'ib' **t**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'än ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'alän tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj kik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rusik'ixik ri tz'ib' **t** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' tab'onij ri jap tzij: **te**, **tu** chuqa' **ta**.

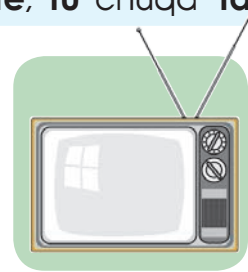
te'ej

tu'ch

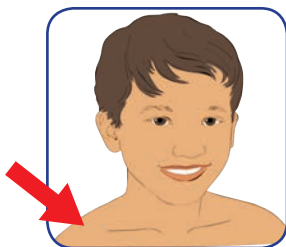

tura's

taluwäch

Ke'atzu' ri achib'äl e k'o qa pa xulan k'a ri' tab'ij kib'i'. Chi kixe' ri jujun achib'äl e k'o ka'i' kakaxa. Tab'onij ri nutikirsaj el rik'in ri jap tzij junam rik'in ri rub'i' ri achib'äl.

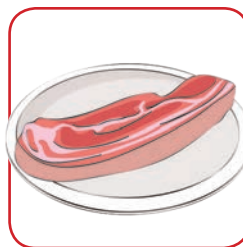
te

to

tu

ta

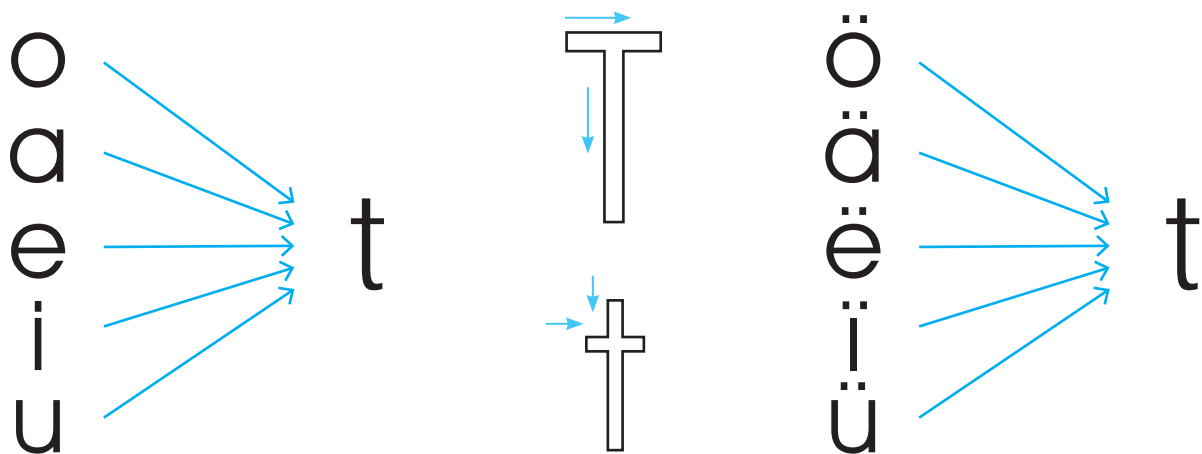
tu

ti

ta

te

- Tatijoj awi chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **T** chuqa' ri ch'utitz'ib' **t** tatzeqelb'ej ri ch'ab'. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatzib' rik'in la tz'ib' **t**.
- Tatzu' ri jun achib'äl re' k'a ri' tab'ij rub'i'. Ke'atz'eta' ri tzij e k'o chi ruxik'in. Takamuluj, rik'in ri atz'ib'abäl chuqa' bonitz'ib'ab'äl, ri tzij nub'ij rub'i'.

Tasik'ij ri jap tzij ri e k'o chi rupam ri kakaxa. Ke'abonij ri jap tzij **ot**, **at**, **et**, **it**, **ut**, takusaj ri kib'onil k'o chi rupam ri tz'eteb'äl.

ot **at** **et** **it** **ut**

ot	it	ta	to	te
ti	at	tu	et	ut
et	ut	ot	it	at

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **T** chuqa' ri ch'utitz'ib' **t**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Handwriting practice lines for the letter 'T'. The first row shows the stroke order for uppercase 'T' (vertical line down, then horizontal line across) and lowercase 't' (vertical line down, then horizontal line across). The following rows provide space for practicing the letter.

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **t** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

Handwriting practice lines for words starting with 't'. The words 'to', 'ta', 'te', 'ti', and 'tu' are written on the first line of each row, followed by blank space for practice.

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' † kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

tö

tä

të

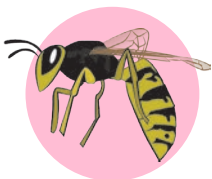
tï

tü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: **tu**, **to**, **ti**, **tü**, **tö**, ri xke'awil. Tatz'ib'aj ri jap tzij ruk'amon pa ruwi' ri juch' k'o chi ruxikin ri achib'äl. Ütz nakusaj xab'ixke jap tzij ri e k'o pa jotöl. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

tu

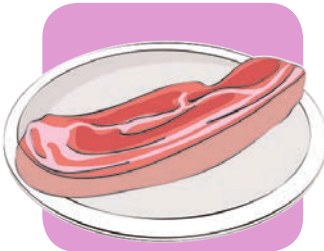
Ke'asik'ij ri ch'ab'äl e k'o chuxe' ri jujun achib'äl. Ke'ajuxu' rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun tzib' † rik'in ri k'uxatz'ib'. Ri b'i'aj yetz'ib'äx rik'in nimatz'ib'.

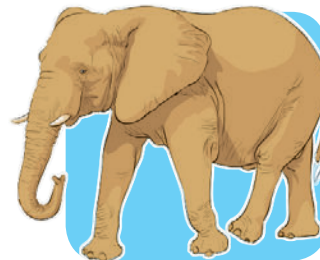
to'om

Tere

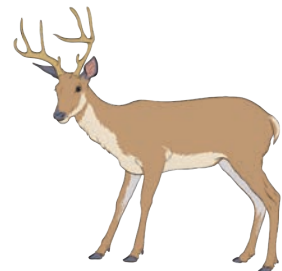

ti'ij

ti'x

Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', k'a ri' chi uchuqa' tab'ij kib'i', eqal. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Tatz'eta' ri k'oxomal e k'o chi rupam ri tzij, k'a ri' tab'ij chi kijujunal. Tab'onij jun kakaxa richin jujun ruk'oxomal ri tzij. Tatz'eta' ri tz'eteb'äl.

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

--	--	--	--	--	--

Taqupij ri jun peraj ri ruxaq wuj akuchi' e k'o ri tz'ib' chi ruwäch, xke'awül qa pa ruk'isib'äl ri jun tanaj samaj re'. Ke'awak'axaj ri jap tzij chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' † k'a ri' ke'atunu', ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj.

tu - te - ti - ta - to - ut - et - it - at - ot - tat - ati't - tüt - tata'aj

Tatz'eta' chi jujun achib'äl chuqa' ri tzij nub'ij rub'i'. Tab'ij jun b'ab' kik'in chi kijujunal. Takamuluj ri b'ab', k'a ri' naya' jupaq' aq'a rik'in ri jujun tzij.

tata'aj

Oto

ati't

Tita

J j

Ri jun ka'i' oxi' q'ij re' xtawetamaj ri tz'ib' j. Richin niqatikirsaj, ütztawak'axaj ri jun lema' re', ri xtiqa chawäch.

Ri jut xb'e juk'an chik rach'ulew

Ri jut Chokchok xaläx pa runik'ajal jun käq'. Rik'in rija' xetaläx wo'o' chik taq jut. Pa ka'i' q'ij xkik'is rutijik ri käq'. Wawe' k'a taq xtikir el ri oyowal.

Jujun jut xuchäp jun ti sel käq'. Q'ij q'ij nikitij jub'a' ri käq'. Ke re k'a taq xunojij ri Chokchok xb'e' juk'an chik rach'ulew richin xerukanoj ruwäy.

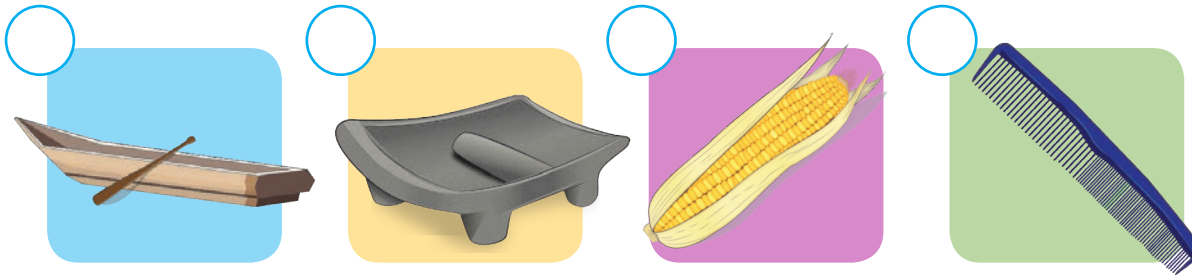
Taq xel pe chupam ri käq' akuchi wan k'o wi, xutz'ät chi k'o julay chik käq'. "Yalan **rach'ulew** e k'o richin nawetamaj kiwäch", xuch'ob' pa ruk'u'x. Chanin k'a xok chi rupam jun chik käq' ri k'o chi ruxikin. Majun achike ta k'o chupam ri jun k'ak'a' rach'ulew re'. Yalan k'iy wäy k'o. Chupam ri käq' re' xuk'owisaj ri ruk'aslem.

Kojtzijon:

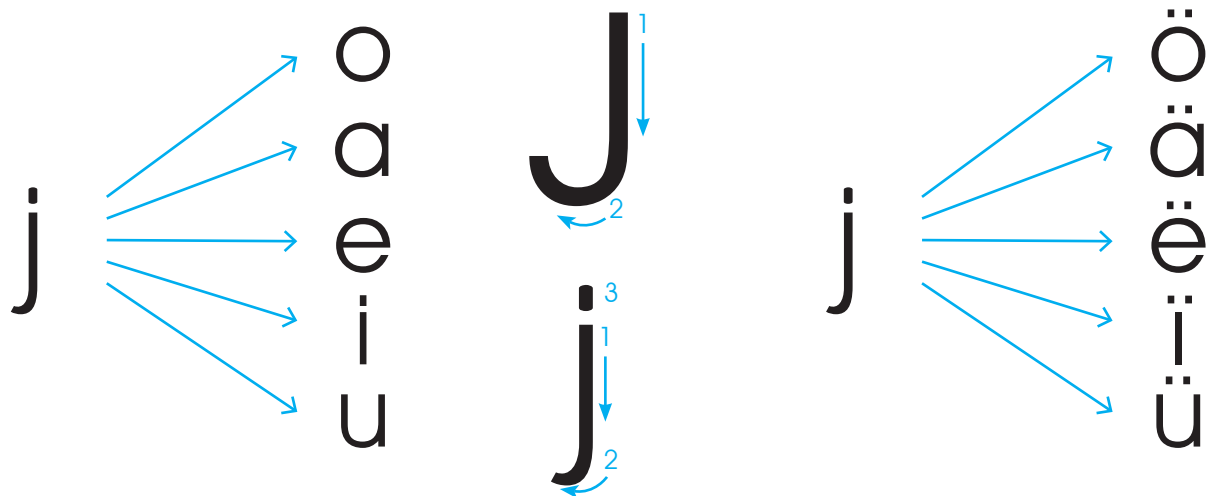
- ¿Atux rach'ulew ri jut Chokchok?
- ¿Atux ri k'ayewal chupam ri lema' re'? ¿Atux rusolik xkib'an chi re'?
- ¿Atux peraj chi re ri lema' xqa chi awäch? ¿Atux ruma?
- Takamuluj rub'ixik ri jun lema' re'. Tanataj ri runuk'ik ri xb'anatäj chi rupam ri jujun peraj.

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eqal tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /jjj/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /jo/-/me't/, /jun/, /je/-/b'el/ Tasik'ij julëy ch'ik tzij ri yetik'ir el rik'in ri k'oxomal /j/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Tajuxu' rik'in jun X chi rupam la setes'ik kichin la achib'äl yetik'ir el kib'i' rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **jut**.

Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', kik'wan ri k'oxomal /jjj/. Tab'ij kib'i' chi jujun. Wi ri k'oxomal /jjj/ k'o pa rutikirlem ri tzij, tab'onij ri nab'ey kakaxa. Wi chi rij k'o wi, xtab'onij ri ruka'n. Achi'el rub'anon pa tz'eteb'äl.

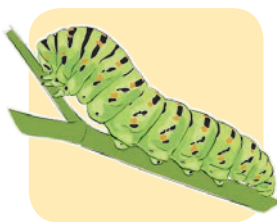
- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /j/. Ja re' ri nimatz'ib' **J** chuqa' ri ch'utitz'ib' **j**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'än ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'alän tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj kik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rusik'ixik ri tz'ib' **j** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' tab'onij ri jap tzij: **jä, jo, ju** chuqa' **je**.

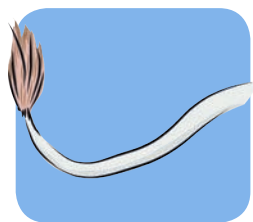
jäb'

jolomaj

jut

jeyaj

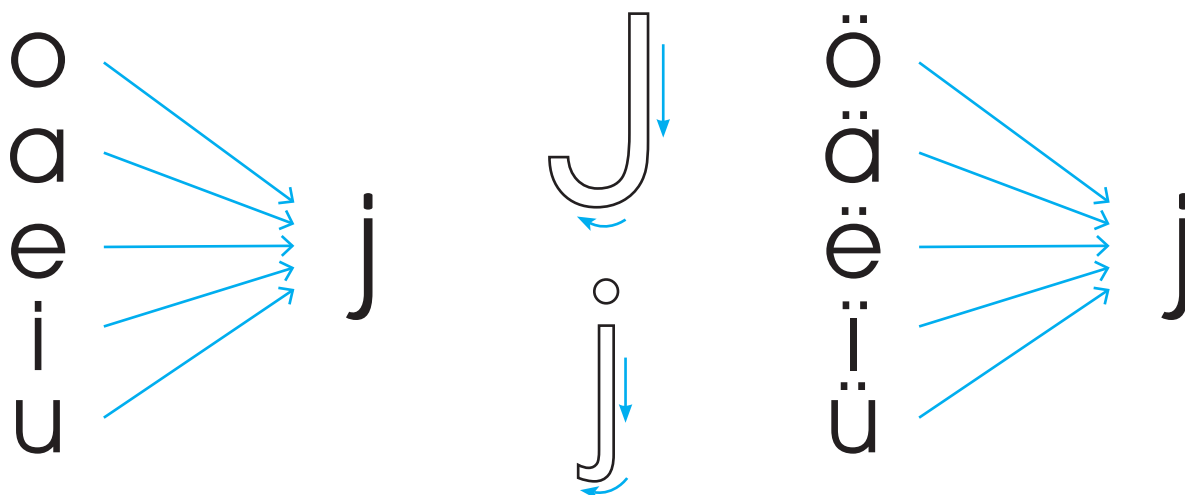
Pa jujun cholaj k'o jun jap tzij chuqa' ka'i' achib'äl. Tab'ij kib'i' ri achib'äl e k'o chi ruxik'in ri jap tzij. Tajuxu' chi rupam jun setesik ri achib'äl nitik'ir rub'i' rik'in ri jap tzij.

ji

ja

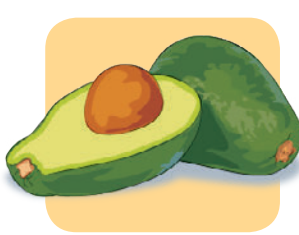

- Tab'ana' ri rub'anikil ri nimatz'ib' **J** chuqa' ri ch'utitz'ib' **j**, tatzeqelb'ej la ch'ab'. Takamuluj kitunuxik ri k'uxatzib' rik'in la **j**.
- Tawak'axaj ri jujun tz'ij re' k'a ri' tab'ij atux jap tzij nawak'axaj, rik'in jub'a': oj, aj, ej, ij: /aj/-/la/-/n'ik/, /ej/-/qan/, /ij/-/ki/-/q'a'/, /oj/-/qa/-/n'ik/, /aj/-/ti/-/ko'n/.
- Ke'atzeta' ri achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tz'ij e k'o chi ruxe' qa. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **aj, oj, ej**.

äj

oj

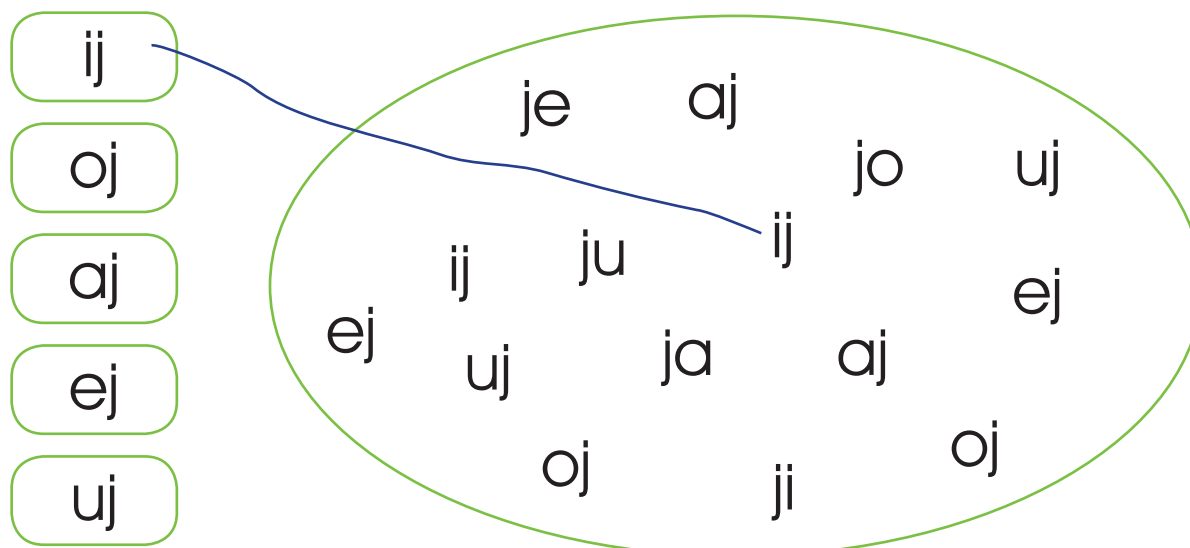

ejqa'n

ajkem

Ke'atz'eta' ri jap tzij e k'o chi rupam ri pa'äl kakaxa. Ke'akanoj chi rupam la setes'ik la jap tzij e junam, k'a ri' ke'atunu' rik'in jun ch'ab'. Tawoq'aj ach'el rub'anon pa tz'eteb'äl

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **J** chuqa' ri ch'utitz'ib' **j**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

J j J j J j J j J j

J j

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **j** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl

jo

ja

je

ji

ju

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **j** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

jö

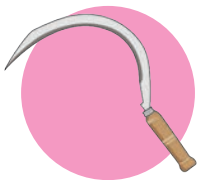
jä

jë

jï

jü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: **jo**, **ja**, **ji**, **ju**, **jä**, **aj**, ri xke'aw'il. Tatz'ib'aj ri jap tzij ruk'amon pa ruwi' ri juch' k'o chi ruxikin ri achib'äl. Ütz nakusaj xab'ixke jap tzij ri e k'o pa jotöl. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

jo

Ke'asik'ij ri ch'ab'äl e k'o chuxe' ri jujun achib'äl. Ke'ajuxu' rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun tzib' j rik'in ri k'uxatz'ib'. Ri b'i'aj yetz'ib'äx rik'in nimatz'ib'.

jok'

Julia

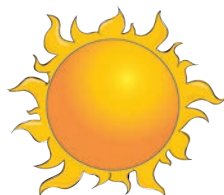
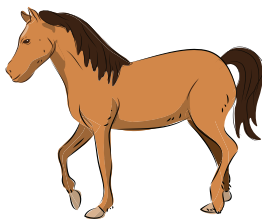

jäb'

aji'

Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Eqal tab'ij rub'i' k'a ri' xke'aw'il ri k'oxomal e k'o chi rupam ri rub'i' ri achib'äl. Chi ruxe' ri achib'äl k'o jun setesik richin jujun k'oxomal k'o chi rupam ri tzij. Tasik'ij chi jujun k'oxomal xtaw'il.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

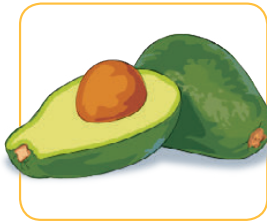
1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wa'n ri tz'ib' j k'a ri' ke'atunu'.

jo - je - oj - ej - ju - ji - uj - ij - ja - aj - jaj - jij - juj

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan tz'ib' t, j k'a ri' ke'atunu'

tuj - jut - ja'j - ti'ij - jotöl - tata'aj

Tatz'eta' chi jujun achib'äl chuqa' ri tzij nub'ij rub'i'. Tab'ij jun b'ab' kik'in chi kijujunal. Takamuluj ri b'ab' k'a ri' tajuxu' chi rupam ri kakaxa, ri jujun tzij k'o chi rupam ri b'ab'.

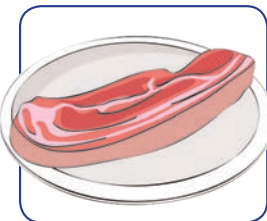
oj

tuj

jut

ti'ij

R r

Tawetamaj julëy chik tz'ib'. Wakami xoqa' ruq'ijul ri tz'ib' r. Tawak'axaj re jun lema' re'.

¡Ri man etaman ta pa kiwi' ri ronxs!

Ri chi ruwäch jay kichin jun ach'alal ri'il k'o jun jeb'ël rukotz'ib'al ronxs. E jinii säq, käq, q'än chuqa' kaqkōj ronxs chi rupam.

Jun q'ij, ri te'ej xb'eruqupij jun ka'i' ronxs k'a ri'... ¡Taq pa junanin! Xutz'ët chi man jun chik kisi'j ri ta ri ronxs. Nimayon, xtzu'n xitaq ruxikin, xaxe xutz'et rukej ri ral. Xkich'ob' chi rik'in jub'a' k'o xe'eleqän el, xaxe manjun **retal raqän** winäq ta k'o. Man niq'axta pa kiwi' atux xkulwachitäj.

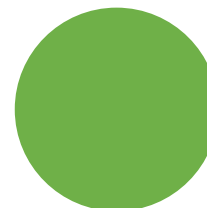
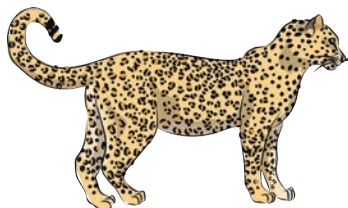
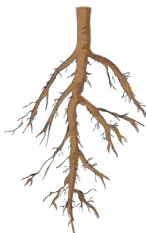
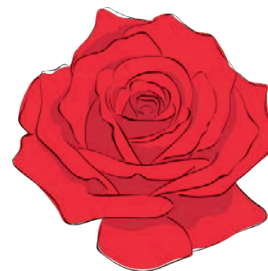
Ri q'ij xe'ik'o, ri taq ronxs jun b'ëy chik xekotz'ijan pe. Jun q'ij, taq ri te'ej neryi'aj ri ronxs, xutz'ët ri rukej ri ral. E k'o jun ka'i' oxi' rusi'j ri ronxs pa ruchi'. Ri q'ij re' xketamaj ri nikik'ulwachij ri ronxs.

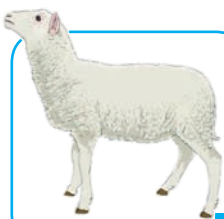
Kojtzijon:

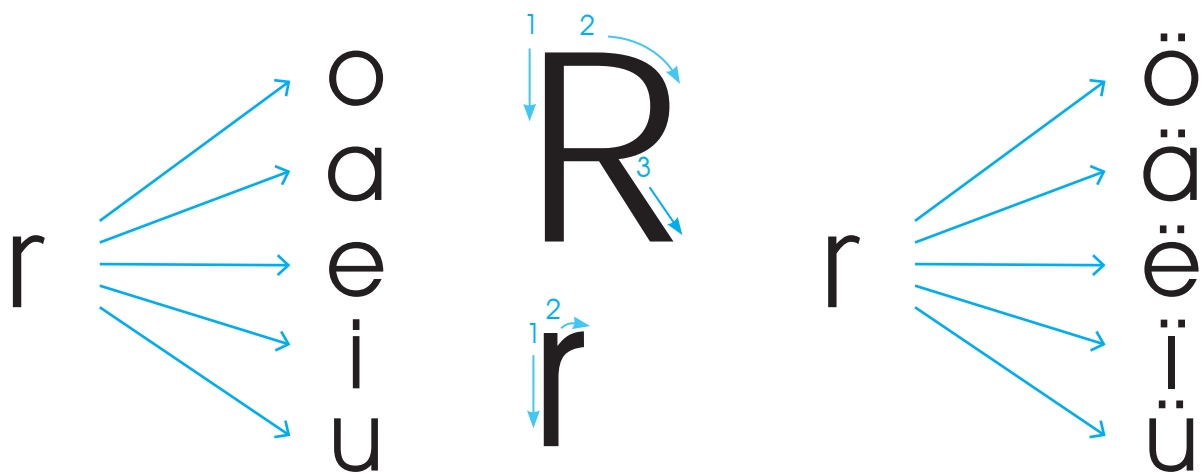
- ¿Akuchi' nib'anatäj ri lema' re'?
- ¿Atux xkulwachij ri ronxs?
- ¿Atux rusolik xkib'än richin xketamaj ri xkik'ulwachij ri ronxs?
- ¿La xqa chawäch ri lema'? ¿Atux ruma?

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eqal tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /rrr/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /ro'/, /ra-/maj/, /rij/. Tasik'ij julëy ch'ik tzij ri yetik'ir el rik'in ri k'oxomal /r/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ajuxu' chi rupam jun setesik ri achib'äl yetik'ir el kib'i' rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **ronxs**.

- Ke'awak'axaj ri tzij. Kik'wan ri k'oxomal /r/, man pa rutikirlem ta k'o wi, e k'o pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isibäl ri tzij: /ki-/ri-/n'ik/, /i-/wir/, /ju-/rej/, /ka-/b'i'j-/jir/, /b'a-/ra-/b'ik/.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o qa pa xulan, tab'ij kow ri kib'i'. Tab'onij ri kakaxa' richin ri achib'äl ri chupam ri rub'i' ruk'wan ri k'oxomal /r/ pa nik'aj chuqa' pa ruk'isib'ël. Tatzeta' la tz'eteb'äl.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /r/. Ja re' ri nimatz'ib' **R** chuqa' ri ch'utitz'ib' **r**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'an ri tz'ib' chuwäch ri tz'alän tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chuwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. Chuqa' tikirel nakusaj ach'ak'ul richin nab'an. K'a ri', tab'ana' chuwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj kik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rusik'ixik ri tz'ib' **r** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj, rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in jun b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun **r** chuqa' ri k'uxatz'ib' k'o rik'in.

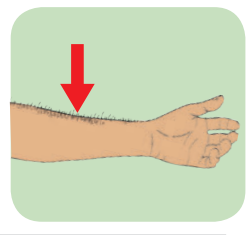
rojxiwan

ri'j

karunik

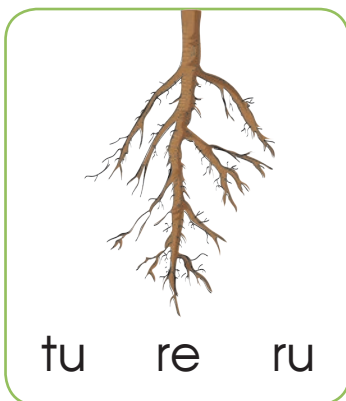

rusumal

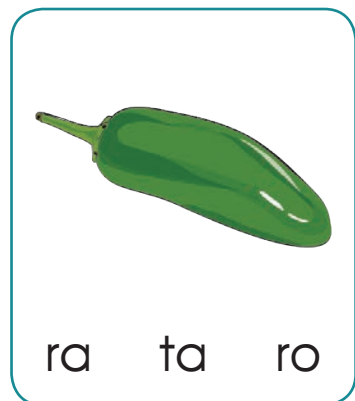
Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o qa pa xulan. Eqa tab'ij kib'i'. Takanoj ri jap tzij rik'in nitikir kib'i' ri jujun achib'äl. Tajuxu' pa jun setesik ri jap tzij xawil.

ra xa ro

tu re ru

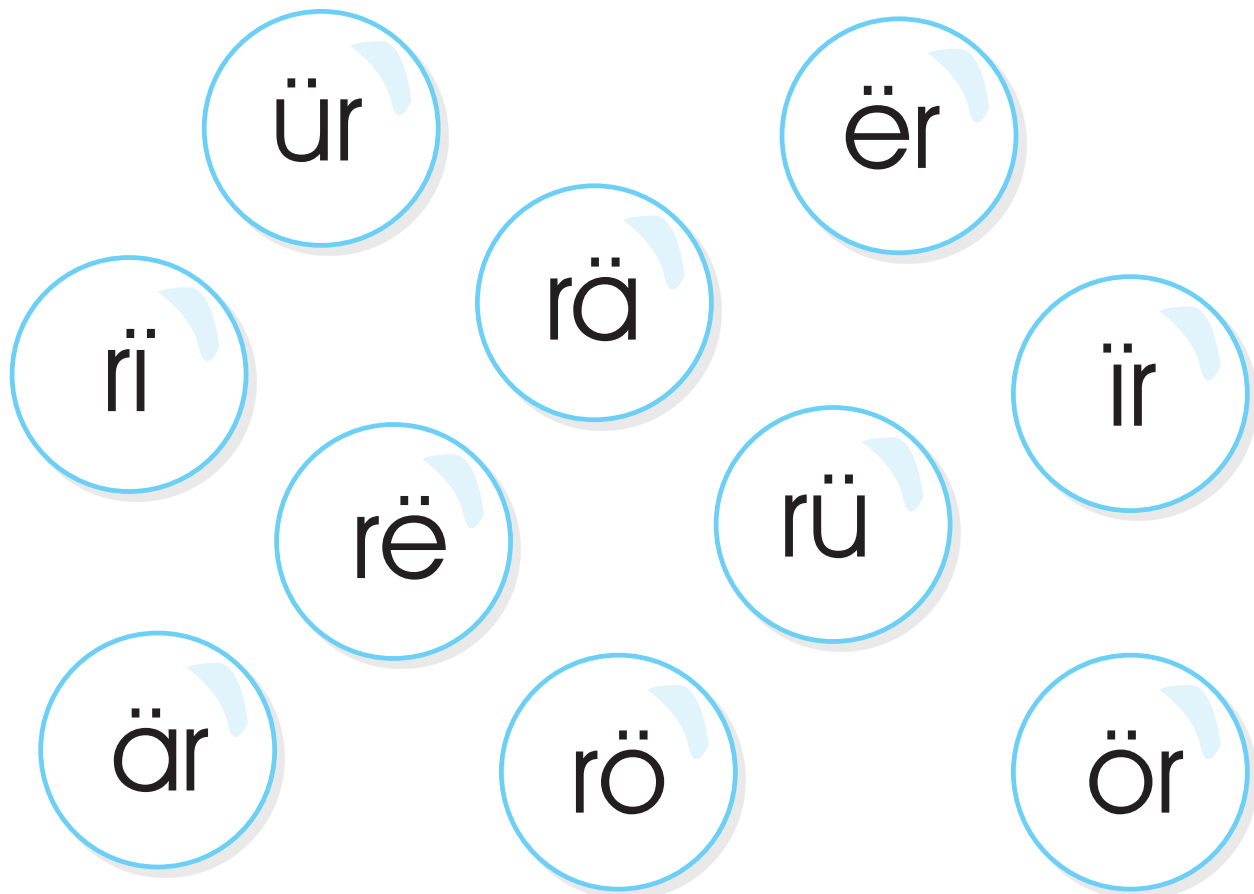

ra ta ro

- Tab'ana' ri rub'anikil ri nimatz'ib' **R** chuqa' ri ch'utitz'ib' **r**, tatzeqelb'ej la ch'ab'. Takamuluj kitunuxik ri k'uxatzib' rik'in la **r**.
- Ke'awak'axaj ri jujun jap tzij. Wi nawak'axaj la jap tzij: or, ar, er, ir chuqa' ur, tapaq'ij aq'a': ar, at, ij, ox, er, uk, en, ir, it, or, ak, aj, ot, ik, ur.

Ke'ab'onij rik'in ri b'onil niqa' chawech, konojel ri jap tzij: **ër, ïr, ör, är, ür**, e k'o chupam la taq setes'ik.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **R** chuqa' ri ch'utitz'ib' **r**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

R r R r R r R r R r

R r

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **r** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

ro

ra

re

ri

ru

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' r kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

rö

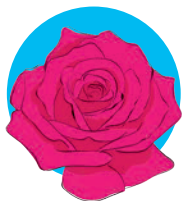
rä

rë

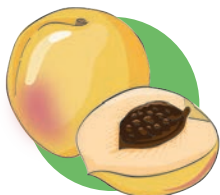
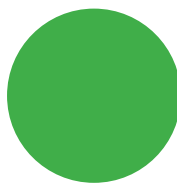
rï

rü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: ro, ra, rä xke'aw'il. Tatz'ib'aj ri jap tzij ruk'amon pa ruwi' ri juch' k'o chi ruxikin ri achib'äl. Ütz nakusaj xab'ixke jap tzij ri e k'o pa jotöl. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

ro

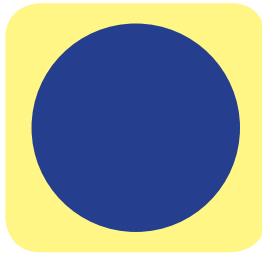
Ke'asik'ij ri ch'ab'äl e k'o chuxe' ri jujun achib'äl. Ke'ajuxu' rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun tzib' r rik'in ri k'uxatz'ib'. Ri b'i'aj yetz'ib'äx rik'in nimatz'ib'.

Rita

ri'j

xar

roxun

Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', k'a ri' eqal tab'ij kib'i'. Tab'ij chi jujun k'oxomal ri e k'o chi rupam ri tzij. Taya' qa jun chuq' chuqa' üt' jun ti setes'ik chi re jujun k'oxomal ri xke'awaxaj. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Ke'awak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' r k'a ri' ke'atunu'.

ro - re - or - er - ru - ri - ur - ir - ra - ar - ror - rir - rur

2. Ke'awak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r k'a ri' ke'atunu'.

ro' - rat - roj - tür - ri'j - rij - jaru' - rute' - rot'

Ke'asik'ij ri julëy b'ab' re'. Ke'akumuluj rusik'ixik ri b'ab', k'a ri' naya' jupaq' aq'a ri jujun tzij. Tawajlaj janipe' tzij k'o chi rupam ri jujun b'ab'. Ri b'ab' yalan tzij k'o chi rupam, tab'onij chi käq ri rukakaxa.

Tata tatija' ri oj.

Rita, tato' atata'.

Rutuj ri tata Tito.

K k

Wakami xtawetamaj ri ruk'oxomal ri tz'ib' **k**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri kuk xosq'opix

Ixkan xb'ek'ase' kik'in rute' rutata' pa jun ch'ik tinamit'. Chi rupam ri jay akuchi xeb'ek'ase' k'o wan jun kuk tz'ape' pa ko'k.

Ri q'ij xapon Ixkan pa jay kan ja' ri' üt'z xuk'waj ri rik'in ri kuk. Ri kuk xkikot ruk'u'x. Xutzijoj chi re ri Ixkan chi nib'ison ruma **tz'apem**.

Xeq'ax ri q'ij, ri rute' rutata' ri Ixkan xkiya' chi kiwäch chi yetzolin chi kachoch. Ixkan xurayb'ej xuk'waj chi rachoch ri kuk. "K'o chi naloq' chuwe" xub'ij ri rajaw chi re. "Ütz k'a" xub'ij ri Ixkan chi re, xutoj ri rajil rik'in ri ru puwaq ruyakon.

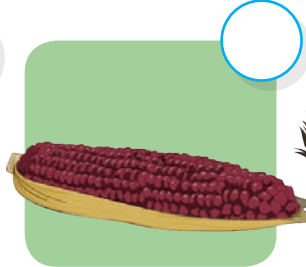
Taq xapon chi rachoch, xrisq'opij ri kuk. Rija' nropin xtz'olin pa juyu' rik'in rukikotemal.

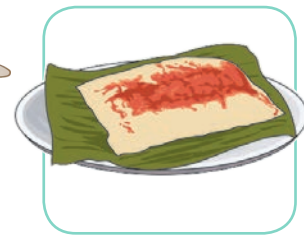
Kojtzijon:

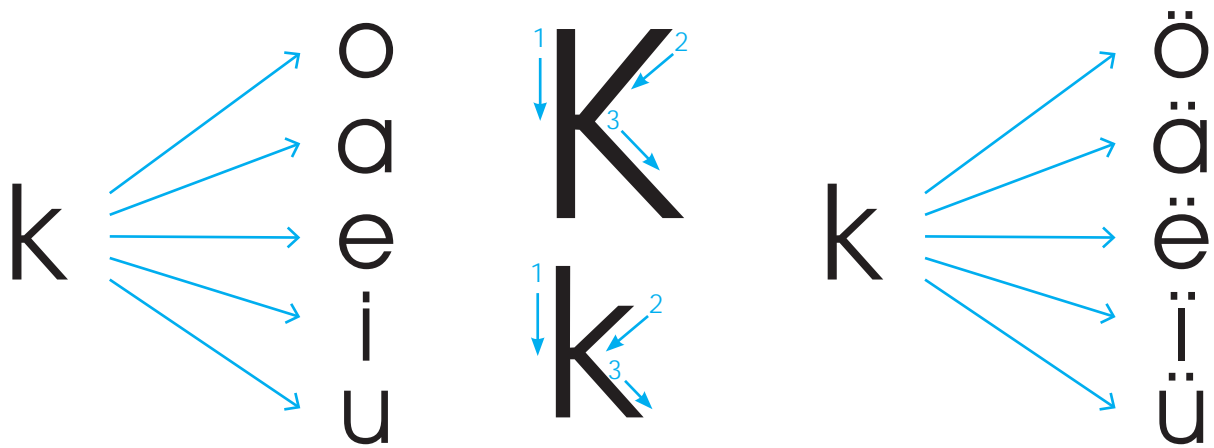
- ¿Achike ajkuqul ye'awil pa ri jun lema' re'?
- ¿Atux xub'än ri xta Ixkan? ¿Achike xub'än?
- ¿Tach'ob'o' atux xtub'an ri kuk?
- Tatziyoj ri lema' re' chike awach'alal. Tanataj ri rucholajem xb'anatäj ri tzijonem.

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eqa! tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /k/, /k/, /k/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj, k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /ki'/, /ka/-/mul/, /ko/-/öl/. Tach'ob'o' julëy ch'ik tzij ri yetik'ir el rik'in /k/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Tajuxu' rik'in jun X chi rupam la setes'ik kichin la achib'äl yetik'ir el kib'i' rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **kuk**.

- Ke'awak'axaj ri jujun tzij re': /xok/, /ch'ök/, /yi/-/q'i/-/yik/, /a/-/ti/-/ni'k/. ¿Atux k'oxomal nawak'axaj pa rukisib'äl la tzij? Jari koxomal /k/, /k/, /k/. ke'awak'axaj wakami ri tzij, jare' kik'wan ri k'oxomal /k/ pa runik'ajal ri ch'ab'äl: /ju/-/ku/-/maj/, /aj/-/kem/, /aj/-/ti/-/ko'n/, /ti/-/ko'n/.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o qa pa xulan, kow tab'ij kib'i'. Tab'onij chi käq ri rukakaxa ri achib'äl ri ruk'wan chi rupam rub'i' ruk'oxomal /k/ pa ruk'isib'äl. Tab'onij chi xär, ri ruk'wan ri k'oxomal pa runik'ajal ri rub'i' ri achib'äl.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /k/. Ja re' ri nimatz'ib' **K** chuqa' ri ch'utitz'ib' **k**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'an ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'alän tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj kik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rusik'ixik ri tz'ib' **k** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj, rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in jun b'onitzib'ab'äl, ri jujun **k** chuqa' ri k'uxatz'ib' k'o rik'in.

ka'j

tukür

kaji'

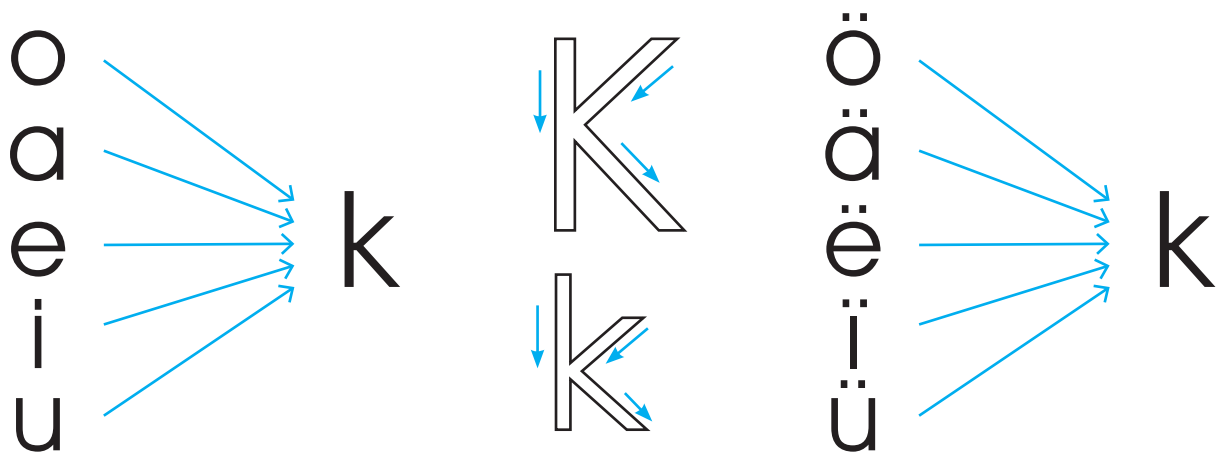
ku'x

Tasik'ij ri choltzij. Ri tzij re' yatikir ch'ik ye'asik'ij. Tatz'ib'äj chi ruxik'in, ri rutunuxik ri tz'ib' **k** kik'in ri kuxatz'ib' kik'wan ri tzij. Rik'in jub'a' jare': **ka, ko, ku, ke, ki, kä, kö, kü**. Tatz'eta' rub'anom pa tz'eteb'äl.

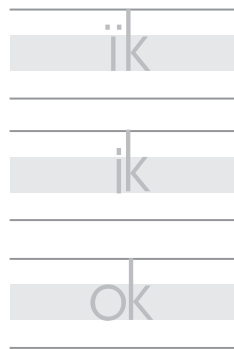
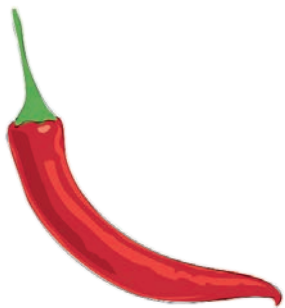
kaji' ka
ki' _____
kij _____
kär _____

kaj _____
tukür _____
kot _____
köj _____

kut _____
kej _____
ka' _____
ka'i' _____

- Tajxux' rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'äb'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **K** chuqa' ri ch'utitz'ib' **k**. Takamuluj ri rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri tz'ib' **k**.
- Tatzu' ri jun achib'äl re' k'a ri' tab'ij rub'i'. Ke'atz'eta' ri tzij e k'o chi ruxikin. Takamuluj, rik'in ri atz'ib'ab'äl chuqa' bonitz'ib'ab'äl, ri tzij nub'ij rub'i'.

Ke'asik'ij ri jap tzij e k'o qa pa xulan. Ke'ab'onij ri jap tzij **ok, ak, ek, ik, uk**, tatzeqelb'ej ri rub'anikil ri xawetamaj yan.

ok ak ki ke uk
ka ek ku ik ko
uk ko ek ku ok
ik ke ak ki ka

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **K** chuqa' ri ch'utitz'ib' **k**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

K k K k K k K k K k

K k

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **k** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

ko

ka

ke

ki

ku

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **k** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

kö

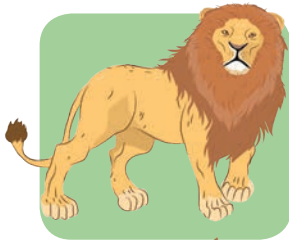
kä

kë

kï

kü

- Eqaal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **ka, ke, ku, ko, ki, kä, kö**, ri xke'awil.
- Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'. Tatz'eta ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

kö j

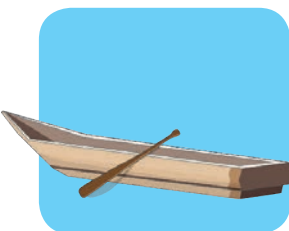
i'

j

r

ju '

'k

Takamuluj rik'in atz'ib'abäl ri jujun tzij. Ke'atunu' rik'in jun juch' ri achib'äl rik'in rub'i'.

kaj

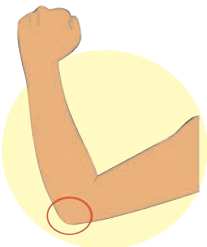
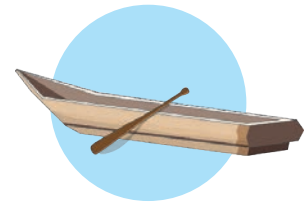

Kati

ajkem

Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', k'a ri' eqal tab'ij rub'i'. Tab'ij chi jujun k'oxomal ri e k'o chi rupam ri rub'i' ri achib'äl. Tz'etb'äl: /j/-/u/-/k/-/u/. Tawak'axaj akuchi' b'enäq chi rupam ri tzij ri k'oxomal /k/ k'a ri' tab'onij ri ti rukakaxa. Jujun ti kakaxa rejqalen jun k'oxomal. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' **k** k'a ri' ke'atunu'.

ko - ke - ok - ek - ku - ki - uk - ik - ka - ak - kö - kä - kok - kik
kuk

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan tz'ib' t, j, r, k k'a ri' ke'atunu'.

ik - kaj - köt - kär - ka' - kij - ko'k - kuk - kej - köj - ka'i' - kej
juku' - kuku'

- Ke'asik'ij ri jujun b'ab'. K'a ri' ke'awajlaj janipe tzij e k'o chi rupam ri jujun b'ab'.
- Tajuxu' chi ruxe' ri b'ab' ri yalan k'iy tzij k'o chi rupan. Tatikirsaj el rik'in ri q'anq'öj chuq'. Tab'ij chi re ri atijonel achike ri b'ab' n'im raqän.
- Ke'aq'asaj ri b'ab' chi ruwäch ri atz'ib'awuj.

Kati, tatorij rij ri oj.

Rukej ri tata.

Ja re' rij ri kök.

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

Yatqa'ula'ej richin yatetz'an chuqa' natijoj ri xawetamaj. Ruma ri', xtawil qa jun choltzij akuchi' xke'awil ri jujun tz'ib' xe'awetamaj, t, j, r chuqa' k. Ütz ye'asamajij ri solojsamaj jalajöj taq a'ij.

- Ke'asik'ij ri tzij e k'o pa jujun choltzij.
- Takanuj ronojel ri tzij kik'wan t, chi rupam re jun ruxaq wuj re' chuqa' ri petenäq. Rik'in jub'a k'o pa rutikirlen chuqa' pa runik'ajal ri tzij.
- Tajuxu' rik'in käq konojel ri tzij nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' j. Tajuxu' rik'in xär, ri nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' k.
- Tapaq'apa' ri aq'a' taq ye'asik'ij ri jap tzij e k'o chi rupam oxi' tzij ri ye'awil chi rupam ri jujun choltzij. Ke'acha' ri nawajo rat.
- Pa jujun choltzij takanuj. Ri tzij rutz'ib'axik ka'i' oxi' tzi'b', k'a ri' ke'ab'onij chi q'än.
- Ke'ak'utu' konojel ri tzij kib'i' chikopi'.
- Ke'asik'ij konojel ri tzij yetikir rik'in nimatz'ib'.
- Ke'ajuxu' pa jun setesik konojel ri tzij kejqalen winaqi'.

T t

tata'aj	turut'ik
totaj	tukur
Tito	tijoj
te'ej	ti'ij
tuj	tak'at'ik
tukuj	tojoj
teja'	Tere

J j

jut	ja'
ja'j	jite'
jujik	jo'
jaru'	jerejik
jujaj	jät
Jere	juku'
joror	jujik

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

R r

rat	rora
röj	rujr'ik
ri'j	rije'
rukaj	ro'
rajij	rij
rati't	raj
rute'	Rut

K k

kök	kär
kaj	küt
ka'i'	kaji'
kaka'	köj
kej	kot
kuk	ka'j
ki'	kiköj
Kati	korokot
kotok'ik	kiroj

Chi rupam ri choltzij k'o chi ruxik'in, nawil julëy chik tzij. Tab'ana' kik'in rije' ri samaj re':

1. Tasik'ij chanin ri nab'ey choltzij. Junam tab'ana' rik'in ri ruka'n choltzij.
2. Tacha' ka'i' tzij pa jujun taq choltzij, ka' ri ke'asik'ij ri ruk'oxomal ri jujun kitz'ib'.
3. Tanutu' rik'in jun juch' ri tzij k'o pa nab'ey choltzij, rik'in jun tzij k'o pa ruka'nz choltzij, ri junam tz'ib' nikik'isib'ej.

Juläy chik tzij

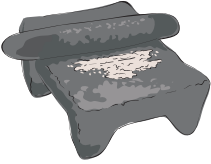

kot	tuj
kaj	tikik
ik	oj
tuktuk	ja'j
kär	po't
jorjor	jut
kej	xär
toj	tukur
kut	kok

¡K'a qojetz'an kik'in ri tzij!

Rub'eyal Samaj: taqupij ri etz'anib'äl. Tapisa' rik'in tz'at'im, wi yatik'ir.

- **¿Achike rub'eyal ri etz'anem?** Ye'ek'atzin tz'apeb'äl ruwi' leme't, ch'utag che' chuga' ch'utag ab'äj (retal), jare' xke'aya' pa kiwi' jujun tzij ri xtusik'ij ri atijonel. Taq xtab'an tasik'ij kow ri tzij.
- Taya' jun retal pa ruwi' ri jalajöj tan achib'äl ri nitikir kib'i' rik'in ri tz'ib' t.
- Tak'utu' rik'in jun retal, konojel ri b'i'aj nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' j.
- Tasik'ij ri kib'i' ri achib'äl e k'o chi rupam ri choltzij xtuk'üt ri a tijonel, chuga' ta taya' jun retal pa ruwi' ri tzij rutz'ib'axik rik'in K'iy tzi'b'.
- Tacha' jun achib'äl chuga' tasik'ij rub'i'. Tab'ij jun b'ab' rik'in ri tzij xacha'.
- Tacha' ka'i' achib'äl chuga' tasik'ij kib'i'. Tab'ij achike tzij ri yalan ko'ol.

Chi rupam ri jun chik ruxaq wuj, e k'o julëy chik rub'eyal richin yatetz'an kikin ri tzij.

				
tukur	ko'k	ti'ij	köj	ik
				
oj	kök	jüt	kej	kuku'
				
te'ej	koŋ	kuk	ka'j	juku'
				
tikoj	kär	ka'	tuj	aji'j

¡K'a qojetz'an kik'in ri tzij!

Ri atijonel xtucha' jun tzij chuqa' xtub'än rik'in ruq'a' raqän ri nuq'ajuj. Rat k'o chi xtaw'il chuqa' xtak'üt chi rupam ri etz'anib'äl. K'a ri', tacha' jun tzij chuqa' tab'ana' rik'in aq'a' awaqän ri nuq'ajuj. Ri awachib'il k'o chi xtikiw'il ri nuq'ajuj ri atzij.

- Tawak'axaj kik'oxomal ri jalajöj taq tzij xtub'ij ri atijonel. Tawila' achike tzij ri', k'a ri' takanuj chi rupam ri etz'anib'äl. K'a ri' tacha' jun tzij, tab'ij ri jujun ruk'oxomal richin ke ri' ri awachib'il nik'il ri rub'il.
- Ri atijonel xtub'ij jun ajilab'äl. Takanuj ri tzij rejqalen chuqa' tab'ij jun b'ab' rik'in.

1 kaj	2 tijoj	3 kutet	4 rora	5 kaka'
6 ja'j	7 rute'	8 ki'	9 ro'	10 kaji'
11 rat	12 tata	13 küt	14 ri'j	15 ti'ij
16 rij	17 tür	18 ka'i'	19 tukuj	20 rukaj

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

ä

ö

ü

ë

ï

ä

ö

ü

ë

ï

a'

o'

u'

a'

i'

t

j

r

k

t

t

j

r

k

j

t

j

r

k

r

t

j

r

k

k

T

J

R

K

T

T

J

R

K

J

N n

Xoqa ri ramaj richin natamäx ri tz'ib' **n**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri nan Karmela

Ri nan Karmela nukem wi jun po't richin ri ch'uti'n riy rumam. Ri po't yalan wi jeb'ël kanajnäq kan. Ri nan yalan wi rupararen ri' ruma ruq'ij ri riy rumam, xa naqaj chik k'o wi.

Taq xa xe chik ka'i' q'ij nirajo' richin noqa ri nimaq'ij, ruway ri kem xk'is qa. Xb'e pa k'ayb'äl, man xril ta. Xukanoj kik'in

konojel ajk'ayil b'ätz', man xril ta ri b'onil nrajowaj.

Ri nan yalan xmayon. Xa jub'a chik xrajo', po man tikirel ta nukusaj jun chik rub'onil. Xunataj chi ruyakon wi kan jun k'olaj b'o'j. Kan chanin xsamäj qa chi **rub'atz'ik**. K'a ri xub'onij ri b'ätz' junam rik'in ri kem.

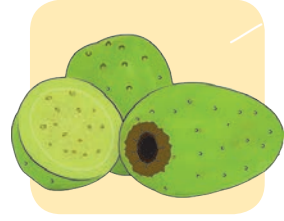
Ri nan yalan xkikot ruma k'a xuk'is na rukemik ri po't.

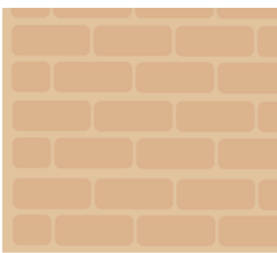
Kojtzijon:

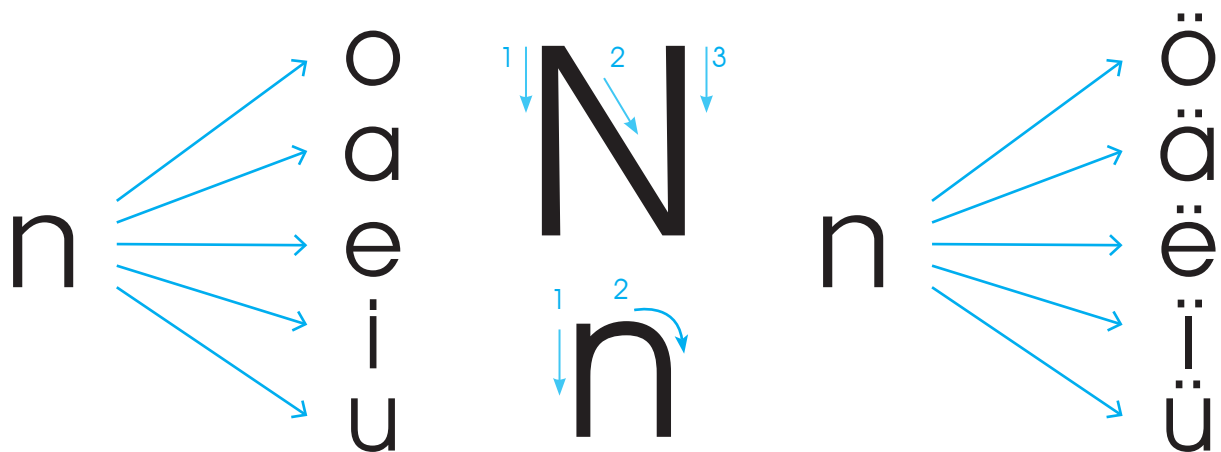
- ¿Atux ruma ri nan ruparen ri po't?
- ¿Achike k'ayewal k'o chi rupam ri jun lema' re? ¿Achike rusolik xilitäj?
- ¿Jampe' ri nan xmayon pa ruwi' ri k'ayewal? ¿Jampe' xkikot?
- Katzijon kik'in ri awachib'il: ¿Atux xub'än ta ri nan, wi man xril ta ri k'olaj b'o'j?

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eqa! tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /nnn/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /na/- /b'ey/, /ni'/. /nu/-/tul/. Tab'ij julëy ch'ik tzij ri yetik'ir el rik'in /n/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Tab'onij ri rukakaxa ri achib'äl yetik'ir el kib'i rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **nan**.

- Ke'awak'axaj ri tzij re', k'a ri' ke'akamuluj chi rij ri atijonel: /chun/, /a/-/ja/-/nel/, /ch'a/-/jo'n/, /aj/-/na'/-/oj/, /tza/-läm/, /a/-/qa/-/naj/. ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal ri /n/? Man pa rutirsalem ta ri tzij k'o wi, k'o chi rij.
- Eqa! chuqa' kow tab'ij kib'i' ri achib'äl e k'o qa pa xulan. K'a ri' takamuluj chuqa' taya' jupaq' aq'a' chi re ri jujun jap tzij. Ja re' jun tz'etb'äl: /xan/.
- Tab'ij junb'ey ch'ik ri kib'i' ri jujun achib'äl. Tajuxu' pa jun setes'ik ri achib'äl kik'wan pa kib'i' ri k'oxomal /n/ pa ruk'isib'äl.

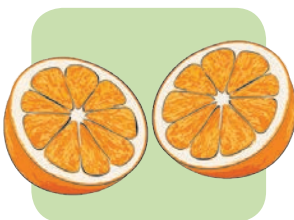

- Tatz'eta' ri tz'i'b' ruk'oxomal /n/. Ja re' ri nimatz'ib' **N** chuqa' ri ch'utitz'ib' **n**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'än ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'aläm tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj kik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rutunaxik ri tz'ib' **m** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Tatz'eta' ri julëy achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj, rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in jun b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **na, ni,**

jutunaj

nik'aj

tikonel

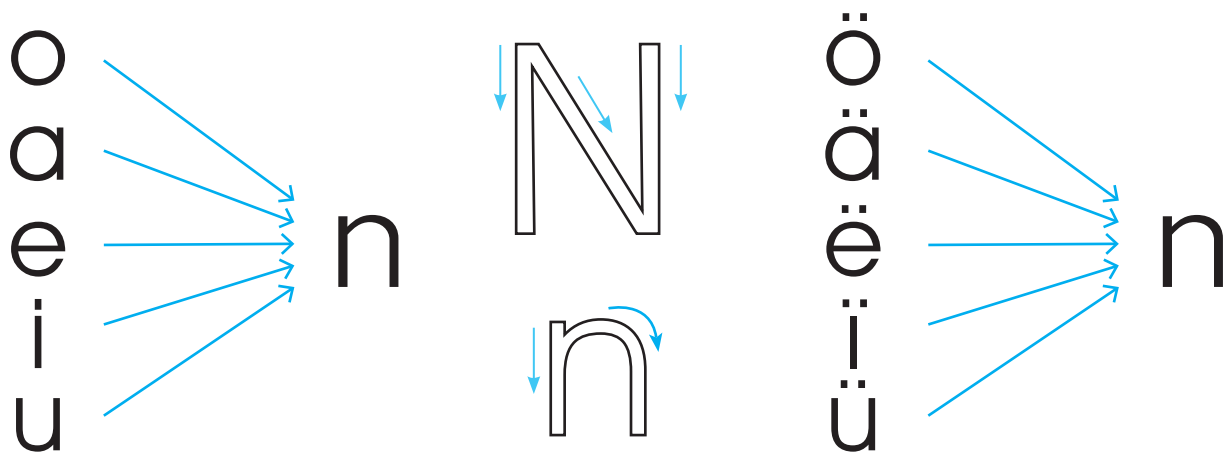

nim

Ke'ajuxu' pa jun setesik konojel ri jap tzij **no, ni, na, ne, nu, në, nä, nü,** xke'awil chi rupam ri kakaxa. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

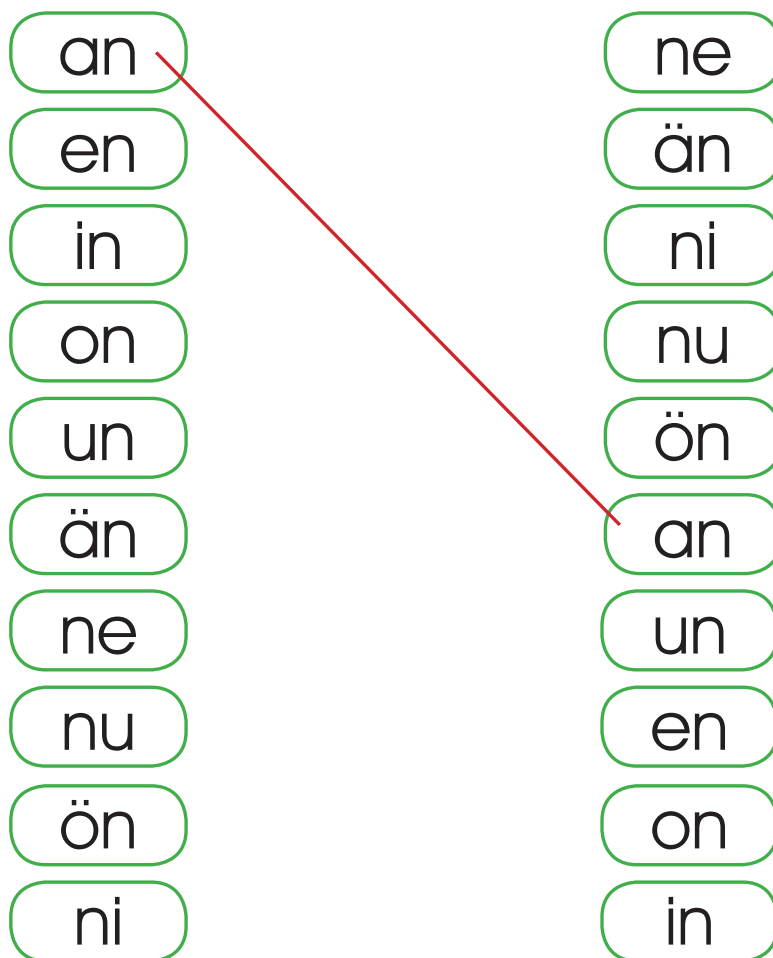
tano
nija
runë
naki
kone

nure
teni
noju
runä
nüki

- Tab'ana' ri rub'anikil ri nimatz'ib' **N** chuqa' ri ch'utitz'ib' **n**, tatzeqelb'ej la ch'ab'. Takamuluj kitunaxik ri k'uxatzib' rik'in la **n**.
- Ke'awak'axaj ri jap tzij re'. Wi nawak'axaj ri jap tzij: on, an, en, in chuqa' un, tapaq'ij aq'a': un, ut, ij, en, ar, ik, ot, in, ej, er, on, uk, at, uj, an.

Ke'atunu' rik'in jun juch' ri jap tzij **an, on, en, in, un, än, ön** rik'in ri e junam. Ke'asik'ij taq achapon rutunaxik. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **N** chuqa' ri ch'utitz'ib' **n**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

N n N n N n N n N n

N n

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **n** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl. (wawe ri k'uxatz'ib' yetun ja ri: a, e, i, o, u)

no

na

ne

ni

nu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **n** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.
(wawe ri k'uxatz'ib' yetun ja ri: ä, ë, ï, ö, ü)

nö

nä

në

nï

nü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij:
na, nu, ne, ni, no, nū, ri xke'awil. Tatz'ib'aj ri jap tzij ruk'amon pa ruwi' ri
juch' k'o chi ruxikin ri achib'äl. Ütz nakusaj xab'ixke jap tzij ri e k'o pa jotöl.
Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

na

Ke'asik'ij ri ch'ab'äl e k'o chuxe' ri jujun achib'äl. Ke'ajuxu' rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun tzib' **n** rik'in ri k'uxatz'ib'. Ri b'i'aj yetz'ib'äx rik'in nimatz'ib'.

anin

jun

Tina

tijonel

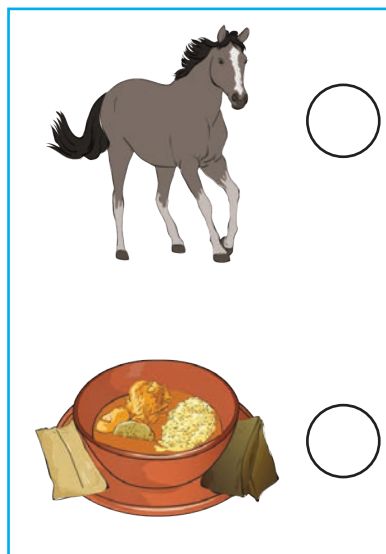
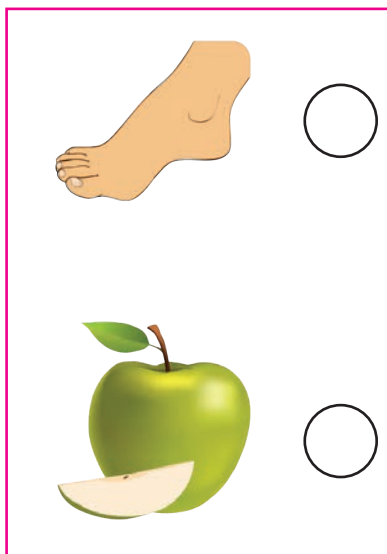
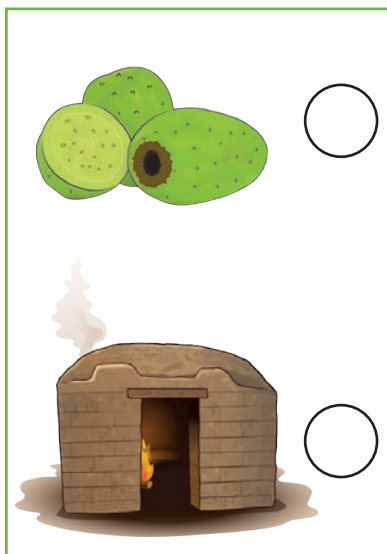

Neto

ke'en

Pa jujun kakaxa e k'o ka'i' achib'äl. Eqal tab'ij rub'i'. Tab'ij chi jujun ri k'oxomal e k'o chi rupam ri rub'i' ri achib'äl. Tab'onij ri setesik toq pa rub'i' ri achib'äl ruk'wan ri ruk'oxomal ri n. K'a ri' tab'onij ri ka'i' setesik toq chi e ka'i' tzij kik'wan ri koxomal **n**.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' **n**, k'a ri' ke'atunu'

no - ne - on - en - nu - ni - un - in - na - an - non - nin - nun

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan tz'ib' t, j, r, k, n k'a ri' ke'atunu'.

kan - ku'n - nin - ken - ke'n - jun - näj - ikan - nana - tanaj - tunaj
tunun - tiko'n - koton - junam - nataj - tijon'ik - tikon - kuta'n - ruka'n
etan'ik - atin'ik - kajin - takanuj - kikoten - kiran'ik - jutunaj - kajin'ik
kikoten - kikoten'ik - kiron'ik - koton'ik - kikoton

Tasik'ij ri jujun b'ab'. Tatz'aqatisaj rik'in jun chike ri tzij e k'o pa kakaxa. Tajuxu' ri xach'a' k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'.

Ri nana nutäj

tem
tun
oj

Ri tata ki' nuna' ri

ko'k
äj
ka'

Ja re' ruka'n ruk'a' ri

kuk
kök
nan

Wakami xtawetamaj ri ruk'oxomal ri tz'ib' **m**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri mama'aj xajonel

Ri rumama' ri a Manuel jun mama'aj k'äs ruk'u'x chuqa' yalan niki'ot. Ustape' xb'e'yan rujuna', jeb'ël nuna' nixajon. Ütz nuna' yerumol ri riy taq rumam chuchi' ri q'aa', pa wayb'äl jay. Nuq'ojomaj ri xul, nixajon, k'a ri' nuchöp tzijonik.

Ri a Manuel chuqa' ri taq eruch'itichaq' yalan yekikot taq nerma' pe ri xul. Taq nik'itz'et nixajon, yek'astan. Xa xe taq nikiwak'axaj yalan yekikot.

Ri qamam achi'el jun sik'iwuj ri man nik'is ta. Ri jujun q'ij ruk'aslem achi'el jun molaj lema'. E k'o lema' nikiya' ab'is, e k'o ri nikiya' kikotemal, juläy chik **rejqalem oq'ej** chuqa' ch'aaq' chik nikiya' aximb'ir'il. Xa xe taq rija' nukanoj rub'anikil nitzijon, konojel e nimalej taq lema'.

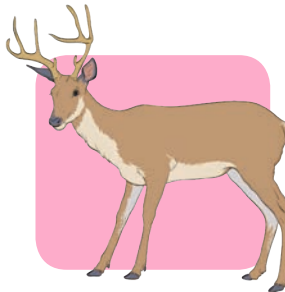
Toq a Manuel xtok mama'aj, nirajo' nitok achi'el rija'.

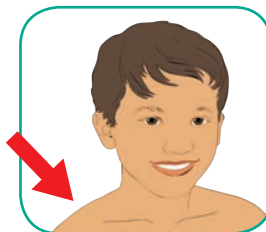
Kojtzijon:

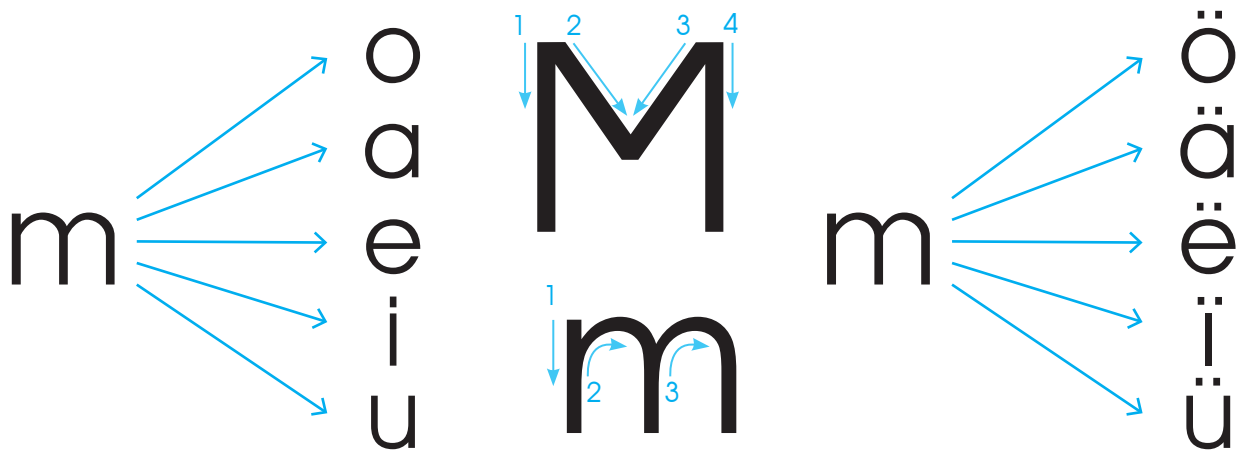
- ¿Atux rub'anikil ri rumama' ri a Manuel?
- ¿Atux nub'ij chupam ri lema' chi ri mama'aj achi'el jun sik'iwuj ri man nik'is ta?
- ¿Atux kib'anikil ri lema' nutzijoj rumama' ri a Manuel?
- ¿Atux kib'anikil ri awati't amama'?

- ¿Atux achib'äl k'o pa ajkiq'a'? Eqa! tab'ij. ¿Atux nab'ey k'oxomal nawak'axaj? Ja ri k'oxomal /mmm/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /ma/-/joj/, /mem/, /mi/-/tij/. Tab'ij julëy chik tzij ri yetik'r el rik'in /m/.
- Tasik'ij kib'i' ri achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ab'onij ri rusetesik ri achib'äl yetik'r rik'in ri nab'ey ruk'oxomal ri tzij **mama'aj**.

- Ke'awak'axaj ri tzij re': /xa/-/ma/-/nil/, /ni/-/man/, /xi/-/moj/, /aj/-/maq/. ¿La nawak'axaj ri ruk'oxomal ri /m/? Man pa rutikirlem ta ri tzij k'o wi, k'o chi rij. Wakami takamuluj.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o pa jujun cholaj, k'a ri' kow tab'ij kib'i'. E k'o ri man kik'wan ta ri ruk'oxomal ri /m/ pa kib'i'. Ke'awila' chuqa' ke'ajuxu' rik'in jun X. Tatz'eta' la tz'eteb'äl.

- Tatz'eta' ri tz'i'b' ruk'oxomal /m/. Ja re' ri nimatz'ib' **M** chuqa' ri ch'utitz'ib' **m**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'än ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'aläm tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj rik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rutunuxik ri tz'ib' **m** kik'in ri jujun k'uxatz'ib'.
- Tatz'eta' ri julëy achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj, rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in jun b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun tzib' **m** chuqa' ri kuxatz'ib' k'o rik'in.

me's

much'

muxu'x

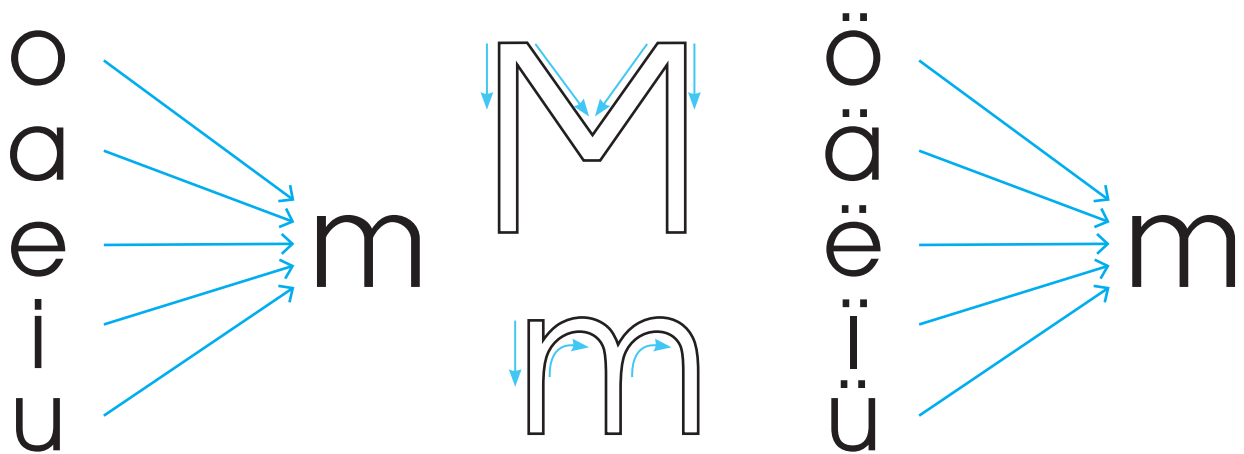

tinamit

Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi kipam la kakaxa. Ke'atunu' rik'in jun juch' ri tzij e junam chuqa' k'o chi kipam ri tzib' **m**. Taq xak'achoj, junam ke'ab'onij chi ka'i'. Tatzeta' la tz'eteb'äl.

nimonik	majun
jamanik	jomojik
mutüt	mitij
mu'unik	jumej
Irmita	muj

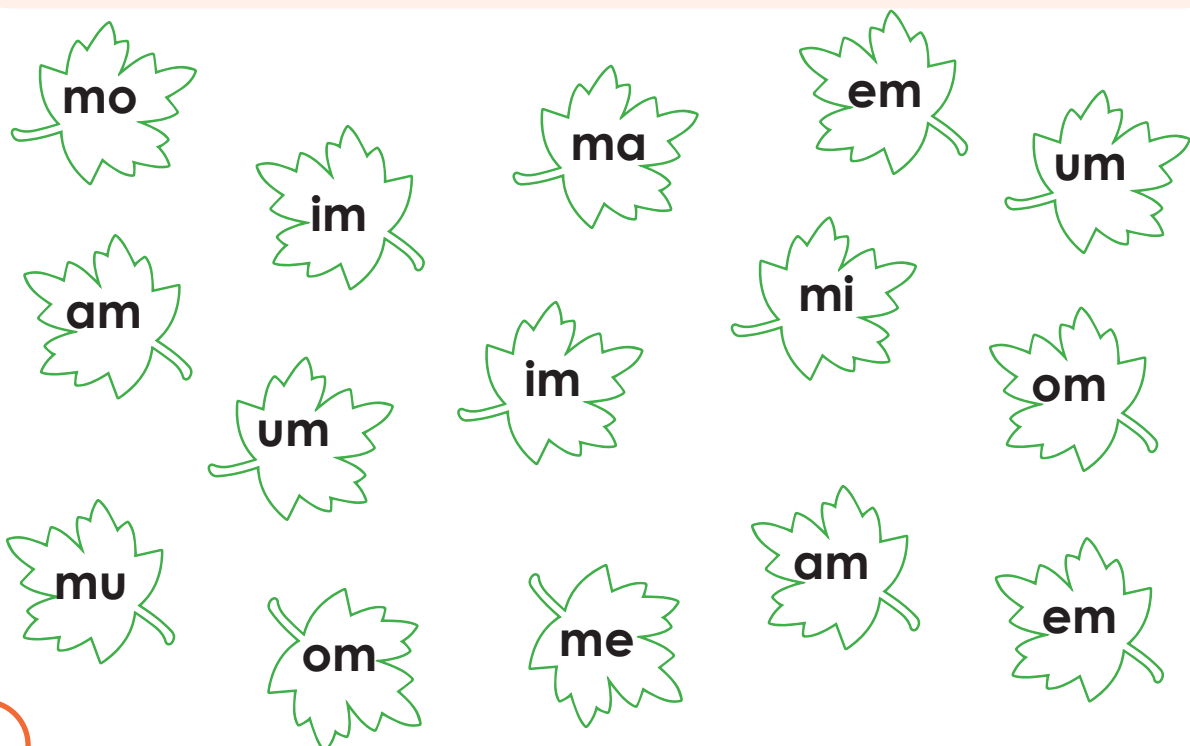
mutüt	mu'unik
mitij	nimonik
majun	muj
jumej	jamanik
jomojik	Irmita

- Tajuxu' rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **M** chuqa' ri ch'utitz'ib' **m**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri tz'ib' **m**.
- Tatzu' ri jun achib'äl re' k'a ri' tab'ij rub'i'. Ke'atz'eta' ri tzij e k'o chi ruxik'in. Takamuluj, rik'in ri atz'ib'ab'äl chuqa' bonitz'ib'ab'äl, ri tzij nub'ij rub'i'.

Ke'atzeta' la ruxaq che', chi rupam ri k'o jun jap tzij. Ke'abonij ri ruxaq taq che' kik'wan ri jap tzij: **om**, **am**, **um**, **em** chuqa' **im**.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **M** chuqa' ri ch'utitz'ib' **m**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'ab'äl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

M m M m M m M m M m

M m

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **m** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

mo

ma

me

mi

mu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **m** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

mö

mä

më

mï

mü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **mo, mu, mi, ma, me**, ri xke'aw'il. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'imbo'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'. Tatz'eta ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

_____j

_____lul

jo_____t

ni_____kej

ma_____aj

ke_____nik

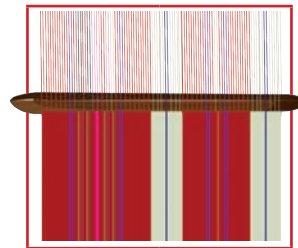
- Ke'atz'eta' jujun achib'äl, k'a ri' tab'ij kib'i'. Tapaq'ij ri aqa' taq xtab'ij jujun jap tzij. Ke'akanuj chi ruxe' ri achib'äl ri jap tzij e ruk'wan ri rub'i k'a ri' ke'ab'onij.
- Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri tzij xatün.

ma	me'
mo	mi
mu'	ma'

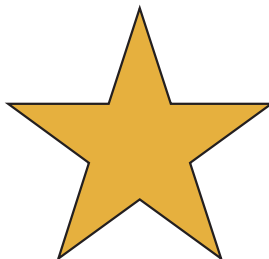
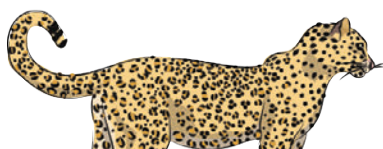

xe	min
xi	maj
xu	moj

ke	Ku
ko	mi
mo'	ma'

- Ke'atz'eta' ri juläy achib'äl re', k'a ri' eqal tab'ij kib'i'. Tab'ij chi jujun k'oxomal ri e k'o chi rupam ri rub'i ri achib'äl. Tab'onij ri ti rusetesik taq nawak'axaj jun k'oxomal.
- Ke'akamuluj junb'ëy ch'ik ri jujun b'i'aj, k'a ri' taq xtab'än, man tab'ij ri k'isib'äl ruk'oxomal. Tab'ij achike rub'anikil nawak'axaj ri jujun tzij taq nawelesaj kan ri k'isib'äl k'oxomal. Tatz'eta' rub'anon pa tz'etb'äl: /m/-/a/-/m/-/a'-/a/-/j/. Ri k'isib'äl k'oxomal ja ri /a'/. Wi niquelesaj kan, nub'ij: mam.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' m k'a ri' ke'atunu'.

mo - me - om - em - mu - mi - um - im - ma - am - mam - mem
mum

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m k'a ri' ke'atunu'.
Ri jujun b'ey yeqakusaj ri taq peraj ruxaq wuj, k'o chi yeqatun 10 tzij.

ma - öm - kem - mak- mam - mej - men - muj - nīm - tem - majon
majun - mama' - mama'aj - ramaj - roma - niman - kema' - kamik
taiman - takamäl - tinamit - kamonik

Ütz Ke'acholajij ri tzij chi rupam ri b'ab'. Ke'atz'ib'an pa rucholajen chuwäch ri jujun juch'.

numama'.

ri

Nim

numam.

ka'i'

Ri

rukej

nan

Ri

nikemon.

Wakami nawetamaj ri tz'ib' x. Tawak'axaj ri lema' re'.

Ri xot man tz'eton ta

K'o wan jun b'ey jun ch'uti xtän rub'i' Rosa. E k'o wi rik'in rute' pa jun xti ka'aj.

Jun q'ij xtik'ir jun **nimaläj saq'ij**. Ri pa tinamit manilitäj ta ch'ik q'utu'n.

Rosa xerukanuj jub'a ruq'utu'n. Pa b'ey xutz'et, xtzaq jun nana. Rosa xb'eruyaka'. Ri nana yalan nik'awoman, ruma ri' xusipaj chi re jun xot. Xutzu' pa runäq ruwa' ri ch'uti xtän, k'a ri' xub'ij chi re: —ri xot re man tz'eton ta!

—Xaxe' tab'ij chi re: ¿xot tab'ana' ri wäy!, k'a ri' ixot tatanab'a!

Rosa xanin chi rub'ixik chi re ri rute'. Kan ja ri' xkitojtob'ej ri xot mantz'eton ta. Ri xot pa ruyonil xub'an k'iy wäy. Ri Rosa xujäch chikiwäch ri winaqi' aj rutinamit.

Ja q'ij re' ri Rosa chuqa' ri rute' majun ch'ik xetijon ta wayjal.

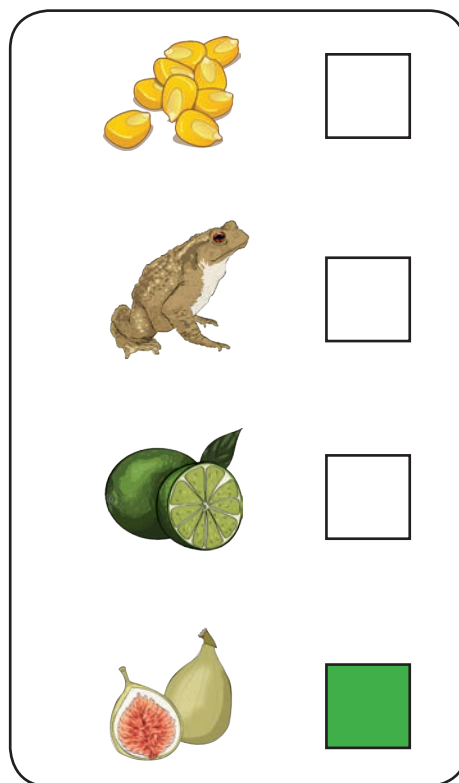
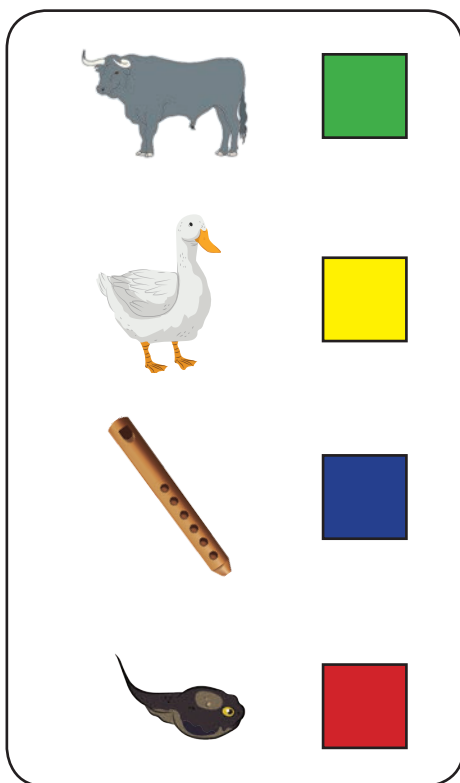
Kojtzijon:

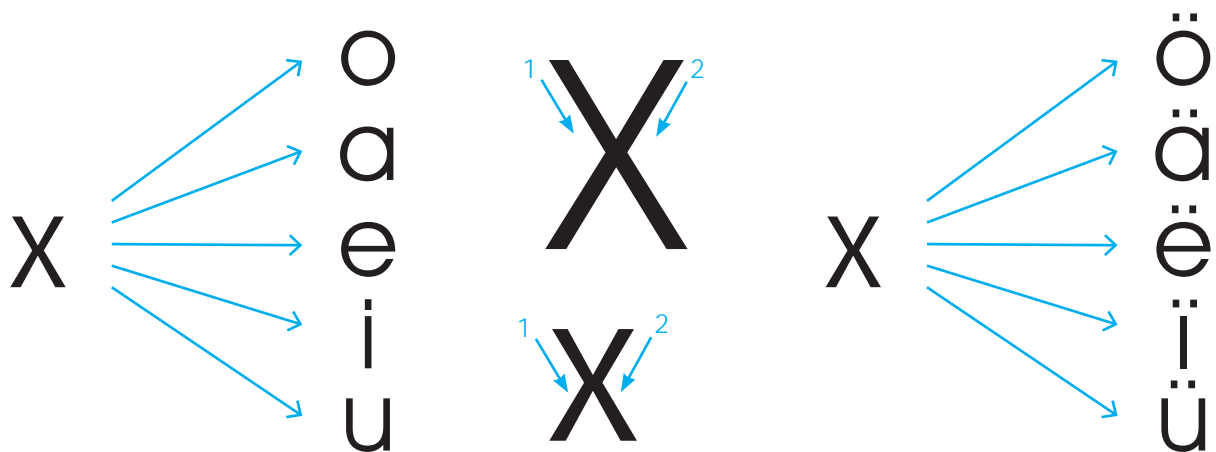
- Chupam ri lema' e k'o b'anob'äl yeb'anatäj chuqa' e k'o ri man yeb'anatäj ta. Chupam ri jun b'anob'äl re': ¿Atux ri pa qitzij xb'anatäj? ¿Atux ri man qitzij ta xb'anatäj?
- ¿Atux ri yalan rejqalem xb'anatäj chupam ri b'anob'äl?
- ¿La xqa chawach ri b'anob'äl re'? ¿Akwi' ruma?
- ¿Atux ta nab'an wi nisipäx ta chawe jun xot ri man tz'eton ta?

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eqa! tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /xxx/. Takamuluj jun ka'i' ox'i' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' ox'i' tzij re': /xaq/, /xak/, /xu/-/na'/. Tab'ij julëy ch'ik tzij ri yetik'ir el rik'in /x/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Takamuluj ri taq juch' k'o chi kij la kakaxa, e k'o achib'äl chi kipam yetik'ir el kik'oxomal rik'in ri nab'ey tz'ib' richin ri tzij **xot**.

- Ke'awak'axaj ri tzij re', k'a ri' ke'akamuluj chi rij ri atijonel: /aw/-/ex/, /chu/-/xe'/, /k'al/-/k'a'x/, /a/-/la/-/xel/, /lo'x/, /b'ix/-/k'ul/. ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal ri /x/? Man pa rutikirlem ta ri tzij k'o wi, k'o chi rij.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o pa nab'ey rucholaj ch'ab'äl e pa'äl pa kakaxa, tab'ij eqal kib'i'. Tatz'eta' akuchi kik'wan rukoxomal ri /x/. Jujun achib'äl k'o jun rukakaxa b'onin chi ruxikin. Takanuj pa ruka'n cholaj ch'ab'äl e pa'äl pa kakaxa jun achib'äl ri ruk'wan pa rub'i' ri k'oxomal /x/ pa junam jap tzij, k'o chi nakanoj pa rutikirlem, pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'el ri k'oxamal. Tab'onij ri kakaxa rik'in junam rub'onil. Tatz'eta' ri tz'eteb'äl.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /x/. Ja re' ri nimatz'ib' **X** chuqa' ri ch'utitz'ib' **x**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'än ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'aläm tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri, tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj rik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rutunuxik ri tz'ib' **x** kik'in ri konojel ri k'uxatz'ib'.
- Tatz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj, rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in jun b'onitz'ib'ab'äl, ri jujun tz'ib' **x** rik'in ri k'uxatz'ib' k'o rik'in.

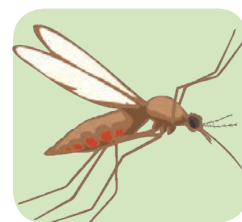
ixim

xikinaj

xot

xanän

Tatz'eta' ri jap tzij etz'ib'an chi kixe' ri achib'äl. Tab'onij ri jap tzij k'o chi rupam ri kib'i' ri jujun achib'äl.

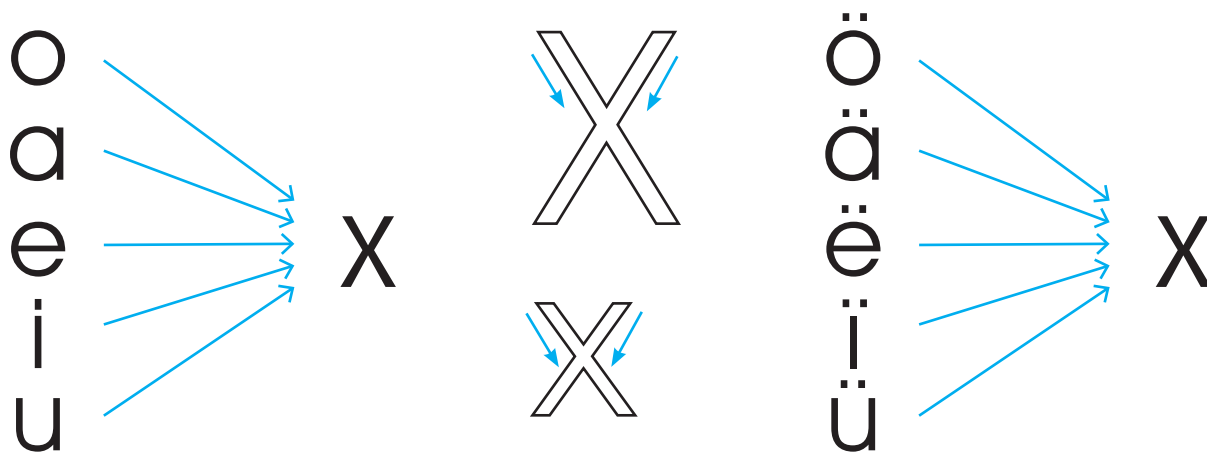
xe	xi	xä
xo	ki	xu

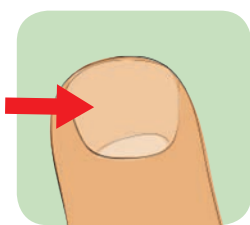
ko	xi	xu
xë	xa	xo

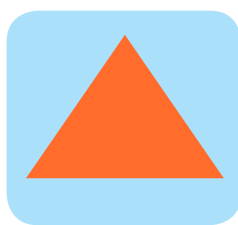
xe	xü	ka
xi	xa	xo

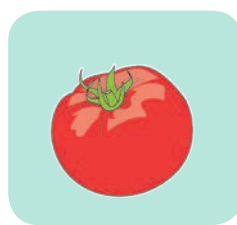
- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil la nimatz'ib' **X** chuqa' ri ch'utitz'ib' **x**. Takamuluj rutunaxik ri jujun k'uxatz'ib' rik'in la ch'utitz'ib' **x**.
- Tawak'axaj ri jujun tz'ij, tab'ij atux jap tzij mawak'axaj, rik'in jub'a': ix, ox, ux,: /ix/-/ka/-/nul/, /ox/-/mul/, /ux/-/lan/-/b'äl/.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tzij e k'o qa pa xulan. Takamuluj, rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij; **ix**, **ox**.

ixk'äq

oxtz'ik

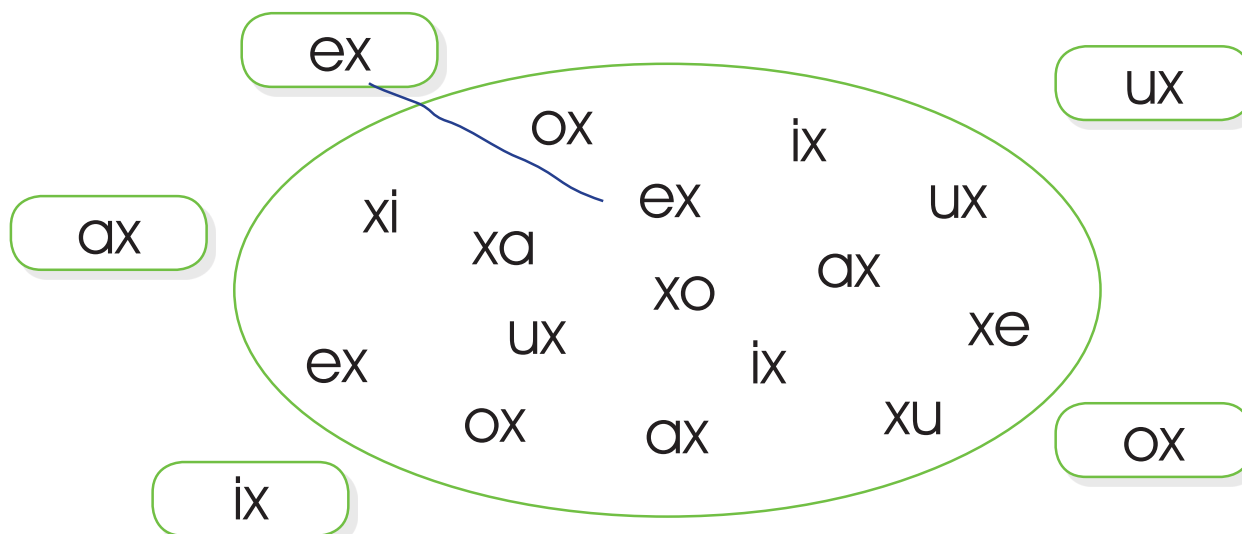

ixkoya'

oxlajuj

Ke'atz'eta' la jap tz'ij e k'o chi ruxikin la setes'ik. Ke'akanoj chi rupam la jap tz'ij e junam, ke'atunu' rik'in jun juch'. Tatz'eta' la tz'eteb'äl.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **X** chuqa' ri ch'utitz'ib' **x**. Takamuluj ri tz'etb'äl rik'in atz'ib'ab'äl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

X x X x X x X x X x

X x

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **x** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

xo

xa

xe

xi

xu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **x** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

xö

xä

xë

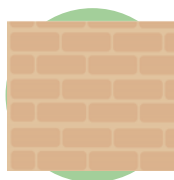
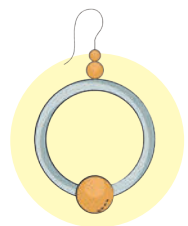
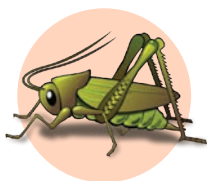
xï

xü

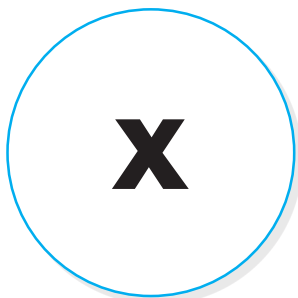
Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: **xo**, **xi**, **xa**, **ix**, ri xke'awil. Tatz'ib'aj ri jap tzij ruk'amon pa ruwi' ri juch' k'o chi ruxikin ri achib'äl. Ütz nakusaj xab'ixke jap tzij ri e k'o pa jotöl. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

xo

Tatunu' ri tz'ib' **x** ri k'o pa ajxokön k'ik'in ri tz'ib' e k'o pa ajkiq'a', ke'atunu' rik'in jun xuch' richin ye'atun ri tzij. Ke'atz'ib'aj chi ruwäch ri juch' tolan, k'a ri' ke'asik'ij.

ax

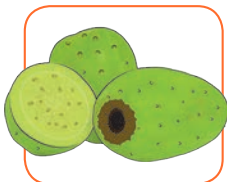
e'

ak

är

ik

- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', k'a ri' eqal tab'ij kib'i'. Pa jujun kakaxa tatz'ib'aj ri tz'ib' rejqalem.
- Tawelesaj kan ri nab'ey tz'ib' chi re ri jujun tzij. Tatz'ib'aj chi ruxik'in ri tzi'j achi'el xkanäj kan. Tasik'ij achike nub'ij. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

n o x t i'

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Ke'awak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' **x** k'a ri' ke'atunu'.

xo - xe - ox - ex - xu - xi - ux - ix - xa - ax - xax - xex - xux xix - xox

2. Ke'awak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x k'a ri' ke'atunu'.

nix - xan - xot - xar - xex - xax - jux - küx - ixim - t'ix - xar - xa'r
xe - xik - xka' - räx - r'ix - xtän - xajan - kuxin - ajxul - muxu'x - textik
kaxkate' - ajxokon - ajxajonela'

Ke'asik'ij chi jujun ri b'ab' re', k'a ri' tak'utu' ri achib'äl rejqalem. Tatz'ib'aj ri b'ab' chi ruwäch ri juch', tawojqaj ri achib'äl xak'üt.

Xax ruxot ri nana.

Nim ruxa'r xta Juana.

Ri tata nutij oj.

K' k'

Wakami xtawetamaj ri ruk'oxomal ri tz'ib' **k'**. Tawak'axaj ri lema' re'.

Ri k'um xapon Armita

Ma Xuwan xb'eruq'ejela' ri rana' k'o Armita. ¿Atux nink'waj chi re'? Xoqa' pa ruk'u'x. Xunataj chi ri rana' janila üt'z nuna' ri k'um. Xuch'a el jun nīm chi kikojōl ri rutiko'n richin xuk'wa'j.

Chupam ri mach'ich', Ma Xuwan ruq'eten el ri k'um. Ri winaqi' nikit'zutta', **yalan xqa chikiwäch**. ¿Jeb'ël ok la k'um! Nik'ib'ij. Taq xapon Armita, e k'o winäq xkik'utuj chi re wi nuk'ayij ri k'um. "Ma Xuwan nub'ij chike "xa jun sipan'ik".

Ri rana' yalan xkik'ot rik'in ri sipan'ik. Chanin xusel k'a ri' xutzakab'a qa richin xub'än pa ka'b'. Konojel ri rach'alal xkitäj ri k'um pa kab'.

Kojtzijon:

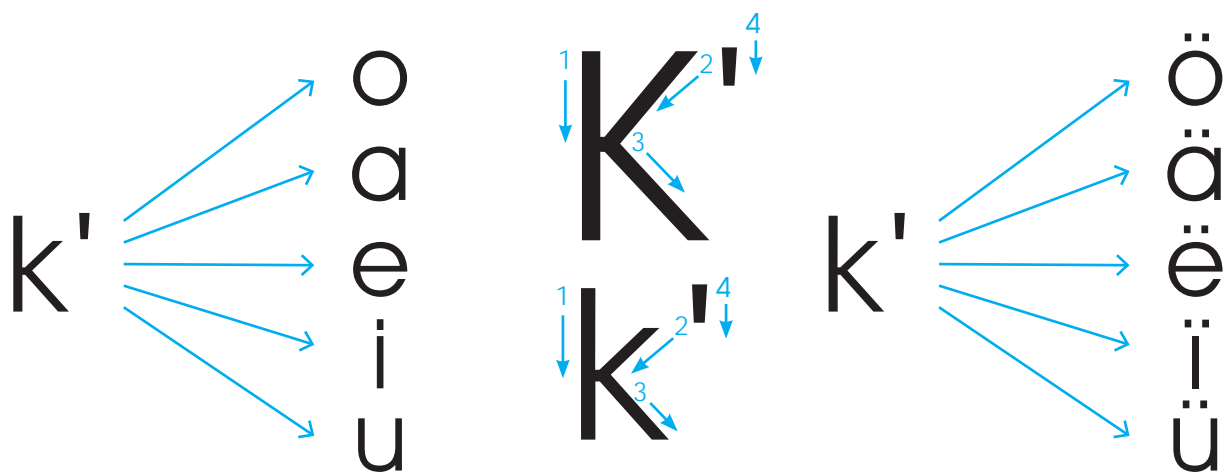
- ¿Akuchi' xb'anatäj wi ri jun lema' re'?
- ¿Atux ruma yalan wi nikit'zutta' ri k'um?
- ¿Atux ruma ma Xuwan xucha' jun k'um richin xusipaj chi re' ri rana'?
- Wi rat ta ma Xuwan: ¿la xak'ayij ta ri k'um toq xk'utux chawe?

- ¿Atux achib'äl k'o pa ajk'ia'a'? Tab'ij, eqal. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /k'/. /k'/. /k'/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj ri tzij re': /k'ix/-/kik'/, /k'aj/-/lik'/, /k'oj/-/lem'/. Tasik'ij juley chik tzij ri yetikir el rik'in ri k'oxomal /k'/.
 • Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ajuxu' chi rupam jun setesik, konojel ri achib'äl yetikir el kib'i' rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **k'um**.

- Ke'awak'axaj ri tzij: /ya/-/k'äl/, /jo/-/k'o'n/, /ra/-/k'a/-/rik/, /ni/-/k'aj/. ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal /k'/? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re. Wakami ke'akamuluj.
- Tab'ij kib'i' ri jujun achib'äl e k'o chuxe' qa. E k'o b'i'aj kik'wan ruk'oxomal /k'/. pa nik'aj, julay chik pa ruk'isib'al. Ke'ab'onij ruchi' ri kakaxa kik'wan la k'oxomal pa nik'aj chuqa pa ruk'isib'äl ri jap tzij.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /k'/. Ja re' ri nimatz'ib' **K'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **k'**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'an ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'aläm tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj rik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rutunuxik ri tz'ib' **k'** kik'in ri jujun k'uxatz'ib'.
- Tatzu' ri julëy achib'äl re'. K'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'eteb'äl.chuqa' tab'onij ri jap tzij: **k'u**, **k'ä**, **k'ï**.

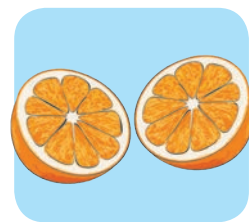
k'o j

k'ä j

k'ï m

nik'a j

Ke'asik'ij ri jujun tzij re'. Tawila', pa jujun cholaj tzij e pa'äl pa kakaxa, ri jap tzij e junam kik'in la e k'o pa kakaxa chi ruxikin. Ke'aya' chupam jun setesik k'onojel ri e junam rik'in ri tz'etb'äl. Takusaj ri rub'onil ri bonitz'ib'ab'äl okusan kik'in la jujun jap tzij.

k'a

kä

k'ajäk'

k'etek'öt

k'äm

k'ek'enik

k'a

k'etenik

k'atän

k'o

k'orok'a'

k'orör

k'exonik

k'otöt

k'irik'o'

k'oxon

k'ome't

k'u

k'uxäj

k'ixk'ik

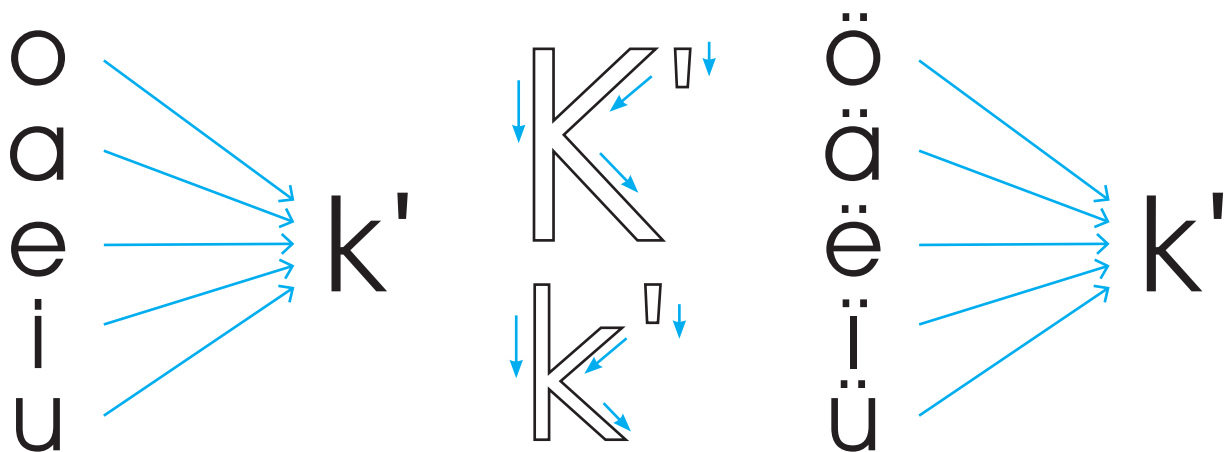
k'uruk'ik

k'u'x

k'exoj

k'utunik

k'uxux

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil la nimatz'ib' **K'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **k'**. Takamuluj ri rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **k'**.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tzij e k'o qa pa xulan. Takamuluj, rik'in tz'eteb'äl. chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **ik'**, **uk'**.

ik'

uk'

Ke'asik'ij ri jap tzij e k'o qa chi ruxe qa. Ke'ab'onij la jap tzij: **ok'**, **ak'**, **ek'**, **ik'** chuqa' **uk'**, tatzeqelb'ej ri rujuxik xawetamaj.

k'o ik' k'a k'i uk'

ak' uk' ke' ek' ok'

k'u ok' ik' ak' ek'

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **K'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **k'**. Takamuluj ri tz'eteb'äl. rik'in atz'ib'ab'äl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

K' k' K' k' K' k' K' k' K' k'

K' k'

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **k'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

k'o

k'a

k'e

k'i

k'u

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **k'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

k'ö

k'ä

k'ë

k'ï

k'ü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **k'u, k'o, k'i, k'a**, ri xke'awil. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'. Tatz'eta ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

_____ m

_____ s

_____ x

_____ n

- Tatz'eta' chi ruxk'in ri junjun achib'äl k'o jun jap tzij. Tatz'aqatisaj ri tzij ruk'amon ri' rik'in rub'i' ri achib'äl; richin nab'än ri samaj k'o chi naw'il ri rujap tzij e k'o pa ajkiq'a'. Tajuxu' apo k'a rik'in ri jap tzij ri rejqalem rub'i' ri achib'äl. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.
- Tatz'ib'aj chi ruwäch ri atz'ib'awuj ri tzij xe'atun.

	k'an	tän
	k'a	xu'
	k'o	ti'
	k'u	laj

- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', k'a ri' eqal tab'ij kib'i'. Pa jujun kakaxa tatz'ib'aj ri tz'ib' rejqalem.
- Tawelesaj kan ri nab'ey tz'ib' k'a ri' ri jujun tzij. Tatz'ib'aj chi ruxk'in ri tzi'j achi'el xkanäj kan. Tasik'ij achike nub'ij. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

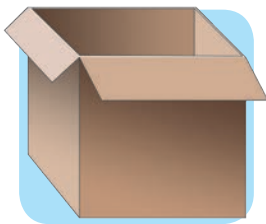

k'u

k' u m

Egal tasik'ij kib'i' chi jujun ri achib'äl. Tawetamaj ruwäch ri jap tzij e k'o chi rupam ri rub'i', rik'in jub'a' **ka, k'o, k'a, ku, ki**. Tajuxu' pa jun setes'ik ri rejqalen rub'i' ri achib'äl. Ka' ri tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri tzij nub'ij rub'i'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

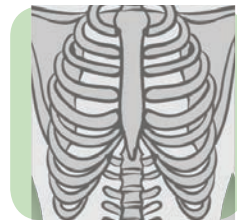

k'a **ka**

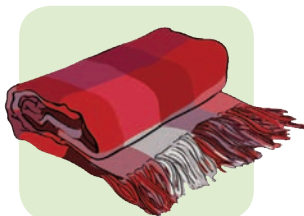
kaxa

k'o ko

k'a ka

k'u ku

k'i ki

k'a ka

Ke'atz'eta' ri achib'äl. Egal tasik'ij rub'i'. Tab'onij ri setes'ik ri e k'o tz'ib' chi rupam ri junam rik'in rub'i' ri jujun achib'äl, rik'in jub'a nitz'ibäx rik'in **k'** chuqa' rik'in jub'a' rik'in **k**. K'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'.

k r n
a o m
t j k'

o k' k
k j x
u i a

k' n s
i a t
x o' k'

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' ri kik'uwa'n ri tz'ib' **k'** chuqa' rik'in jub'a' ri tz'ib' **k'** k'a ri' ke'atunu'.

k'o - ko - ku - k'u - k'a - ka - ke - k'e - k'i - ki - k'äj - köj - küx

2. Tawak'axaj ri jujun tzij kik'uwa'n ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x chuqa' ri k' k'a ri' ke'atunu'.

äk' - k'a - k'o - uk' - kaj - k'oj - kär - ka'i' nuk'aj - tukür - juku' - jok'on
jok' - k'ap - sokaj - kej - k'äj - kajin - k'ok' - kaka' - k'isik' - k'ajäk'

3. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'uwa'n ri tz'ib' **k** chuqa' **k'**. Ke'atunu'.

kik' k'etenik k'ixinik

- Taqupij ri taq peraj ruxaq wuj akuchi ya'on kan retal. Tasik'ij k'a ri' takanuj ri tzij rejqalem jujun achib'äl.
- Tatz'ajb'a' qa pa atz'ib'awuj ri taq peraj ruxaq wuj ruk'wan achib'äl k'a ri' natz'ib'aj chi ruxe' ri kib'i'.

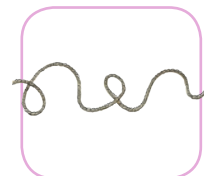
			
kök	k'ix	koton	ak'
k'ok'	kix	k'oton	äk

Ke'akamuluj rik'in atz'ib'ab'äl ri tz'ib' e k'o pa tz'etb'äl. K'a ri' ke'asik'ij chuqa' tatz'aqatisaj ri jujun b'ab' rik'in rub'i' ri achibäl e k'o chi ruxkin. Tatz'ib'aj ri tz'ij ruk'amon pa jujun b'ab'. Mantamestaj naya' kan ri chuq' pa ruk'isilem ri b'ab'. K'a ri' ke'asik'ij rik'in uchuq'a' ri b'ab'.

K'ak'a' ruxot ri

Ri kuk nutäj k'i'y

Ja re' ruk'oj ri

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

Yatqa'ula'ej richin yatetz'an chuqa' natijoj ri xawetamaj. Ruma ri', xtawil qa jun choltzij. Ri tzij e nuk'ul ruma ri tz'ib' ri nutikirisab'aj. Chuqa' k'o choltzij akuchi' nawil ri tz'ib' ri awetaman chik'. Utz ye'asamajij ri solojsamaj jalajoj taq q'ij.

- Tasik'ij ri tzij e k'o pa jujun choltzij.
- Tawila' ronojel ri tzij kik'wan ri tz'ib' **n**. Junam tab'ana' rik'in ri tzij kik'wan ri tz'ib' **m**.
- Tajuxu' rik'in kaq konojel ri tzij nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' **x**. Tajuxu' rik'in xar, ri nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' **k**.
- Tapaq'apa' ri aq'a' taq ye'asik'ij ri jap tzij e k'o chi rupam oxi' tzij ri ye'awil chi rupam ri jujun choltzij. Ke'acha' ri nawajo' rat.
- Pa jujun choltzij takanuj ri tzij rutz'ib'axik ka'i' oxi' tzi'b', k'a ri' ke'ab'onij chi q'an. K'a ri', eqal ta sik'ij richin nanataj ri ruk'oxomal jujun tzi'b'.
- Ke'ajuxu' pa jun setesik konojel ri tzij kib'i' q'utu'n.
- Ta juxu' rik'in ✓ konojel ri tzij man niq'axta pa awi' chuqa' ta k'utuj ri nuq'ajuj.
- Ke'asik'ij konojel ri tzij yetikir rik'in nimatz'ib'.
- Kow tasik'ij konojel ri tzij kib'i' wachinaq e k'o pa awachoch.

N n

ni'j	nuk'uj
nik'aj	na'oj
Nikte'	nuk'unik
ni'x	nan
noxta	nik'aj
na'j	nijun
Natalia	nimik
nataxik	ni'

M m

ma'	makamo'
mej	Minko
Me'x	majonik
muxu'x	muj
majoj	mama'
man	mitij

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

X x

xajoj	xene'
xila	xot
xokon	xak
xex	xax
xik	xär
xok	xik'
xukunik	xokön
xan	Xixo

K k

k'aj	k'ojon
k'etenik	k'ix
k'ak'a'	k'ok'
k'un	k'oj
k'otonik	k'an
k'atän	k'in
Koköj	K'utunik

Juläy chik tzij

tata'j	rox
ajij	äk'
te'j	jok'
tiko'n	anx
jüt	eranik
ixim	k'u'x
xenimak'in	anin
ik'	juku'
kej	rukaj

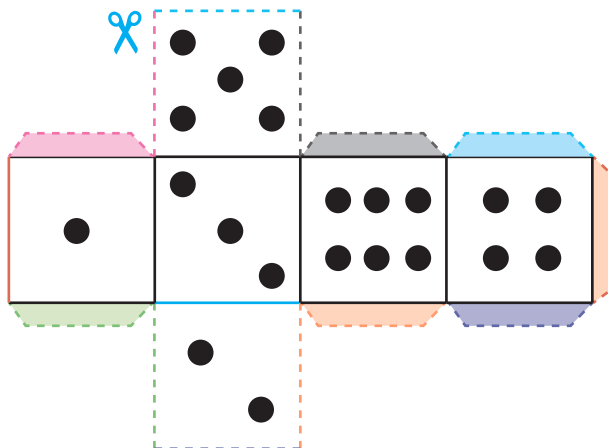
Juläy chik tzij

Imox	ajkem
tonka	kaj
tuktük	kär
ajilanik	ati't
etaman	nik'oj
jok'o'n	atata'
uk'	tinamit
k'ak'a'	chuwa'q
k'an	raxik
Tekun	etanik

¡Jotob'anik chuqa' jilojinik tzij!

Tatz'eta' rub'eyal samaj k'o chi rij ruxaq wuj.

¡Jotob'anik chuqa' jilojinik tzij!

Rub'eyal Samaj: taqupij ri etz'ab'äl k'o qa chi ruxe' ri ruxaq xik'o kan. Taq'ocho' chi xe taq ruxikin k'a ri' taq'olij ri e junam kib'onil, achi'el rub'anon chi rupam la tz'eteb'äl.

¿Achike rub'eyal ri etz'anem? Timolo' iwi' rik'in ka'i' oxi' awachib'il. Chi ijujunal nikusaj jun ko'öl retal ri iwetz'anem richin yab'iyin chi rupam. Utz nikusaj jun rutz'ab'eb'äl ruwi' leme't chuqa' jun chuti' ab'äj. Chi ijujunal nitorij ri etz'ab'äl. Nutikirsaj ri etz'anem ri xtirelesaj ri nimajilab'äl. Ri rub'eyal ri etz'anin jare', yab'iyin janipe rajilab'al niqa chi rupam ri etzab'äl.

Wi ri retal xb'e'apon pa jun q'a'n, yajote' pa kakaxa akuchi' xapon ri q'a'an. Wi yatapon pa jun jilob'äl, yatzolin chawij k'a akuchi nub'ij chawe ri jilob'äl. Ri tijonel xtusik'ij ri tz'ib'än chi kipam ri taq kakaxa richin yab'iyin chi rupam ri etz'anen.

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

ä

ö

ü

ë

ï

ä

ö

ü

ë

ï

a'

o'

u'

a'

i'

t

j

r

k

t

t

j

r

k

j

n

m

x

k'

n

n

m

x

k'

m

T

J

R

K

T

N

M

X

K'

N

Wakami xtawetamaj jun tz'ib', rik'in rija' xke'atz'ib'aj k'ïy tzij: jari' ri **y**. Tawak'axaj ri lema' petenäq.

Ri ya' nurayb'ej nich'ajch'ojir

Ri raqän ya' yalan q'ayis chuqa' tz'il ruk'ulun. Chi rupam e k'as jalajöj kiwäch kär chuqa' q'ayis. Nib'ison ruma' eqal yekän wi. Ruma' wi ri' nurayb'ej nich'ajch'ojir ta.

Ri loqoläj ya' xutojtob'ej xrelesaj ri q'ayis xe taq ruxik'in. Ri kaq'ïq' chuqa' ri jäb' xkitzoli chik pe. Xuk'üt chi kiwäch ri winaqi' chi yalan xtz'ilob'. Ri winaqi' manjun achike ta xkina' chi re.

Jun molaj ak'wala' xeb'apon richin yeb'e'atin. Taq xkitz'et yalan rutz'ilol ri ya' xkixib'ij ki'. Xetzolin richin xekik'utuj chike ri kite' kitata' yeto'on ta richin nikich'ajch'ob'irsaj.

K'a ri' xq'ax chikiwäch ri winaqi' ri **ruk'ayewal** rupale'en. Konojel xeto'n richin nikich'ojch'ob'irsaj ri loq'oläj ya'.

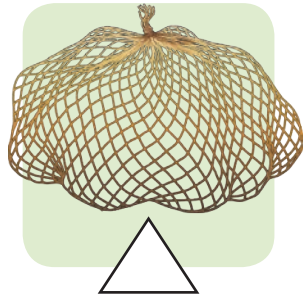
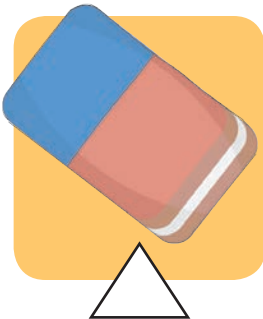
Ri loq'oläj ya' xtzolin ri rukikotemal.

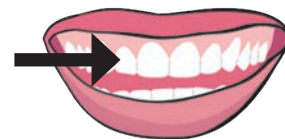
Kojtzijon:

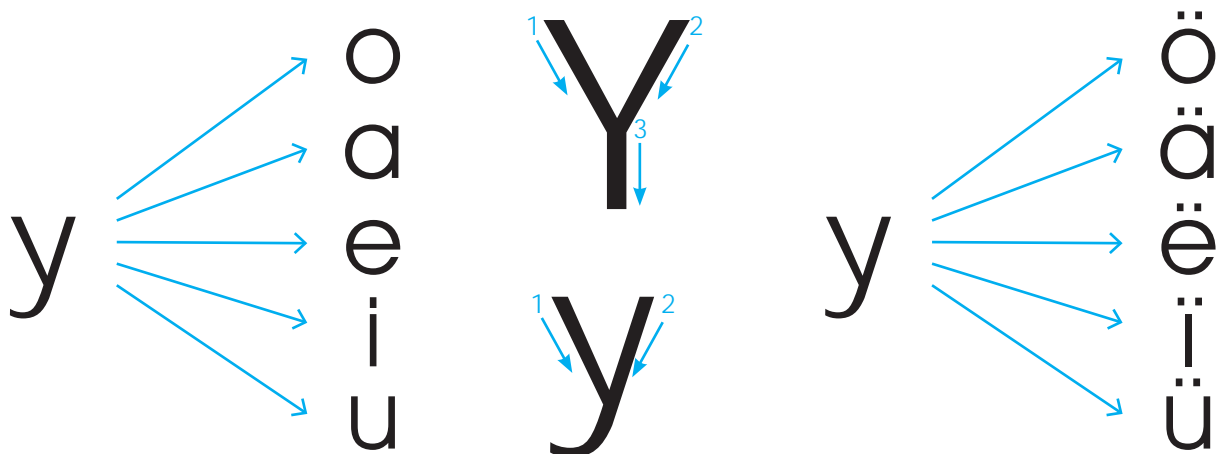
- ¿Achike ri ajkuqul chupam ri lema'?
- ¿Achike xuna' chi re ri ya' pa rutikirlem ri lema'? ¿Atux ruma?
- ¿Achike xuna chi re pa ruk'isib'äl? ¿Atux ruma?
- Pa molaj, tich'ob'o' rij: ¿Atux xqetamaj rik'in ri jun lema' re'?

- ¿Atux achib'äl k'o xeruxk'in? Eqal tab'ij. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj taq nab'ij ya'? Ja ri ruk'oxomal /yyy/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ab'onij la oxtz'uk kichin la tzij yetik'ir el kik'oxomal rik'in ri nab'ey tz'ib' richin ri tzij **ya'**.

- Ke'awak'axaj ri tzij: /k'iy/, /ru/-/yo/-/nil/, /so/-/to'y/, /ju/-/yu'/. ¿Xawak'axaj ri ruk'oxomal ri /y/? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o chuxe qa, tab'ij kib'i' ri jujun achib'äl e k'o chi ruxe' qa, kow tab'ij kib'i'. Chi kääq tab'onij ri setesik richin ri achib'äl ruk'wan pa rub'i' ri k'oxomal /y/ pa ruk'isib'äl, chi qän taq ruk'wan pa runik'ajal.

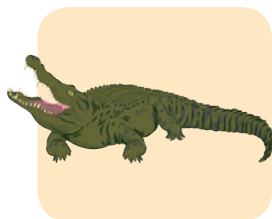

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /y/. Ja re' ri nimatz'ib' **Y** chuqa' ri ch'utitz'ib' y. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'an ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'alän tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi' nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi. Wakami tab'ana' pa atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri', tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj rik'in ri ab'onitz'ib'ab'äl. Takamuluj ri rutunuxik ri tz'ib' **y** kik'in ri jujun k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'ab'äl, jap tzij: **yu, ya, yi.**

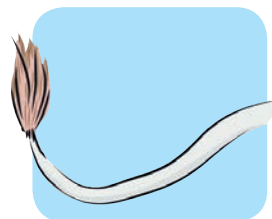
juyu'

ayin

k'ayij

jeyaj

Tasik'ij ri jap tzij k'o chi rupam ri nab'ey kakaxa. Tacha' jun jap tzij ri e k'o xeruxkin, richin nanuk' jun tzij. La tzij xanuk', tatzib'aj chi kipam la juch'.

yi

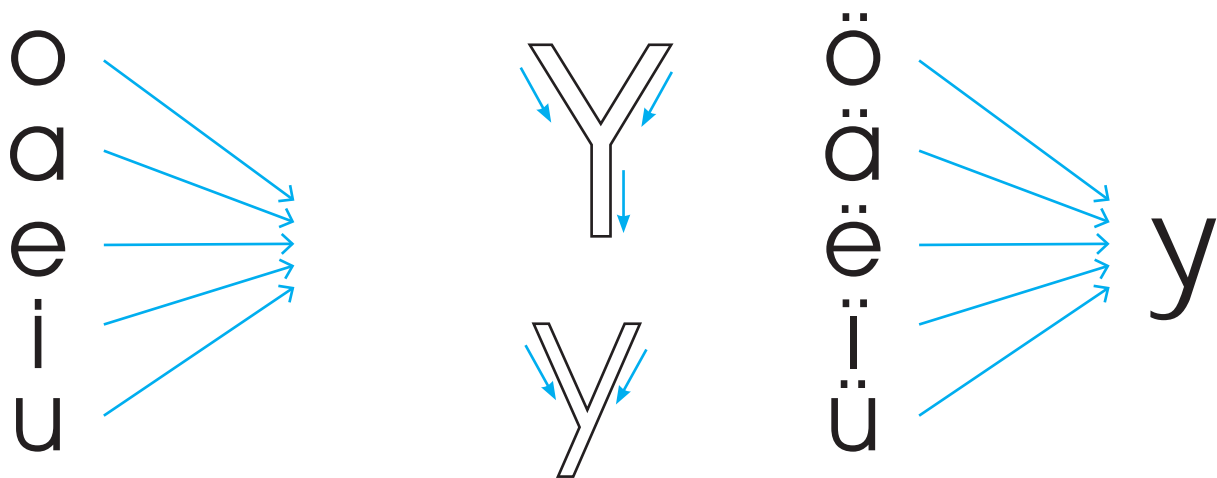
taj

k'ik'

yo

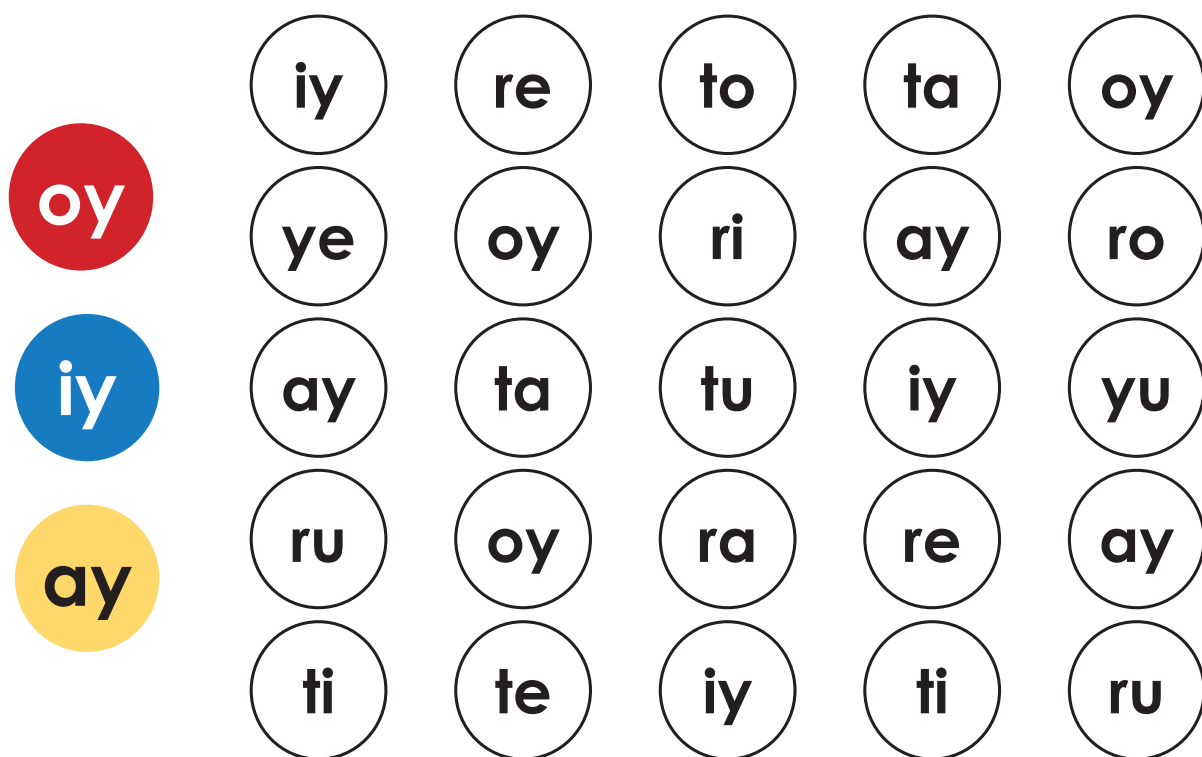
jöj

tan

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil la nimatz'ib' Y chuqa' ri ch'utitz'ib' **y**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in la ch'utitz'ib' **y**.
- Tawak'axaj ri jap tzij. Taq xtaxaxaj ri jap tzij oy, ay, ey, iy chuqa' uy, taya' jupaq' aq'a': at, oy, ur, ja, ay, ek, ey, en, im, iy, ax, uk, ek', uy.

Tab'onij ri jap tzij: **oy**, **iy**, **ay**, xke'awil chupam ri setes'ik. Ke'abonij rik'in ri b'onil okisan chupam la tz'eteb'äl.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Y** chuqa' ri ch'utitz'ib' **y**. Takamuluj ri tz'etb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Y y Y y Y y Y y Y y

Y y

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **y** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

yo

ya

ye

yi

yu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' y kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

yö

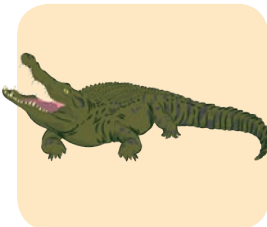
yä

yë

yï

yü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: **ya, yu, ye, yi, yo**, chuqa **oy** ri xke'aw'il. Tatz'ib'aj ri jap tzij ruk'amon pa ruwi' ri juch' k'o chi ruxikin ri achib'äl. Ütz nakusaj xab'ixke jap tzij ri e k'o pa jotöl. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

yi

Takamuluj rik'in atz'ib'ab'äl ri tzij e k'o chi ruxe' ri jujun achib'äl. Ri b'i'aj yetz'ib'äx rik'in nimatz'ib'.

nune'y

jay

axu'y

araxya'

Chi rupam jujun kakaxa k'o jun tzij mantz'aqät ta. K'a nirajo' ri k'isib'äl tz'ib'. Chi ruxe' e k'o ka'i' tzi'b'. Tacha' ri nutz'aqatisaj ri tzij k'a ri' tab'onij. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' k'o chi ruxe' ri tzij xatz'aqatisaj. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

jeya

x j

jeyaj

juj

u' e'

xik'a

t y

majk'u

y k

eya

n j

cha

r y

P p

Wakami xtawetamaj ruk'oxomal ri tz'ib' **p**. Tawak'axaj ri lema' re'.

Nikikot ri poy

Ri poy janila xkikot taq xenimür ri awän. Nuq'ajuj k'a ri chi ruq'ijul ri äj, noqa yan. Jare' ri ramaj taq nelesäx pe akuchi ruyakon wi ri rajaw. Xtuchojmirsäj ri teq'et'ik ruk'u'x ruq'a', k'a ri k'a xtuk'waj pa awän.

Ri q'ij chanin yetik'o. Ri rajaw man nirelesäj ta pe. Ri poy **man nukoch'ta** ch'ik. Ri ruq'a' yanlan xq'axon pe.

Jun aq'a' taq niwir, ri rajaw xub'an utzil. Taq xuna' pe ruwäch b'anon ch'ik utzil ri ruk'u'x ruq'a'. Janila xkikot ri poy. Ri rajaw xuk'waj, xb'eruya' kan pa runik'ajal ri awän.

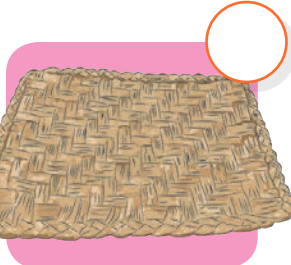

Ri poy nixub'an chi kikotem rik'in ri kaq'iq'. Ri awän chuqa' xekikot.

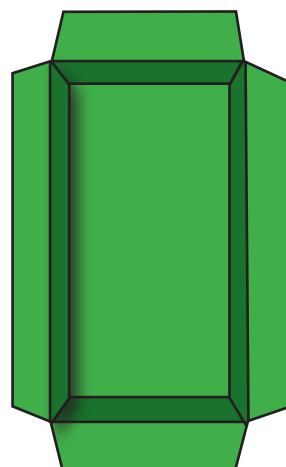
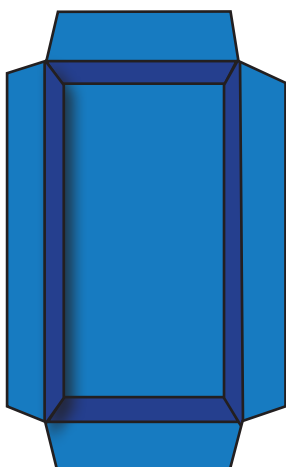
Kojtzijon:

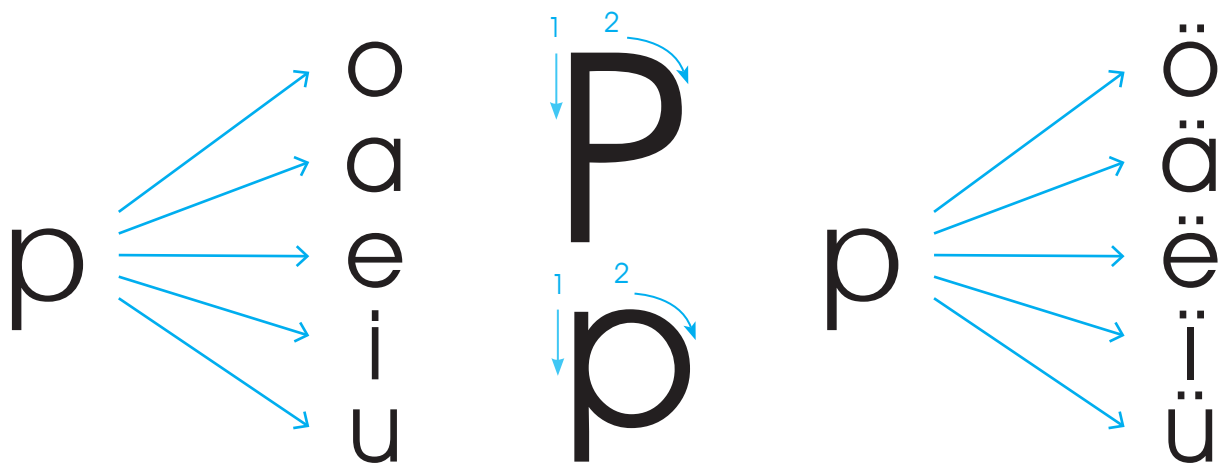
- ¿La xq'a chawäch ri lema' re'? ¿Atux ruma?
- ¿Atux nuq'ijuj chi ri q'ij yenimür?
- ¿Achike xuna' ri poy chupam ri lema' re'?
- ¿Chinaq ta natzijoj ri b'anob'äl re'? ¿Atux ruma?

- ¿Atux achib'äl k'o xeruxk'in? Eqa! tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /p/, /p/, /p/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /pan/, /pe/-/yo/-/niik/, /po/-/k'ok'/. Tasik'ij julëy ch'ik tzij ri yetikir el rik'in ri k'oxomal /p/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Tab'onij ri setes'ik kichin ri achib'äl yetikir el kik'oxomal junan rik'in ri tzij **poy**.

- ¡Katetz'an kik'in ri k'oxomal! Tawak'axaj ri tzij re'. Kapa'e wi kik'wan ri k'oxomal /p/ pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'äl, wi manäq kik'wan ta, man kapa'e. /koxpinik/, /tijonel/, /k'ap/, /jotay/, /xolopön/, /retz'ab'äl/, /k'epinik/, /kab'raqän /, /xöp/.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o chi kikojol ri Kajk'ojlib'äl. Kow tasik'ij kib'i'. Taq ri k'oxomal /p/ k'o pa runik'ajal ri tzij, tajuxu' apo jun juch' rik'in ri räx Kajk'ojlib'äl. Taq ri k'oxomal /p/ k'o pa ruk'isib'äl ri tzij, tajuxu' apo jun juch' rik'in ri xar kakaxa.

- Tatz'eta' ri tz'i'b' ruk'oxomal /p/. Ja re' ri nimatz'ib' **P** chuqa' ri ch'utitz'ib' **P**. Tatz'eta' ri atijonel achike rub'anikil nub'än ri tz'ib' chi ruwäch ri tz'alän tz'ib'ab'äl. Tatz'eta' akuchi nutikirsaj el, chuqa' akuchi nuk'isib'ej wi kan. Wakami tab'ana' chi ruwäch atz'uyubäl, chi rij jun awachib'il, rik'in b'onkach' chuqa' pa ulew. K'a ri, tab'ana' chi ruwäch jun ruxaq wuj, chuqa' takamuluj kik'in ri ab'onitz'ib'ab'al. Takamuluj ri rusik'ixik ri tz'ib' **p** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' tab'onij ri jap tzij: **po** chuqa' **pa**.

patix

pejik

pamaj

pur

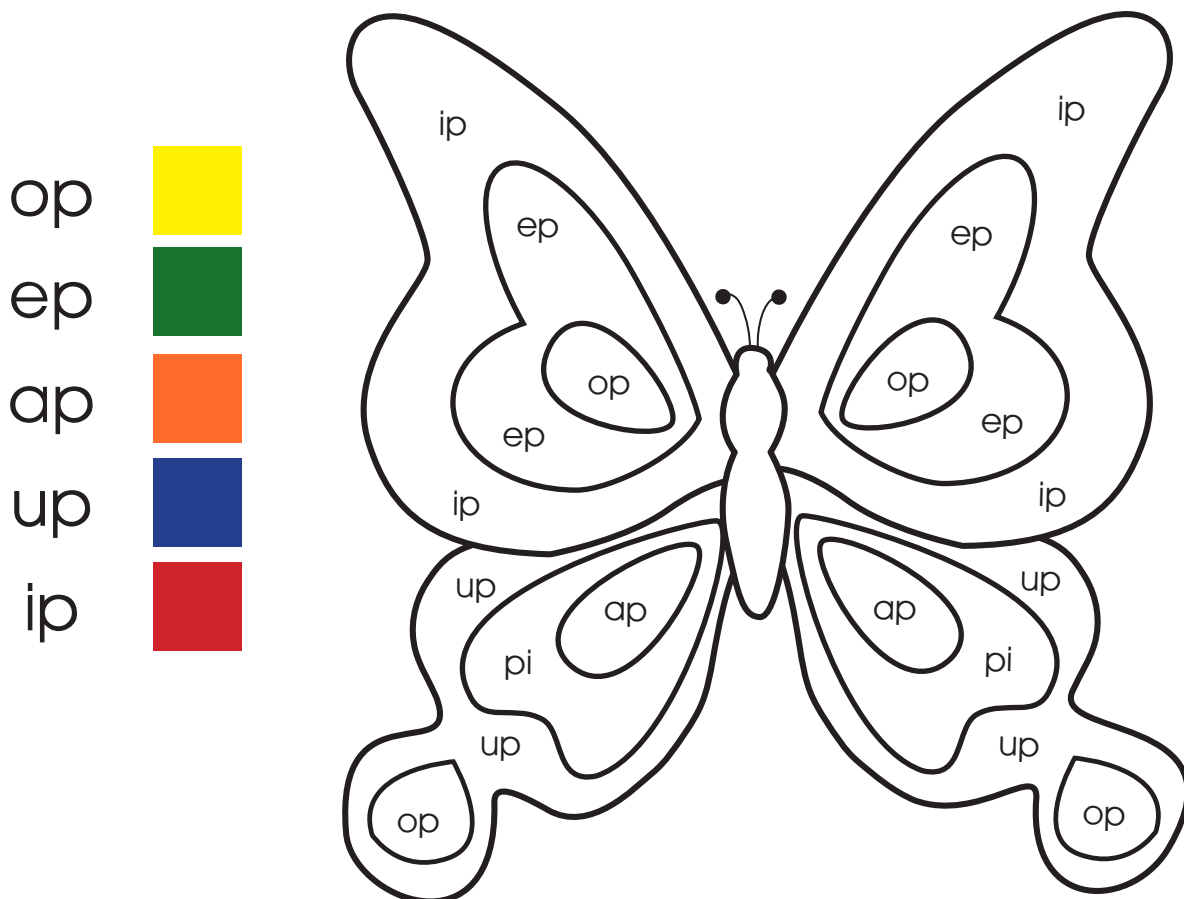
Chi kipam la kakaxa re' e k'o tzij yetzib'äx rik'in ri tzib' **p**. Chuqa' e k'o kakaxa kik'wan ri jap tzij **po**, **pa**, **pu**, **pe** chuqa' **pi**. Ke'nu rikin jun juch' ri jujun tzij rik'in ri rujap tzij. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

popol	pö	k'epinik	pa
punül	pa	janipe'	pu
yopöl	po	pa'k	pi
pamaj	pi	pim	pe

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuga' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil la nimatz'ib' **P** chuga' ri ch'utitz'ib' **p**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in la ch'utitz'ib' **p**.
- Ke'awak'axaj ri jap tzij re'. Taq xtaxaxaj ri jap tzij op, ap, ep, ip chuga' up, taya' jupaq' aq'a': et, ij, op, ar, uk, ip, an, im, ax, up, ak', oy, it, ap, uj, er, uk, ap.

Takanuj chi rupam ri rachib'äl ri palamax, ri jap tz'ij **op, ep, ap, up** chuga' **ip**, k'a ri ke'ab'onij achi'el runuk'b'al rub'anun pe.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **P** chuqa' ri ch'utitz'ib' **p**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'ab'al k'a ri tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

P p P p P p P p P p

P p

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **p** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

po

pa

pe

pi

pu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **p** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

pö

pä

pë

pï

pü

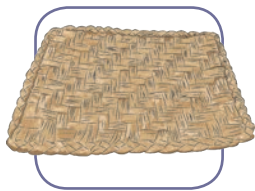
Egal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **pi, pe, pu, po, pa, pä**, ri xke'awil. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'. Tatz'eta ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

pillow

ka

p

k

y

r

Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi rupam ri kakaxa. Tatz'ib'aj chi kijujunal chi ruxe' ri achib'äl rejqalen. Tanataj chi ri b'i'aj yetz'ibäx rik'in nimatz'ib'.

Po't

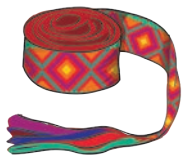
pixi'k'

pas

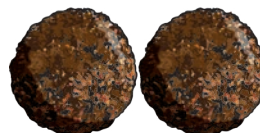
tapa'l

pospo'y

pom

Chi rupam jujun kakaxa k'o jun tzij mantz'aqät ta. K'a nirajo' ri nab'ey tz'ib'. Chi ruxe' e k'o ka'i' tzi'b'. Tacha' ri nutz'aqatisaj ri tzij k'a ri tab'onij. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' k'o chi ruxe' ri tzij tz'aqät. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

o't

p

n

po't

üj

p

j

pe'n

o

a

äp

t

x

ospo'y

y

p

amaj

p

t

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri tab'ana' ri samaj re':

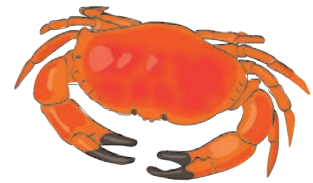
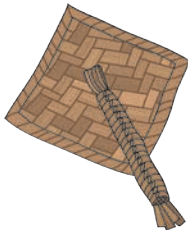
1. Ke'awak'axaj ri jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'uwa'n ri tz'ib' **p** k'a ri ke'atunu'.

po - pe - op - ep - pu - pi - up - ip - pa - ap - päp - pëp - püp
pïy - pöp

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'uwa'n ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p k'a ri ke'atunu'. Jujun b'ey yeqakusaj ri taq peraj wuj, yeqatün lajuj tzij.

pa - pe - po - töp - par - pur - kup - nup - pan - par - k'ap - k'ip
päk - inup - pa'ps - xpeq - patix - pe'y - pin - pok' - pom - pop - po't
poy - pün - pu'y - yupul - papo' - patän - pamaj - perpe'r - xpumuy
xupüp - peraj - porki'y - pata'x - pata'y - patut - pik'ik' - pixtun - ponon
pujüj - xopokik - k'uxpun - koxpinik - xupuxik k'epenik - K'opok'ik - yopinik
yopoyik - yupuyik

3. Tatzu' ri jujun achib'äl re' k'a ri tab'ij kib'i'. Tatz'ib'aj kib'i'.

- Tacha' ri tzij ruk'amon nutz'aqatisaj ri jujun b'ab' k'a ri tab'onij rukakaxa. K'a ri tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'ab'al chuqa' taya' kan ri chuq' pa ruk'isib'äl ri b'ab'.
- Tasik'ij jun ka'i' oxi' mul ri b'ab'.

Ixxik

xpax ri rukuku'

ixkik

pim

rupo't ri nana

Pim

ri

tata k'o jun nim rupoy

Ri

B' b'

Xoqa ri ramaj nawetamaj ri tz'ib' **b'**. Tawak'axaj ri lema' petenäq.

Nib'yaj ri b'ay

Chi ruxe' ri rawexam ri ma Max, xub'än rachoch jun b'ay. Jeb'ël nuna' nutij ri awex. Nujek' jun awex ke re', nujek' jun ch'ik ke la'. Yeruk'waj wan pa rujul b'ey richin yerutij.

Xpe royowal ri ma Max rik'in ri b'ay. Yalan k'i'y awex rutijon. Ruma ri' xunojij nuya' rupata'y.

Ri b'ay chanin xunataj. Ruma ri' xb'e pa tik'o'n k'o chi ruxikin. Ri rajaw ri tiko'n re' chuqa' xpe royowal, xrajo' xuchöp. Chuqa' ri b'ay xretamaj, xb'e pa jun ch'ik tiko'n.

Ke ri xub'än jantape' taq ruq'ij ri tik'on awän. **Nib'yaj** chi kikojöl ri tiko'n. Man junb'ey xchapatäj ta.

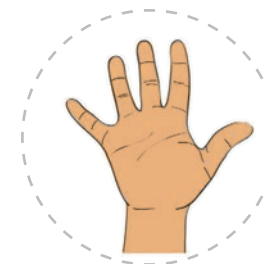
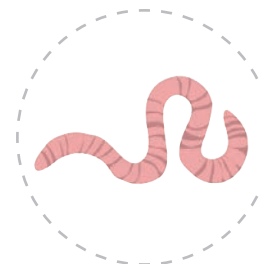
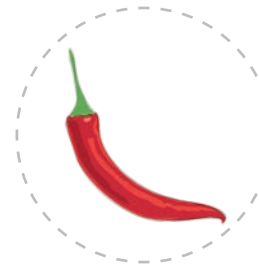
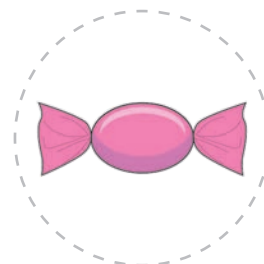
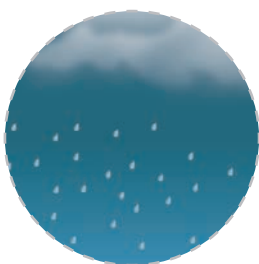
Kojtzijon:

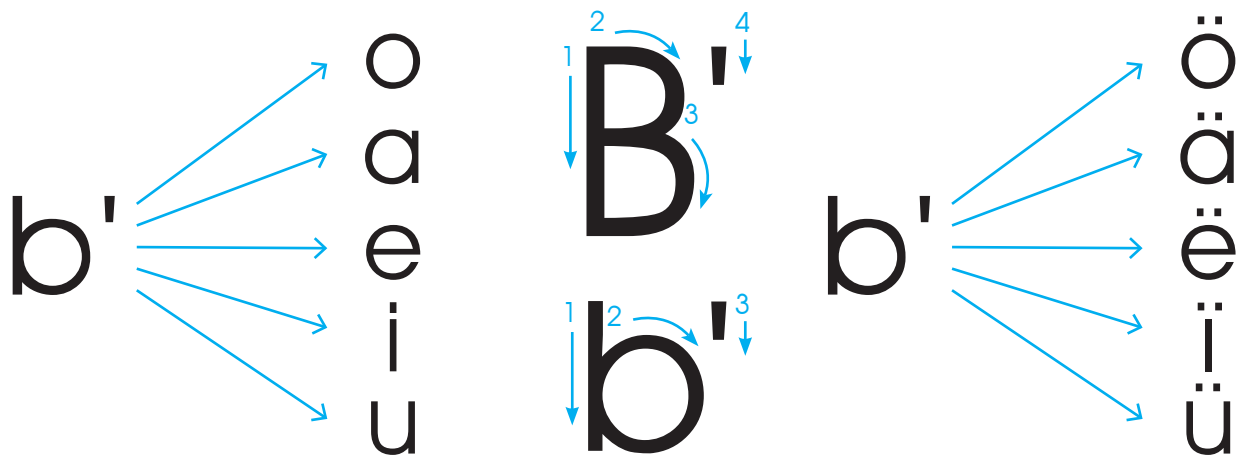
- ¿Atux ruma ri lema' rub'i' "Nb'yaj ri b'ay"?
- ¿Achike ri ajkuqul chupam ri lema'?
- ¿Atux ruma ri b'ay man xuya' ta ri' pa pata'y?
- ¿Nab'ij rat chi k'o jun q'ij ri b'ay xtitzolin chupam ri rawex ri ma Max?

- ¿Atux achib'äl k'o xeruxikin? Tab'ij, eqal. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /b'/. /b'/. /b'/. Takamuluj jun ka'i' oxi mul. Ke'awak'axaj chuqa' ke'kamuluj ri jujun tzij re': /b'aa/, /b'e/-/nan/, /b'i/-/aj/. Tasik'ij julëy ch'ik tzij yetik'r rik'in ri k'oxomal /b'/.
 • Kow tasik'ij, achike natz'ät pa jujun achib'äl re'. Tajuxu' rik'in jun X ri kakaxa ri achib'äl nitik'r el rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **b'ay**.

- Ke'awak'axaj ri tzij re': /a/-/chi/-/b'äl/, /kab'/. /a/-/b'äj/, /xa/-/jab'/. /ti/-/jo/-/b'äl/, /Ki/-/kab'/. ¿Xawak'axaj ri k'oxomal ri /b'? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Ke'asik'ij ri jujun achib'äl re'. Takamuluj ri taq rujuch' ri setes'ik ri k'o achib'äl chupam ri ruk'wan ri k'oxomal ri /b'/. Rik'in jub'a' k'o pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'äl. Takusaj ri b'onitz'ib'ab'äl nawajo'.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /b'/. Ja re' ri nimatz'ib' **B'** chuqa' ch'utitz'ib' **b'**. Tab'ana rujuxik ri tz'ib' re' pa taq jalajöj b'anikil, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' b' kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' bonitz'ib'b'äl ri jap tzij: **b'a**, **b'e** chuqa' **b'o**.

xub'anik

b'ey

b'oraj

b'ay

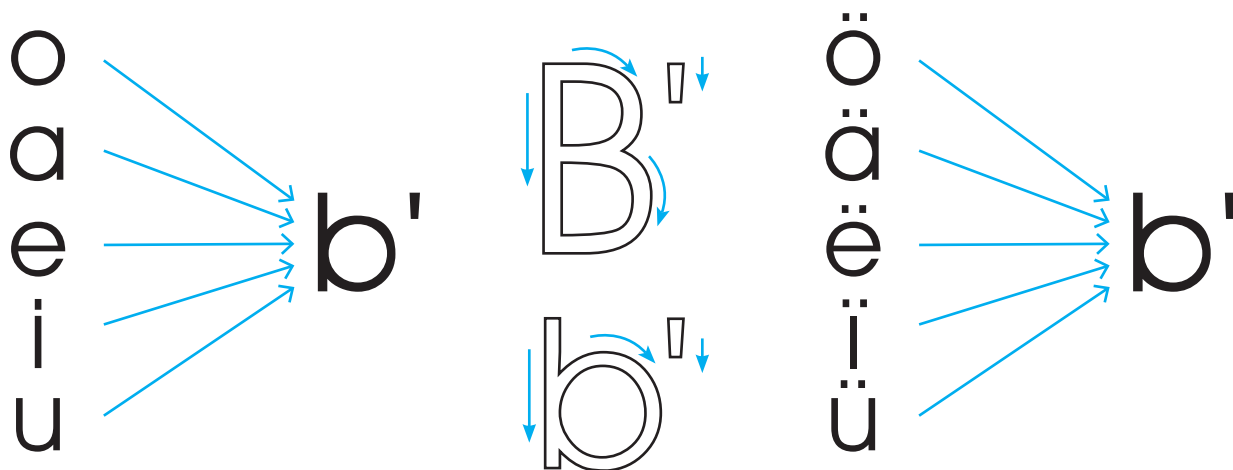
Ke'asik'ij ri taq tzij re'. Ke'atunu' rik'in jun juch' ri jap tzij: **b'o**, **b'e**, **b'a**, **b'u**, **b'i** rik'in ri tzij ruk'wan ri jap tzij re'. Tatzeta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

b'aja'j
k'atän
b'ojo'y
tukür
k'ulb'ik
jül
b'unun'ik
b'ey

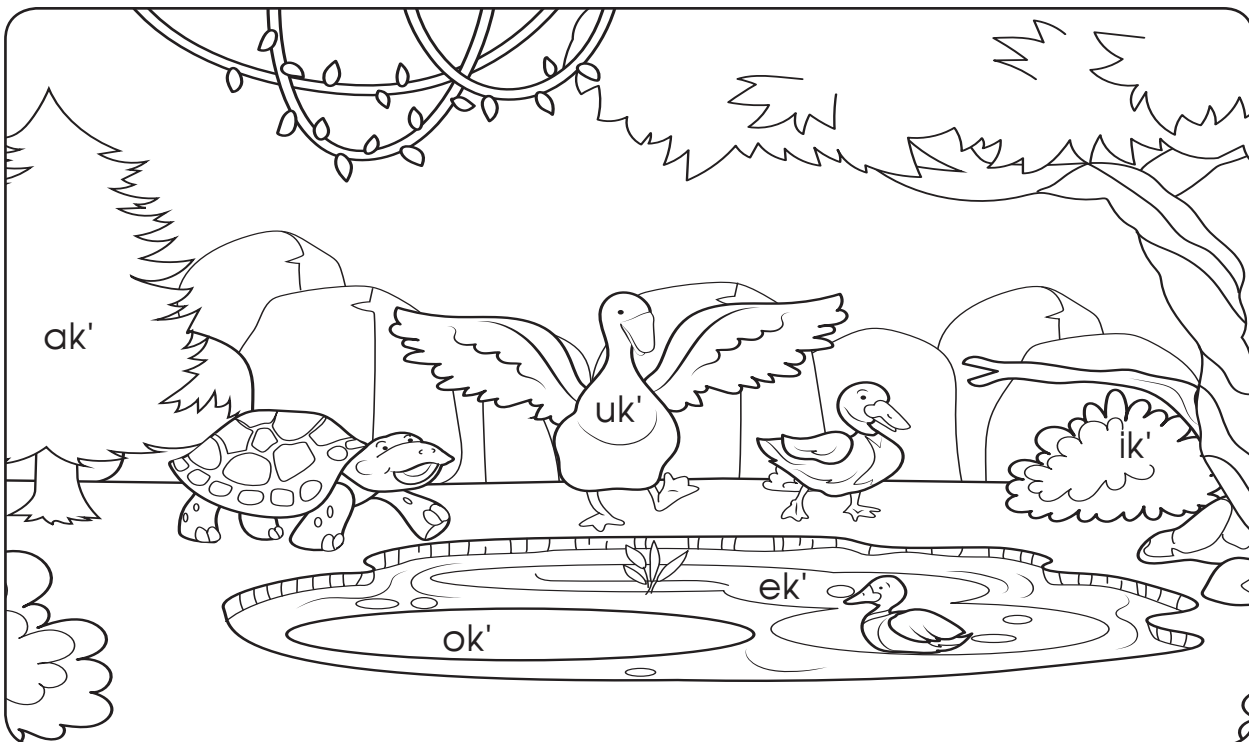

b'ök
eyaj
yub'uy'ik
jok'o'n
kzeb'en'ik
b'arab'ik
ab'äj
K'ayij

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'ab'äl ri rub'anikil ri nimatz'ib' **B'** chuqa' ri ch'ut'itz'ib' **b'**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in la chutitz'ib' **b'**.
- K'eawak'axaj ri jab' tz'ij re'. Taq xtawak'axaj ri jap tzij ob', ab', eb', ib' chuqa' ub', taya' jupaq' aq'a': ab', et, ub', ap, ot, ib', ar, eb', at, er, it, ob', ut.

Tatz'eta' ri achib'äl. Ke'asurij ri jap tzij **ab'**, **ob'**, **ub'**, **eb'** chuqa' **ib'**, xke'awu'l. K'a ri' tab'onij ri achib'äl rik'in ri b'onil narayb'ej. Tak'utu' ri jujun jap tzij xke'awul, chuqa' ke'asik'ij.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **B'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **b'**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

B' b' B' b' B' b' B' b' B' b'

B' b'

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **b'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

bo

ba

be

bi

bu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **b'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

b'ö

b'ä

b'ë

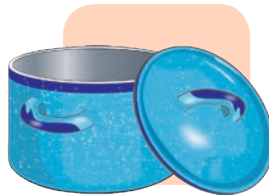
b'i

b'ü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **b'a, b'o, b'i, b'u, b'e, b'ä**, ri xke'awil. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'. Tatz'eta ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

__ y

__ jo'y

xu __ n'ik

__ j

__ q

a __ j

Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi rupam ri kakaxa. Tatz'ib'aj chi kijujunal chi ruxe' ri achib'äl rejqalen. Mantamestaj chi ri b'iya'j nitz'ibäx rik'in nimatz'ib'.

b'oraj

b'inik

pub'

jäb'

kab'

xajab'

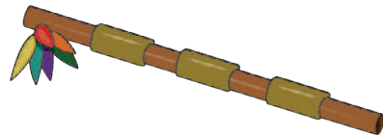

Chi rupam jujun kakaxa k'o jun tzij mantz'aqät ta ruma k'a nirajo' ri tz'ib' b'. K'o b'ey mantz'aqät ta pa rutikirlen, pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'äl ri tzij. Tatz'aaqatisaj ri tzij, tatz'ib'aj pa rub'ey chi ruwäch ri juch' e k'o chi ruxe'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

ay ay

b'ay

ey

i'aj

oraj

oyo'y

xaja

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Ke'awak'axaj ri jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'uwa'n ri tz'ib' **b'** k'a ri' ke'atunu'.

b'o - b'e - ob' - eb' - b'u - b'i - ub' - ib' - b'a - ab' - b'ab' - b'ey
b'ay - b'ök

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, chuqa' ri b' k'a ri' ke'atunu'. Jujun b'ey yeqakusaj ri taq peraj wuj, yeqatün 10 tzij.

jab' - kab' - b'ay - b'ey - b'o'j - kab'ij - kab'in - nab'ey - xajab' yab'ij
b'ojo'y - b'aja'j - b'anik - b'anoj - b'eyon - b'anik - b'iaj - b'oraj - Ajpub'
xab'on - keb'enik - nab'enik - nab'eyej - nimab'ey - meb'a'i' - xib'onik
xib'ixik - xeb'exöt - k'alab'anik - k'ixb'itäj - parab'ej - b'achanik - b'ajinik
b'ananej - b'ayab'ik - b'ayb'onik - b'ochinik - b'ojinik - b'iyajnik - peyob'enijik
k'oxk'ob'enik.

- Tasik'ij ri jujun b'ab'. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl. K'a ri', tacha' jun tzij chi rupam ri b'ab' ri ruk'uwan ri tz'ib' **b'** chuqa' tatz'ib'aj chi rupam ri kakaxa k'o chi ruxikin.
- Ke'ajuxu' pa setesik ri nimatz'ib' e k'o pa rutikirlen jujun b'ab' chuqa' ri chuq' k'o pa ruk'isib'äl.

Ja re' rub'ey ri b'ay.

Ri'j ruxajab' ri tata.

Ja re' rub'ojo'y ri nana.

Ch ch

Wakami nawetamaj ri tz'ib' **ch**. Tawak'axaj ri lema' petenäq.

Ri che' xjotayin

Ri pa komon ruk'ichelaj ri tinamit, e k'as jalajöj nimache'. Ri **nimache'** e k'o chi kikojöl yalan wi nīm chuqa' jeqejik. Ri ch'aqa chik che' yalan kikuqub'an kik'u'x rik'in. Achi'el kitata' kib'anun qa chi re.

Pa jun aq'a' xtikir jun kaq'äq' jäb', xuqasaj ri nimache' rik'in ri ruchuq'a'. Taq xsaqär pe, konojel ri che' xeb'ison qa. Ri taq tz'ik'in kib'anun kisok pa taq ruq'a' k'o chi xkikanoj jun chik kachoch.

¿Atux niqab'an chi re? Xkib'ij ri achi'a' aj tinamit. "K'o chi niqaqupij" xub'ij jun. Xkiya' chi kiwäch, k'a ri' ke ri' xkib'än. Taq xkelesaj ronojel ri che', xaxe xkanäj kan jun setesik kuta'm pa ulew. Xa xe ri che' man ruk'ison ta wi ri rusamaj chuwäch ri Qate' ruwachulew.

K'a ri' taq xqa' ri nab'ey taq jäb', ri che' xjotayin pe. Xk'iy pe junb'ëy chik ri nimache'.

Kojtzijon:

- ¿Atux xub'än ri che'?
- ¿Atux ruq'ajarik nuya': "ri che' man ruk'ison ta wi ri rusamaj chuwäch ri Qate' ruwachulew?"
- ¿Atux nab'ij rat xtub'än ri che' ri k'o chupam ri lema' re'?
- Tab'ana' rachib'äl ri peraj ri lema' jeb'ël xqa chawäch. Tak'utu' ri achib'äl xab'an chikiwäch ri awachib'il.

- ¿Atux achib'äl k'o xeruxk'in? Eaqal tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /ch/, /ch/, /ch/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ka'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /cha/-/nin/, /chi/-/b'äl/, /cho/-/laj/. Tasik'ij julëy chik tzij ri yetikir el rik'in ri k'oxomal /ch/.
- Ke'atzeta' ri juläy wachinäq re' ri ye'akusaj pa tijob'äl. Kow ke'ab'ij kib'i'. Tab'onij ri ruyuqtz'ik ri tzij nitik'ir el junam ruk'oxomal rik'in ri tzij **che'**.

- Ke'awak'axaj ri tzij re'. Tapaq'ij rik'in aq'a' ri atz'uyub'al taq nawak'axaj ri jujun jap tzij: /a/-/chik'/, /ru/-/wäch/, /b'o/-/chi/-/nik/, /k'o/-/lo'ch/, /a/-/chij/, /rax/-/wäch/. ¿Xawak'axaj ri k'oxomal ri /ch/? ¿Akuchi' k'o wi? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Eaqal ke'asik'ij, ri jujun achib'äl re'. Chikixe' k'o jun setesik chi ki jujunal ruk'oxomal ri tzij. Tab'onij ri setesik akuchi nik'oxoman ri /ch/. Wi k'o ka'i' b'ey, ke'ab'onij ri ka'i' setesik akuchi e k'o wi ri k'oxomal. Tatzeta' rub'anon pa tz'etb'äl.

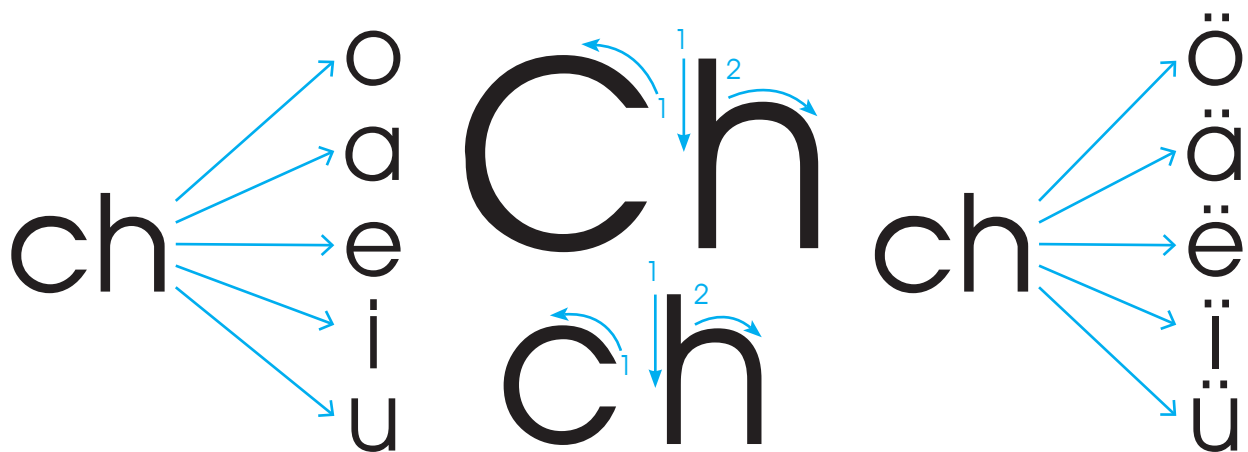

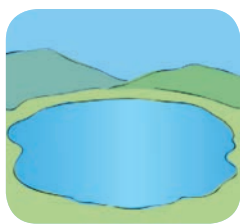

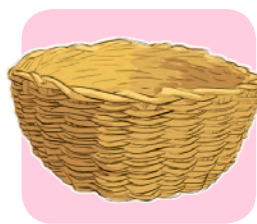
- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /ch/, /ch/, /ch/. Ja re' ri nimatz'ib' **Ch** chuqa' ch'utitz'ib' **ch**. Tab'ana rujuxik ri tz'ib' re' pa taq jalajöj wach'äl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' ch kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' bonitz'ib'b'äl ri jap tzij: **chu**, **cho** chuqa' **chä**.

choy

chäj

chakäch

chun

Tatz'eta ri jap tzij e k'o pa rutikirib'äl ri jujun cholaj. Ke'ab'onij ri tzij ri k'o chi kipam ri jap tzij re'. Ke'ab'onij rik'in ri b'onil e k'o awik'in.

cho

b'achonik

chojmin

xab'on

chajinel

poronik

cha

yanayik

chanin

nachanel

k'as

chaj

chu

chukojol

b'utzaj

chub'äj

juch'

chuk'uk' '

chi

pixab'

achij

yik'iyö'

chiköp

achin

che

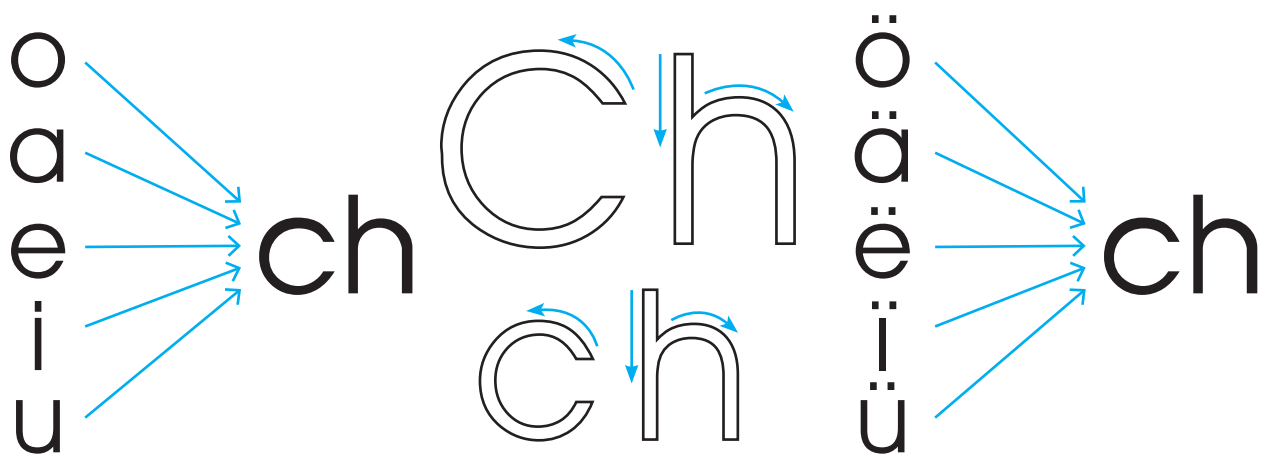
chenoj

meb'a'il

che'

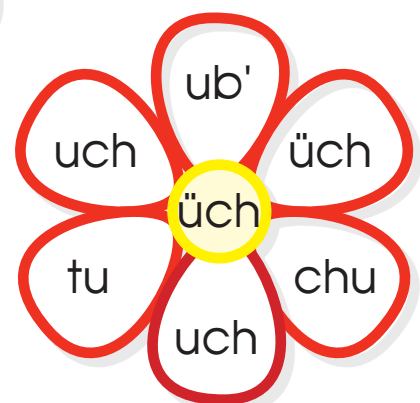
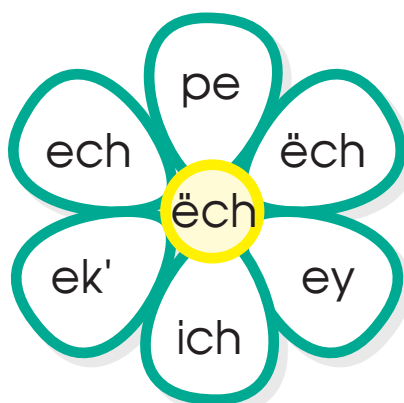
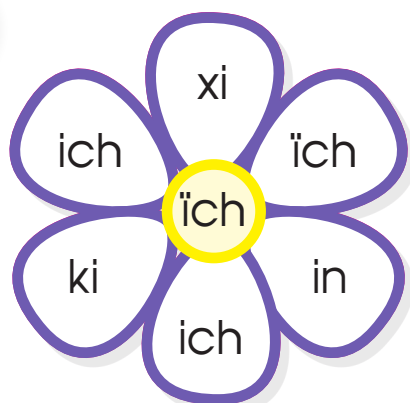
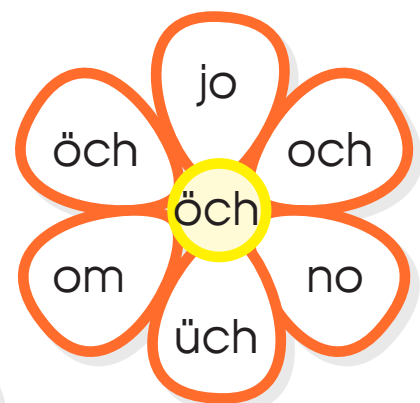
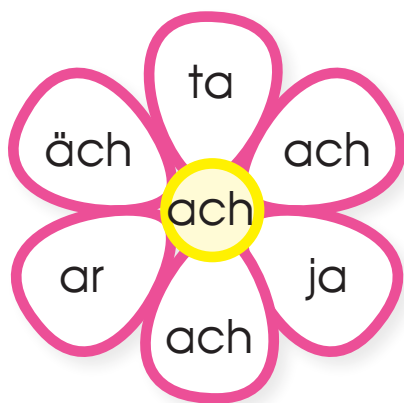
b'ojo'y

chemäl

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **Ch** chuqa' ri ch'utitz'ib' **ch**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **ch**.
- Ke'awak'axaj ri jap tzij re'. Taq xtaxaxaj ri jap tzij och, ach, ech, ich, chuqa' uch, taya' jupaq' aq'a': ach, it, oj, er, uk, ul, ich, an, om, ix, ik', eq, ech, ay, ep, ab', ot, uch, ej, ur, es, och.

Tasik'ij ri jap tzij ri e k'o pa runik'ajal ri jujun kotz'ij. Ke'atz'eta' ri rukotz'ijal k'a ri' tab'onij ri junam jap tzij e k'o chupam.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Ch** chuqa' ri ch'utitz'ib' **ch**. Takamuluj ri tz'etb'äl rik'in atz'ib'ab'äl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Ch ch Ch ch Ch ch Ch ch

Ch ch

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **ch** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqajri tz'etb'äl.

cho

cha

che

chi

chu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **ch** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqajri tz'etb'äl.

chö

chä

chë

chï

chü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: **cha, chi, cho, chu, che, chä**, üch ri xke'awil. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xatun.

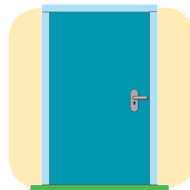
_____käch

k'e_____laj

a_____n

ru_____jay

_____nchïy

_____ 'aj

Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi rupam ri kakaxa. Tatz'ib'aj chi kijujunal chi ruxe' ri achib'äl rejqalen. Mantamestaj chi ri b'iyaj nitz'ibäx rik'in nimatz'ib'.

chayantra

chun

chay

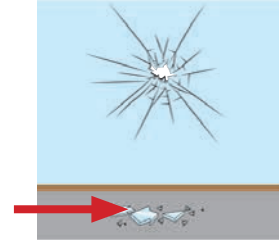
tu'ch

jicha'n

ixpa'ch

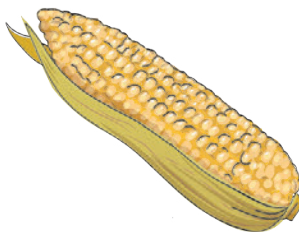

¡Kojetz'an kik'in ri k'oxomal! Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o qa pa xulan k'a ri' kow tab'ij kib'i'. Tab'ij rik'in achike k'oxomal nutikirsaj el. Tajalwachij ri nab'ey k'oxomal rik'in ri k'oxomal /ch/. Tasik'ij wakami ri tzij. Tatz'eta' ri jun tz'eteb'äl re': k'un. Nutikirsaj el rik'in ri k'oxomal /k'/k'/k'/. Wi niqajalwachix el rik'in ri /ch/ nub'ij: chun.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

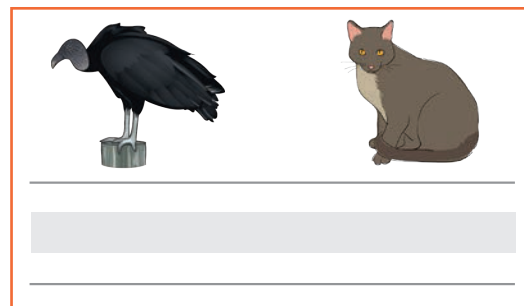
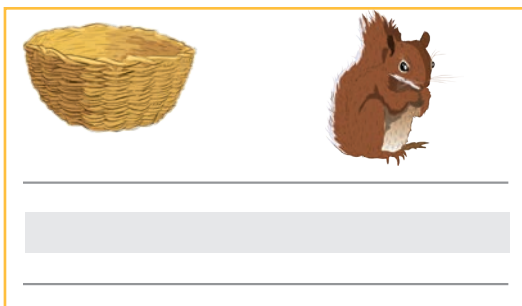
1. Ke'awak'axaj ri jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' **ch** k'a ri' ke'atunu'.

cho - che - och - ech - chu - chi - uch - ich - cha - ach - chach
chech - chuch

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch k'a ri' ke'atunu'. Jujun b'ey yeqakusaj ri taq peraj wuj, yeqatün lajuz tzij.

tu'ch - ki'ch - xpa'ch - pich - pu'ch - chaj - chäj - chay - che' - chij
chöj - choy - chuk - chun - chuy - jicha'n - ruchi' - machät - k'achij
k'ajuch - yuchuj - pa'chäj - pak'a'ch - chakäch - chami'y - chanin
chenoj - chinchiy - chiro'y - chawän - chenoj - chiköp - chi'aj - chojmin
chub'aj - chuk'uk - chuxe' - chuyaj - kichik'ik - kichon'ik - kochin'ik
kuchun'ik - kuruch'ich - kuchun'ik - nimachakäch - k'achäch - k'ixache'
yuchun'ik - yochoy'ik - yuchuy'ik - b'ochin'ik chajin'ik - chakach'ik - chapon'ik
chayach'ik - cha'on'ik - chirich'ik chiyich'ik - choyon'ik - chuk'uch'ik

Tatz'eta' ri ka'i' achib'äl e k'o chi rupam ri kakaxa. Jun chike ruk'an ri tz'ib' ch, k'o b'ey pa rutikirlen, pa runik'ajal chuqa' k'o b'ey pa ruk'isib'äl ri tzij. Tajuxu' pa jun setes'ik k'a ri' chi ruwäch ri juch' k'o chi ruxe', tatz'ib'aj rub'i'.

Ke'ajacha' ri tzij e k'o chi chupam ri b'ab' ri e k'o pa kakaxa. Tatzib'aj chi ruwäch ri juch' pa rub'eyal ri jujun b'ab', taya' kan kikojöl jujun tzij. Mantamestaj natikirsaj el ri b'ab' rik'in nimatz'ib' chuqa' naya' kan ri chuq' pa ruk'isib'äl.

Rikukk'ochiruxe'che'.

Rib'aychaninxokpaawän.

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

Yatqa'ula'ej richin yatetz'an chuqa' natijoj ri xawetamaj. Ruma ri', xtaw'il qa jun rucholtzij jujun tz'ib' atz'eton y, p, b' chuqa' ch. Ütz ye'asamajij ri solojsamaj jalajöj taq q'ij.

- Ke'asik'ij ri tzij e k'o pa jujun choltzij.
- Ke'akanoj konojel ri tzij kik'wan ri tz'ib' p, chi rupam ri jun ruxaq re' chuqa' ri jun ch'ik. Rik'in jub'a k'o pa rutikirlem, pa runik'ajal chuqa' pa rukisib'äl.
- Tajuxu' rik'in käq konojel ri tzij nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' y. Tajuxu' rik'in xar, ri nikik'isib'ej rik'in ri tz'ib' b'.
- Ke'acha' ox'i' tzij pa jujun choltzij, achike na ri nawajo' rat. Ke'asik'ij k'a ri' yatzok'in chi awäch taq nasik'ij ri jujun jap tzij.
- Pa jujun choltzij takanoj jun ri tzij rutz'ib'axik ka'i' ox'i' chuqa' ri k'iy tzi'b' k'a ri' ke'ab'ana' pa taq k'ulaj. Ke'atz'ib'aj chi ruwäch ri atz'ib'awuj. Tak'utu' chi ruwäch jun awachb'il, ri tzij xe'atun.
- Ke'ajuxu' pa jun setesik konojel ri tzij kib'i' chikopi'.
- Tab'onij konojel ri tzij kib'i' wachinäq e k'o pa jun jay.

Y y

ya'	Yana
yo'x	yuchuj
Yako	yokoyo'
yayoj	poy
yan	pu'y
eya'	xu'y
b'ay	juyu'
b'ey	k'äy
yik'yot	b'ojo'y
choy	moy

P p

pachäl	pok'
pa'k	pop
pamaj	xolop'in
Pina	täp
par	pata'y
pe'y	pojöpöj
pi'y	Peyo
pim	ixpa'ch
Pom	ape'n

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

B' b'

b'ab'	pub'
b'inisäj	xab'on
b'oraj	ab'äj
xajab'	xib'oj
b'aaq	b'ix
jäb'	kab'ij
xub'	b'aja'j
achib'äl	pereb'
ab'äj	kub'axb'öj

Ch ch

chaj	Chenta
chäj	chamir
chab'äl	chanin
chay	ichaj
chöj	chakäch
chut	nuchun
Chano	achin
chuyaj	echan
ixpa'ch	jicha'n
achij	sachonik

Juläy chik tzij

jül	jay
b'uyul	eyaj
tu'ch	rey
pur	pospik
juch'un	jujun
ajij	ayin
jachon	tunay
piril	jub'a
jeyaj	ramaj
jotay	raxya'

Juläy chik tzij

kab'	noya
xu'y	ki'
met	Cho'm
kab'in	ruchi'
meb'a'	nab'ey
majk'uy	K'ayij
kape	kab'ij
keb'eb'	maymot
kob'öb'	kab'iyin
matyox	b'eyon

K'ulanik etz'anem

Rub'eyal Samaj: taqupij ri taq peraj ruxaq wuj akuchi e k'o ri retal. Tayaka' chi rupam jun peqes richin mankesach. Ütz nawetz'ab'ej pa taq k'ulaj. K'o chi niya' chiwäch achike nitikirsan el ri etz'anem. Xa xe nik'atzin jun molaj ri taq peraj ruxaq wuj richin yixetz'an. Ütz nak'waj chi awachoch ri etz'anem richin nik'astab'ej iwa rik'in ri awach'alal.

¿Achike rub'eyal ri etz'anem Jujun peraj ruxaq wuj k'o chi ruwäch jun achib'äl chuqa' jun tzij. Ri etz'anem yerutün ri jujun tzij rik'in ri achib'äl rejqaalem. Ri nab'ey etz'anel nitikirsaj el ri etz'anem, nuya' qa chi ruwäch ri ch'atal jun peraj ruxaq wuj. Ri ruka'n etz'anel k'o chi nukanoj chi rukojöl ri taq ruperaj ruxaq wuj ri rub'i' ri achib'äl k'a ri' nuya' qa chi ruxikin. Ke ri' rub'eyal ri etz'anem, k'a xkeb'ek'is ri taq ruxaq peraj wuj.

✂

	töp		jay
	patix		ayin
	yojb'äl		b'ojo'y
	tapa'l		xajab'
	saqwach		jicha'n

Ri etz'anem nakusaj ruq'a' awaqän

Rub'eyal Samaj: rik'in ri taq peraj ruxaq wuj chi re ri k'ulanik etz'anem, chuqa' ützt yatetz'an rik'in xa xe nakusaj aq'a' awaqän. K'o chi nacha' jun peraj ruxaq wuj k'a ri', rik'in ruq'a awaqän nab'än achike achibäl k'o chi ruwäch chuqa' ützt nab'än retal ri tzij tz'ib'an chi ruwäch. Ri juläy chik awachib'il, k'o chi nik'il achike ri tzij nikanox.

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

ä

ö

ü

ë

ï

ä

ö

ü

ë

ï

a'

o'

u'

e'

i'

y

p

b'

ch

y

y

p

b'

ch

p

y

p

b'

ch

b'

y

p

b'

ch

ch

Y

P

B'

Ch

Y

Y

P

B'

Ch

P

Ch' ch'

Xoqa ri ramaj nawetamaj ri tz'ib' **ch'**. Tawak'axaj ri lema' petenäq.

Ri b'yajel ch'oy

Ri **b'yajel** ch'oy ruchapon b'is ri k'isib'äl taq q'ij re'. Ri nimajuku' ri akuchi k'äs wi, k'o yan ka'i' ik' ri pa'äl chi ruchi' ri palow. Ri q'utun yalan b'a' ok, rija' yalan niwayjan.

Nub'isoj wi ri nima'aq taq b'yajen e rub'anon pa taq jalajöj tinamit. Ruma ri', xutij kexu' chuqa' kaxlan wäy richin jalajöj taq rutinamital ri rach'ulew. Nitz'uye' wi chi ruchi' jun okeb'äl

säq richin ri nimajuku'. Chi ri' yerutz'et wan yula', nima'aq taq tana'fik chuqa' jeb'ël ruqajlem q'ij pa palow.

Jun nimaq'a' xok pa jay akuchi nib'an ri q'utu'n, ri uk'uwayol b'ey richin ri nimajuku'. jTib'ana' utzil ri ruyakoj wäyb'äl richin yojb'e oxl' ik' pa jun b'yajen! jyoyb'e' China! Xub'ij chi ke ri aj b'anöy q'utu'n.

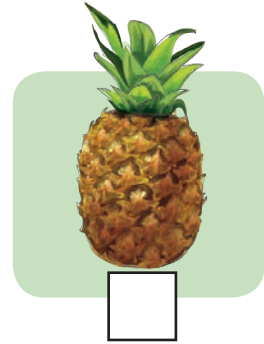
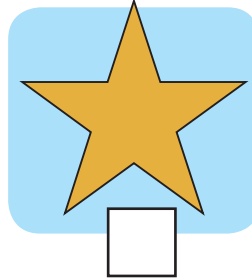
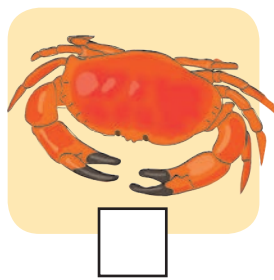
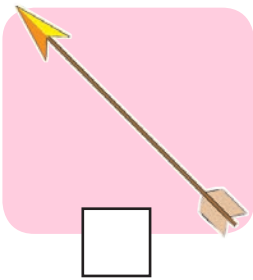
Ri ch'oy b'yajel xkikot qa. Ri ruka'n el q'ij, ri ruyakoj wayb'äl nojnäq chi q'utun. Ri nimajuku' xel el pa palow.

Ri ch'oy xutij k'ak'a kexu' chi jun ri q'ij. Tz'uyul chi ruchi' ri okeb'äl säq richin ri nimajuku', xuk'utuj kan rutzil kiwäch ri aj palow patx. Xutikirsaj el jun ch'ik nima' b'yajen.

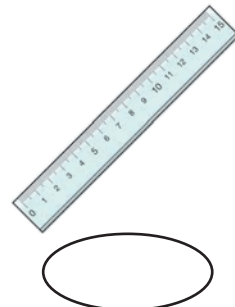
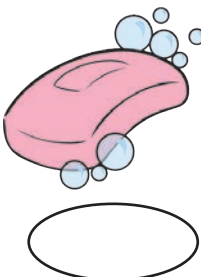
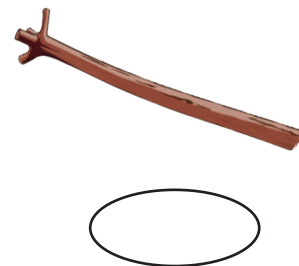
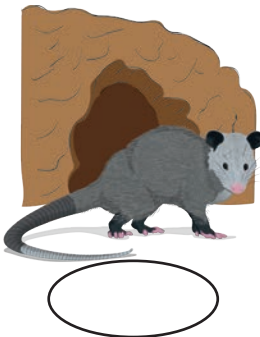
Kojtzijon:

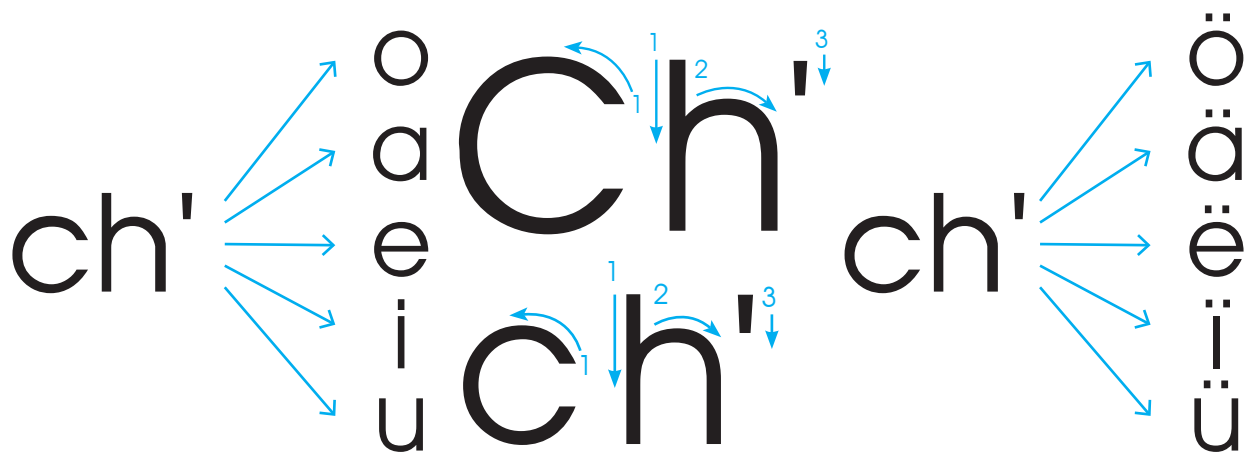
- ¿Atux ruma ri ch'oy nikikot k'äs pa jun nimajuku'?
- ¿Awak'axan pa ruwi' ri nima' tinamit China? ¿Atux awetaman pa ruwi ri nima' tinamit re'?
- ¿Achike nab'ij rat ri peraj yalan ruq'ij chi rupam ri lema' re'? ¿Atux ruma?
- Tatz'aqatisaj ri lema'. Tak'utwäch ri b'yajel ch'oy chi rupam ri nimajuku', tanojij jun peraj ri achike ta nuk'ulwachij. Tab'ij chi ke ri awachib'il.

- ¿Atux achib'äl k'o xeruxk'in? Eqa! tab'ij. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /ch'/. /ch'/. /ch'/. Takamuluj jun ka'i' oxi mul. Ka'awak'axaj k'a ri ke'akamuluj ri ka'i' oxi' tzij re': /ch'a/-/b'äl/, /ch'i'p/, /ch'u/-/ti'n/. Tasik'ij julëy chik tzij ri yetikir el rik'in ri k'oxomal /ch'/.
 • Kow ke'asik'ij kib'i' ri achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ab'onij ri kakaxa ri achib'äl yetikir el kik'oxomal rik'in ri nab'ey tz'ib' richin ri tzij **ch'oy**.

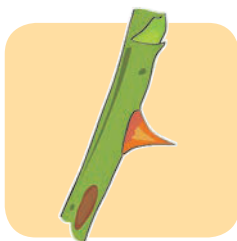

- Ke'awak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri tzij re'. Taya' jupaq' aq'a' chikij ri jujun jap tzij: /ya/-/ch'äl/, /ra/-/ch'u/-/lew/, /xi/- /ch'i/-/xik/, /luch'/. /puch'/. /yuch'/. ¿Xawak'axaj ri k'oxomal /ch'/? ¿Akuchi k'o wi? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
 • Ke'atz'eta' ri achib'äl. Eqa! ke'ab'ij kib'i' ri jujun. Chikixe' k'o jun setesik, tab'onij chi käq taq ri ruk'oxomal ri /ch'/. k'o pa ruk'isibäl ri tzij. Wi k'o pa runik'ajal, tab'oni rik'in xär.

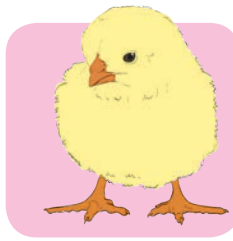
- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /ch/, /ch/, /ch/. Ja re' ri nimatz'ib' **Ch'** chuqa' ch'utitz'ib' **ch'**. Tab'ana rujuxik ri tz'ib' re' pa taq jalajöj b'anikil, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' ch' kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' bonitz'ib'b'äl ri jap tzij: **ch'u**, **ch'o**, **ch'i** chuqa' **ch'a**.

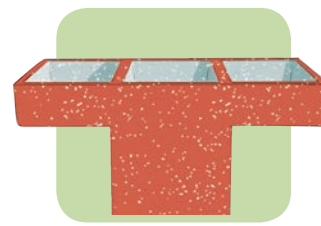
ch'ut

ch'ok

ch'iw

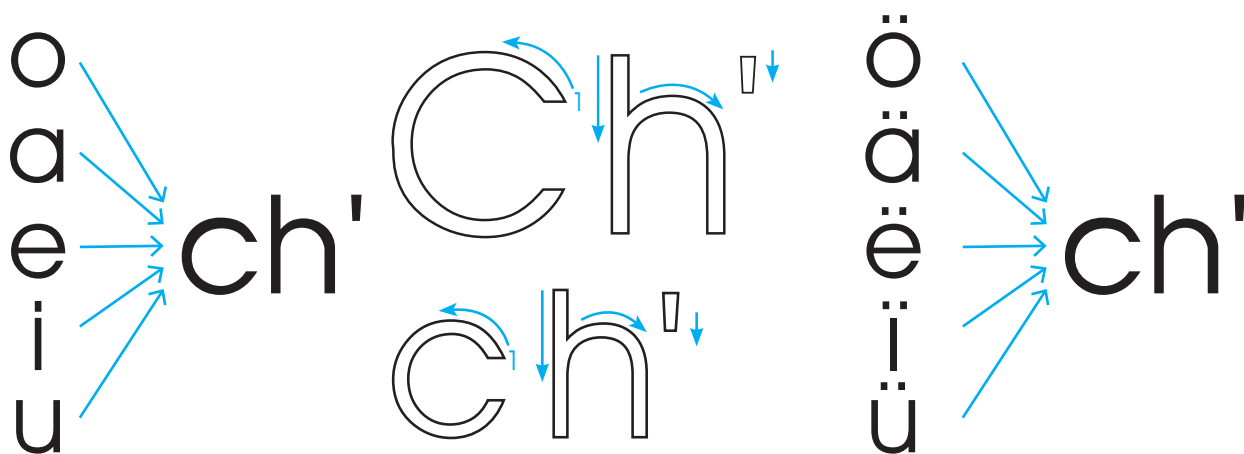

ch'ajob'äl

Ke'asik'ij ka'ii' oxi' b'ey ri tzij. Ke'ab'onij konojel ri jap tzij: ch'o, ch'e, ch'i, ch'u chuqa' ch'a xke'awil. Tatzeta' ri atz'etob'äl.

ch'ab'äl
chiköp
ch'ekaj
yich'on
chun
kach'inik
yuch'unik

mich'ik
ch'ajch'öj
chöj
ech'elik
ch'äm
ch'op
ch'uch'üj

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **Ch'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **ch'**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **ch'**.
- Ke'awak'axaj ri jap tzij re'. Taq xtawak'axaj ri jap tzij och', ach', ech', ich', chuqa' uch' taya' jupaq' aq'a': ach', it, oj, ich', an, om , ech', ay, ep, uch', ej, ur, es, och'.

Tatz'eta' ri kakaxa e k'o tz'ib' chupam. Tab'onij konojel ri jap tzij **ach'**, **och'**, **uch'**, **ech'** chuqa' **ich'** ri xke'awil. Tak'utu ri jap tzij xtawil chuqa' ta sik'ij.

ach'	chi'	uch'	ch'u	ch'i
ech'	ch'o	ich'	ch'a	och'
och'	ech'	ch'a	ich'	ch'u
ach'	ch'a	uch'	ch'o	ch'i

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Ch'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **ch'**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Ch' ch' Ch' ch' Ch' ch' Ch' ch'

Ch' ch'

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **ch'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

cho

cha

che

chi

chu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **ch'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

ch'ö

ch'ä

ch'ë

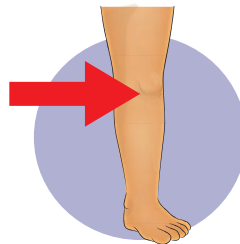
ch'ï

ch'ü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **ch'a, ch'u, ch'e, ch'i, ch'o**, ri xke'aw'il. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'. Tatz'eta ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

ch'a kät

kaj

y

ku'y

Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi rupam ri kakaxa. Tatz'ib'aj chi kijujunal chi ruxe' ri achib'äl rejqalem. Mantamestaj chi ri b'i'aj nitz'ibäx rik'in nimatz'ib'.

ch'at

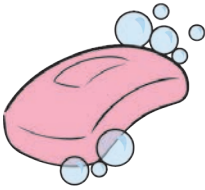
wuch'

ch'upäq

ch'ab'

ch'okolb'äl

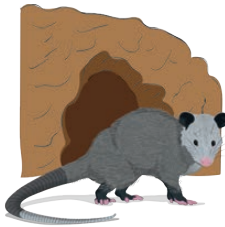
kach'

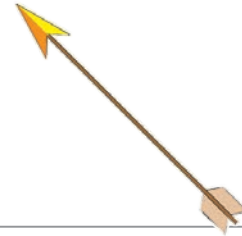

Ke'atz'eta' ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan chuqa' ri oxi' tzij e k'o chi ruxikin. Ke'asik'ij k'a ri' tajuxu' ri tzij nub'ij rub'i' ri achib'äl.

ch'eme'y
ch'ome'y
ch'ame'y

puch'eb'äl
puch'ub'äl
puch'ob'äl

ch'omoch'i'
ch'omochi'
ch'emochi'

achon
achen
achin

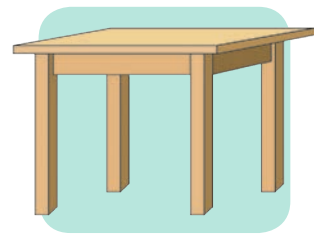
Egal tab'ij kib'i' chi jujun ri achib'äl. Tawetamaj ri jap tzij ruk'uan pa rub'i', k'i jub'a': **ch'a, chi, che, ch'o, chu**. Taya pa jun setesik ri jab' tzij ri k'o chi rupam ri jap tzij ruk'uan ri rub'i' ri jujun achib'äl. K'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri tzij rub'i' ri achib'äl. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

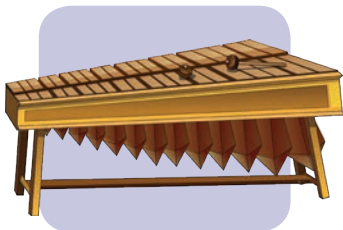
ch'a cha
ch'akät

ch'i chi

ch'a cha

ch'e che

ch'o cho

ch'u chu

Ke'asik'ij ri juley tzij re' k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri tzij ütztutz'ib'axik. K'i jub'a' nitz'ib'äx rik'in ch chuqa' k'i jub'a' rik'in **ch'**.

ch'umil
chumil

ch'ikch'ik
chikch'ik

ch'ajo'n
chajo'n

ichinaj
ich'inaj

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Ke'awak'axaj ri jap tzij ri kik'wan ri tz'ib' ch' chuqa' ri ch k'a ri' ke'atunu'.

ch'o - cho - chu- ch'u- ch'a - cha - che - ch'e - ch'i -chi - ch'à
chä - ch'ï - ch'ï

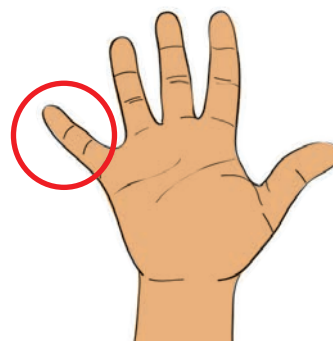
2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'uwan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch' k'a ri' ke'atunu'.

nich' - chun - much' - chaj - ch'ab' -chäj -ch'ach' - chay
ch'am - che' - ch'at - chan - ch'er - chij - ch'uch' - chöj - ch'öp
chuk - ch'ip - chut - ch'ok - chuy - ch'uti'n - pach'unel - chajinel
pach'um - jachin - ch'a'oj - ch'olom - ch'ali' - chakunik - echam
chanin - ch'ich' - ch'uch' - ch'ikch'ik

3. Ke'awak'axaj ri tzij kik'uwan ri tz'ib' ch chuqa' ch'. Ke'atunu':

chupam ch'uch'uj ch'ajo'n

- Taqupij ri jun peraj ruxaq wuj akuchi ya'on kan retal.
- Tatz'ajb'a' qa pa atz'ib'awuj ri peraj ruxaq wuj ruk'uwan achibäl k'a ri' chi ruwäch ri juch' natz'ib'aj ri jap tzij nutz'aqatisaj ri kib'i'.

pa

b'äl

p

ch'un

chun

choy

ch'oy

ch'ï

chi

Takamuluj ri tz'etebal rik'in atz'ib'abäl. Tacha' jun tzij pa jujun kakaxa richin ye'atz'aqatisaj ri b'ab'. Ke'atz'ib'aj chi ruwäch ri juch'. Ke'awojqaj rij ri achib'äl.

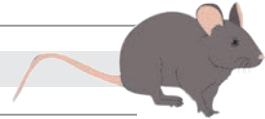
Rute' a Mario rupo't.

nikemon - nuch'äj

Ri nutij ixim.

ch'oy - täp

Nk'ayin xta Nikte' pa k'ayib'äl.

oj - kach'

LI

Xoqa ri ramaj nawetamaj ri tz'ib' I. Tawak'axaj ri lema' petenäq.

Ri läq ninüm wi

Ri läq **nirajo'** xta Toya yalan jeb'ël ok. B'onin kachib'äl xtaq awäj chi rij. Jun wakx, jun k'isik', jun k'ulaj äk', xtaq patix, chuqa' xtaq äk' ye'anin chi kij.

Jun q'ij xutz'ët chi ri ruq'utu'n chanin xk'is. Ri ruka'n q'ij xuk'ulwachij junb'ëy ch'ik. Jun ch'ik q'ij xutzu': ri q'utu'n pa juyik' xk'is qa pa rulaq. Xta Toya xuchäp ruch'ob'ik.

Nab'ey xunik'oj wi man teq'äl ta ri läq. Xutz'ät chi manteq'äl ta. K'a ri' xuk'utuj chi re ri läq: ¿Achike ruma nat'ij ri nuq'utu'n? Ri läq man xch'o'n ta.

Taq xoq'a' qa, xrachik'aj. Ja ri' taq xutzolij ri ruk'utun'ik: "Nintäj ri aq'utu'n ruma yalan yinüm" "Ruma k'o chi ninya' kiway ri chikopi' e k'o chuwij" xub'ij ri läq.

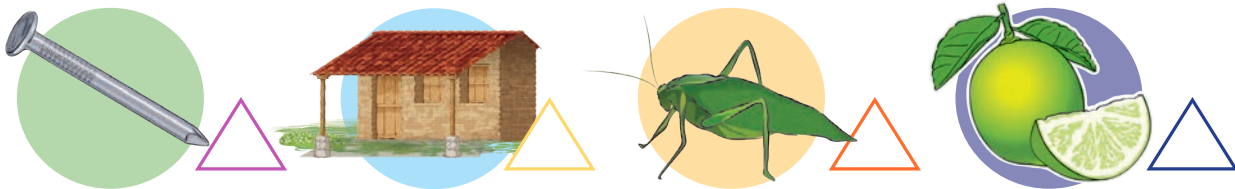
Ja' q'ij re' xta Toya nuk'utuj ch'ik jub'a q'utu'n chi re rute'.

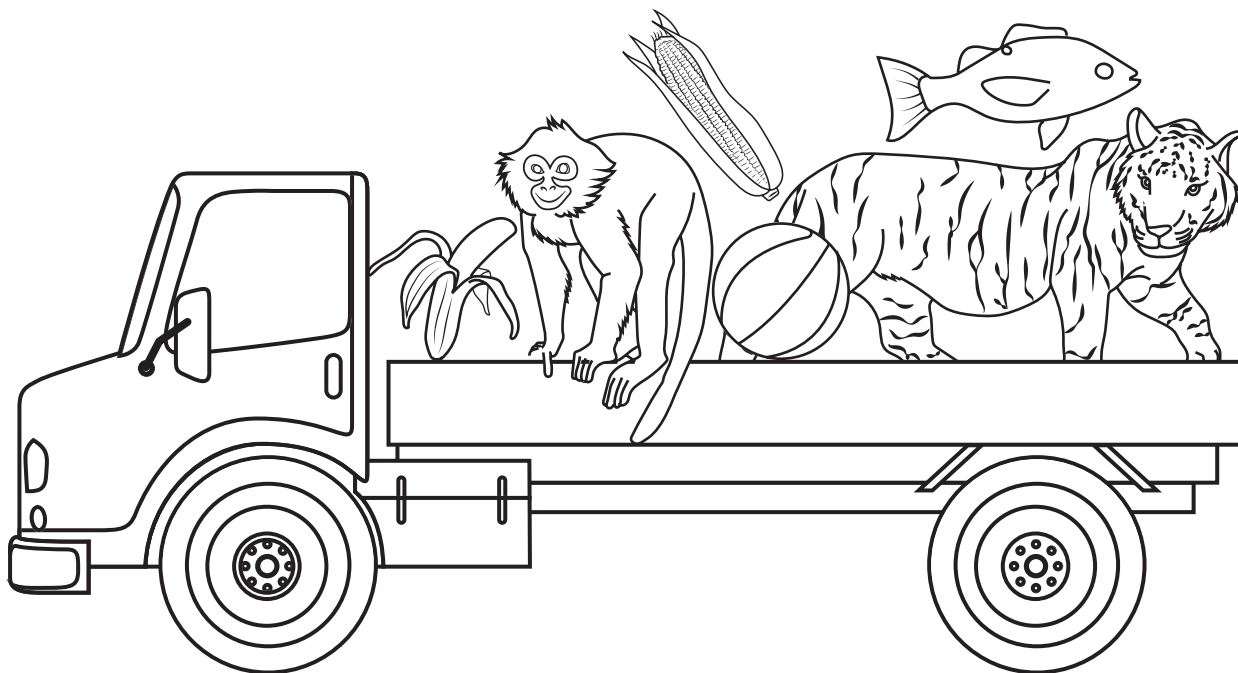
Kojtzijon:

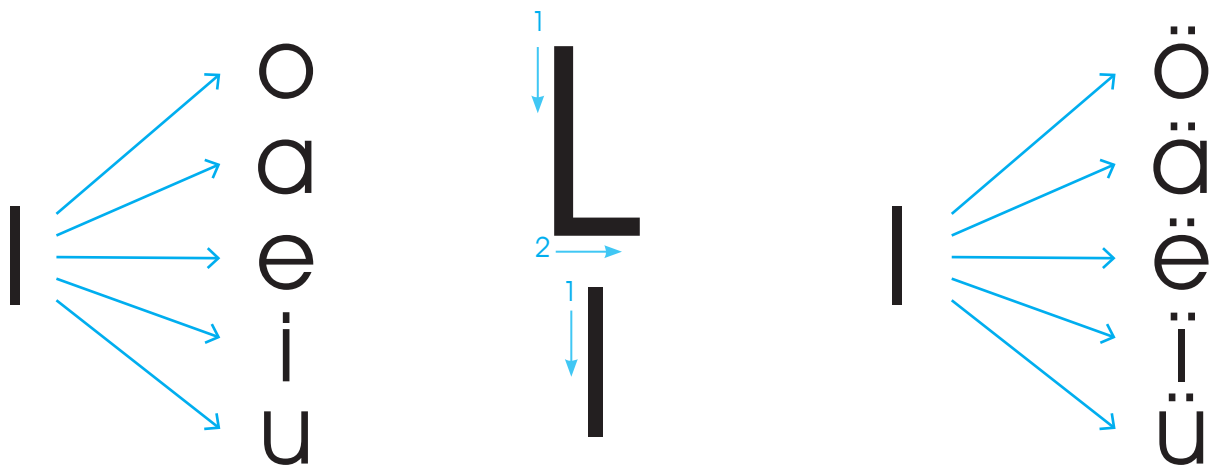
- ¿Achike wi rub'anikil ri rulaq xta Toya?
- ¿Atux xb'anatäj pa rutikirlem ri lema'? ¿Atux xb'anatäj pa ruk'isib'äl?
- ¿Atux ruma ma xta Toya nuk'utuj wi ju b'a ch'ik q'utun chi re rute'?
- ¿Ütz xawak'axaj ri lema'? ¿Atux ruma?

- ¿Atux achib'äl k'o xeruxk'in? Eqa! tab'ij. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj taq nab'ij /läq/? ja ri ruk'oxomal /ll/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj ri ka'i' oxi' tzij re': /liq/, /lu/-/kul/, /li/-/an/. Tasik'ij julëy chik tzij ri yetikir el rik'in ri k'oxomal /l/.
- Kow tasik'ij kib'i' ri nuq'ajuj ri jalajöj achib'äl e k'o qa pa xulan. Tab'onij ri oxtz'ik richin ri achib'äl yetik'r el kik'oxomal junam rik'in ri nab'ey rutz'ib' ri tzij **läq**.

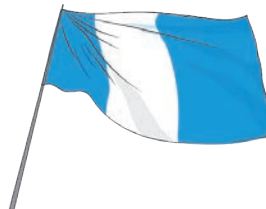
- Ke'awak'axaj ri tzij re': /jäl/, /k'o/-/laj/, /ak'-/wal/, /cho/-/laj/, /ch'a/-/tal/, /ko/-/lo'/ ¿Xawak'axaj ri k'oxomal /l/? ¿Akuchi k'o wi? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Jun ejqanib'äl ch'ich' ruk'wan jalajöj mololen. Tasik'ij kib'i' chi kijujunal. Ke'ab'onij ri achib'äl kik'wan /l/ pa kib'i'. Taq xtak'is tab'onij ri ejqanib'äl ch'ich', ta kusaj ri b'onil nawajo'.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /lll/. Ja re' ri nimatz'ib' **L** chuqa' ch'utitz'ib' **l**. Tab'ana rujuxik ri tz'ib' re' pa taq jalajöj b'anikil, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **l** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re', k'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl ri jap tzij: **la, lä, li** chuqa' **lo**.

10

lajuj

lik'iläq

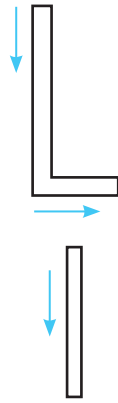
lakam

piloy

Ke'asik'ij ka'i' oxi' b'ey ri jujun tzij ke'ajuxu' pa jun setesik konojel ri jap tzij: **li, lo, la, lu, le, lä, lü, lö** xke'awul.

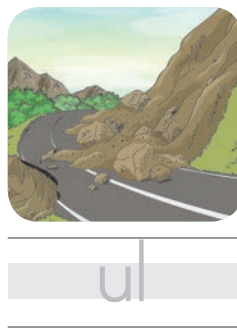
lema' loman lilöj
puli'k tulül latz'alik
lol k'olaj lukul läy

o
a
e
i
u

ö
ä
ë
ï
ü

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **L** chuqa' ri ch'utitz'ib' **l**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **l**.
- Tawak'axaj ri jujun tz'ij re' k'a ri' tab'ij atux jap tzij nawak'axaj, rik'in jub'a': al: /al/, /al-/k'u-/tu/, /al-/mul/, /al-/te'/.
- Ke'atzeta' ri achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tz'ij e k'o chi ruxe' qa. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **al**, **ul**.

Ke'atz'eta'ri tz'ib'. Tab'onij konojel ri jap tzij **ol**, **al**, **el**, **il**, **ul** ri xke'awil. Tak'utu' ronojel ri jap tzij xke'awil, k'a ri' ke'asik'ij.

al ö il x
ib'ul to ö
ku ol el

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **L** chuqa' ri ch'utitz'ib' **l**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

L l

L l

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **l** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl

lo

la

le

li

lu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' | kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawoqaj ri tz'eteb'äl.

l^ö

l^ä

l^ë

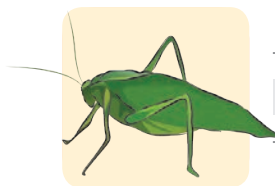
lⁱ

l^ü

Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tz'ij: **lu**, **lo**, **le**, **la**, **li**, **lä**, ri xke'awil. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xanuk'.

me't

l

juj

q

Ke'anuk'u' ri jab' tzij k'a ri' tatunu' jun tzij. Chi ruwäch ri juch' tatz'ib'aj ti tzij xatun. K'a ri' tasik'ij jun ka'i' oxi' mul.

ma' la

laj k'o

wal ak'

läj pa

lik k'i li

b'äl se me

Ke'asikij ri jab' tzij e k'o chi rupam ri jujun kakaxa chuqa' ri tzij tz'ib'an chi ruxk'in. Chi ruxe' ye'aw'il taq jab' tzij e junam xa xe rujalon ri rucholajem. Ke'asik'ij chuqa' tatz'ib'aj chi ruxk'in ri tzij xb'erutunu' ri'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

li löj lilöj

löj li lojli

lu kul lukul

kul lu

ju pül jupül

pül ju

cho laj cholaj

laj cho

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Ke'awak'axaj ri jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' I k'a ri' ke'atunu'.

lo - le - ol - el - lu - li - ul - il - la - al - löl - läl - lël - l'il - lül

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', I k'a ri' ke'atunu'. Jujun b'ey yeqakusaj ri taq peraj wuj, yeqatün lajuj tzij.

jäl - jül - ral - ala' - mul - xi'l - xul - k'ul - ya' - ch'i'l - ch'u'l - läy
lej - lol - lo'x - lo'y - luch' - texel - tapäl - tulül - talun - tolan
tik'il - jaloj - lukul - lama' - lech'ël - li'an - lik'il - lilöj loch'och'
lojl'ik - loman - ajxul - ch'ab'äl - chilmol - ch'atal - ch'umil - b'aluk
b'alam - k'olaj - tikonel - takamäl - temeb'äl - tijob'äl - tijonel
tijoxel - telemaj - jach'abäl - jach'onel - jalajöj - jalon'ik - janila
leb'el'ik - lochin'ik

3. Tawak'axaj ri k'oxomal xtub'ij ri atijonel k'a ri' tab'ij achike tzij nib'erutunu' ri'.

/l/-/e/-/j/, /a/-/ch'/-/a/-/l/-/a/-/l/, /ch'/-/a/-/t/-/a/-/l/.

Ke'atz'eta' ri achib'äl. Tatz'ib'aj jun b'ab' pa kiwi' chi kijujunal. Ütz natzib'aj ri narayb'ej. Ütz nab'an ri nab'ey kik'in ri awachib'il rik'in ruto'ik ri atijonel. Mantamestaj chi ronojel b'ab' nitik'ir el rik'in nimatz'ib' chuqa' neruk'isib'ej rik'in chuq'.

ch'at

b'alam

ch'umil

Q q

Xoqa ri ramaj richin nawetamaj ri tz'ib' **q**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri qo'l ajilanel

Ri qo'l ajilanel xb'e'apon pa tinamīt nimaq'a toq ri loq'olāj q'ij jeb'ël nitzu'n. Ruma jun rutaqonik ri q'atoy tzij chi tib'an jun **ajilanem**. Najowāx netamāx janipe' wi qo'l e k'o pa jujun taq tinamīt.

Toq xqa pa ulew, xb'erukanoj ri qo'l yalan ch'ik rujuna'. Xuk'utuj chi re janipe' qo'l ek'as pa tinamīt. Rija' xub'ij chi re chi man etaman ta. Ri qo'l ajilanel xuk'utuj chi re: ¿Atux ruma? "Ruma k'o chi q'ij xqamestaj yojajlan".

Xub'ij chi re. "Ruma ri' man qetaman ta janipe ojk'o wawe'".

Ri qo'l ajilanel xeroyo pa jun moloj pa ruk'ayb'al ri tinamīt. Konojel ri qo'l xeb'e'apon pa ri moloj. K'a ri' xuk'utuj, achike wi etamayon najilan. Majun achike ta xcho'n. Majun achike ta xutzeqej ruxik'.

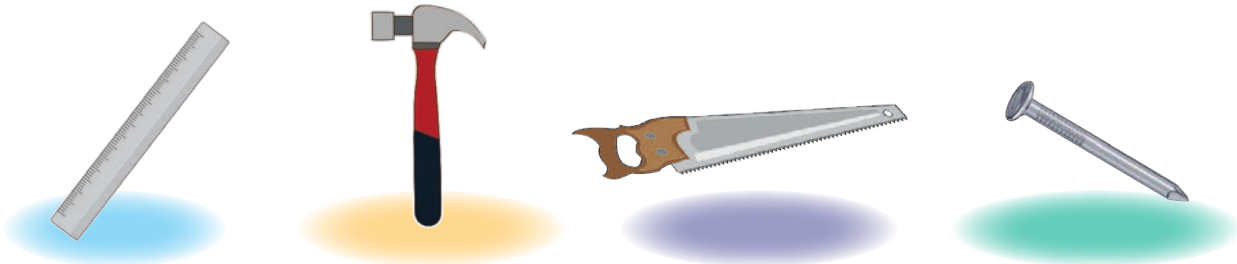
Ruma ri', rija' xerajlaj chi kijujunal. Taq xrajilajtāj, xrelesaj ro'yonib'äl k'a ri' xroyoj ri aj q'atoy tzij. Xa xe man xub'ij ta chi re janipe' qo'l e k'o pa tinamīt, xa xuk'utuj jun tijob'äl.

Pa jun ka'i' ox'i q'ij xb'an ri tijob'äl. Ri taq qo'l xketamaj nikisik'ij ruwäch ri wuj, yetz'ib'an chuqa' ye'ajilan.

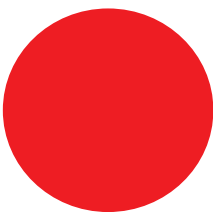
Kojtzijon:

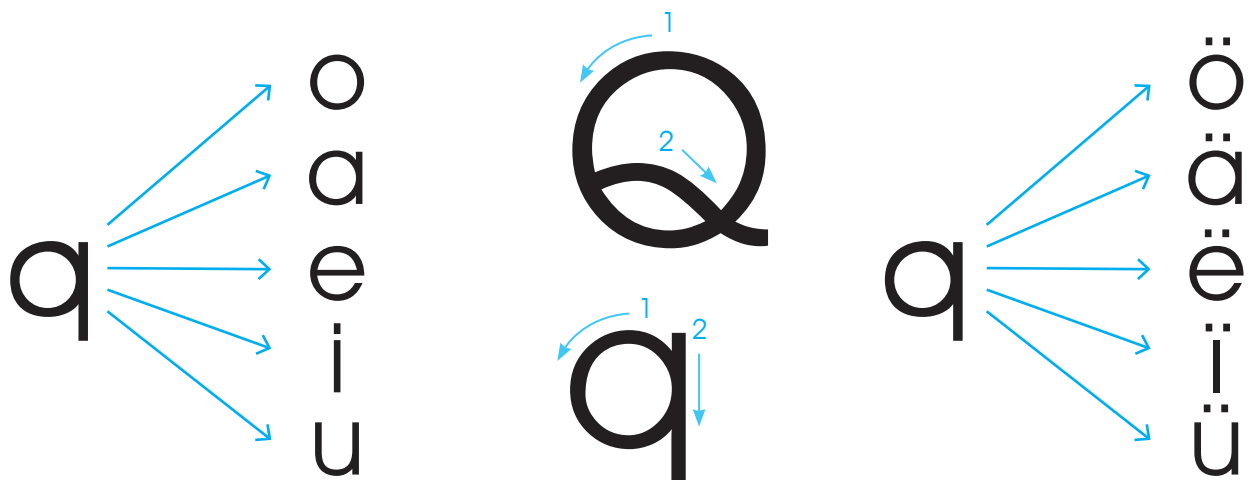
- ¿Atux ri jun ajilan'ik? Tab'ij rik'in ri atzij.
- ¿Achike ri nab'ey ajkuqul chi rupam ri lema' re'? ¿Atux xub'än?
- ¿Atux jun ch'ik rub'i naya' ri lema' re'? Tab'ij chike ri awachib'il.
- ¿Tab'ij janipe' üt xawak'axaj ri jun lema' re'? Yalan, loman chuqa' man kan ta üt xawaxaj. ¿Atux ruma?

- ¿Atux achib'äl k'o chi xeruxk'in? Eqal tab'ij. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /q/, /q/, /q/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /qe/-/joj/, /qi/-/chin/, /qu/-/pi/-/n'ik/. Tasik'ij julëy ch'ik tzij ri yetik'ir el rik'in ri k'oxomal /q/.
- Tatz'eta' ri achib'äl k'o qa pa xulan, ja re' jun ruch'atal ri josöy che', e k'o rusamajib'al chi ruwäch. Chi kikojol ri samajib'äl, k'o jun nitikir rub'i' rik'in ri k'oxomal /q/. Tawila' chuqa' ta juxu' ri achib'äl pa jun setes'ik.

- Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj ri tzij re': /jan/-/täq/, /cha/-/qoj/, /b'o/-/qoj/, /po/-/qo/-/laj/, /chu/-/wa'q/, /jan/-/täq/ ¿Xawak'axaj ri k'oxomal /q/? Man k'o ta pa rutikirisab'äl, k'o chi rij.
- Eqal tasik'ij kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Tz'eteb'äl: /k'/-/a/-/q/-/o/-/j/. Tawetamaj akuchi' ko' ri k'oxomal /q/. Tab'ana' jun chuq' chi rupam ri xti rukakaxa. Chi jujun xti kakaxa rejqalen jun k'oxomal. Tatz'eta' achi'el rub'anon pa tz'eteb'äl.

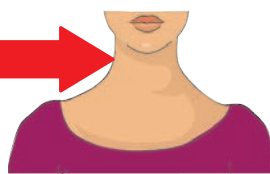
- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /q/. Ja re' ri nimatz'ib' **Q** chuqa' ch'utitz'ib' **q**. Tab'ana rub'anikil ri tz'ib' pa taq jalajöj jamäl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **q** kik'in ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jab' tzij: **qa**, **qe** chuqa' **qu**.

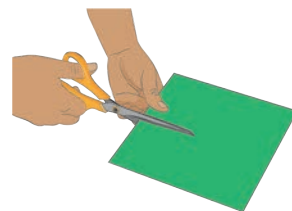
ke**q**a'ik

qejoj

qulaj

qupinik

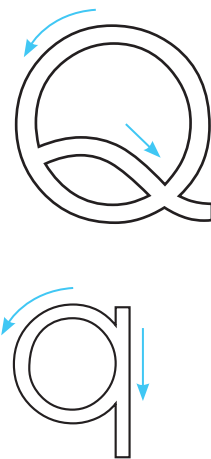
Tasik'ij ri tzij e k'o chi rupam ri kakaxa. Tab'onij ri jap tzij ejunan: **qo**, **qa**, **qe**, **qi** chuqa' **qu**. Ke'atunu' rik'in jun juch' ri tzij kik'wan junam jap tzij pa rutikirisab'äl. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

qajonik
yuqenik
palaqin
roqonik
qumunik
qajon

qati't
qusma'y
qam
puqij
b'eqenik
poqolaj

o
a
e
i
u

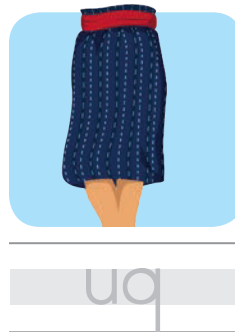
q

ö
ä
ë
ï
ü

q

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'ab'äl rub'anikil la nimatz'ib' **Q** chuqa' ri ch'utitz'ib' **q**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in la ch'utitz'ib' **q**.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o chi ruxe'. Takamuluj rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ibab'äl ri jap tzij: **aq, uq**.

Tatz'eta' ri rachib'äl ri kaj. Tab'onij konojel ri jap tzij **oq, aq, eq, iq, uq** ri e k'o chi rupam ri ch'umil. Tak'utu' ri jujun jap tzij xke'awil k'a ri' tasik'ij.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Q** chuqa' ri ch'utitz'ib' **q**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Q q Q q Q q Q q Q q

Q q

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **q** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

qe

qi

qe

qi

qe

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **q** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'etebäl.

qö

qä

që

qi

qü

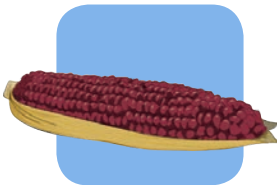
Eqal tab'ij kib'i' chi jujun achib'äl. Tawetamaj kik'oxomal ri jujun jap tzij: **qä**, **aq**, **qa**, **qu**, **qe**, **qi**, **qo** ri xke'awil. Tatz'aqatisäj ri tzij rik'in ri jap tz'ij nirajo'. Tatz'ib'aj chi rukojol la juch' k'a ri' tasik'ij ri jujun tz'ij xatun.

a n

pib'äl

ka jäl

l

Ke'atz'u' ri achib'äl, k'a ri' tajuxu' pa jun setesik ri tzij rejqalen ri achib'äl.
Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

qo'l
lol

aqaj
alaj

läq
säq

kaqil
kaqix

jo'q
to'q

kolo'
qolo'

Chi ruxe' qa xtawil juley tzij man e tz'aqät ta. Konojel kik'wan ri tzib' q.
Chi kixe' e k'o oxi jap tzij. Tasik'ij k'a ri' tajuxu' pa jun setesik ri jap tzij
nutz'aaqtaj ri tzij. K'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'. Tatz'eta' rub'anon pa
tz'eteb'äl.

ejqab'äl

ch'i__nik

ch'a__ch'ik

qe qu qa

qa qi qo

qe qa qi

k'a__b'äl

__joj

__pinik

qa qu qo

qe qo qi

qe qi qu

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun q'ap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' **q** k'a ri' ke'atunu'.

qo - qe - oq - eq - qu - qi - uq - iq - qa - aq - qaq - qoq
quq - qäj - läq

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q k'a ri' ke'atunu'.

aq - uq - näq - qul - qet - läq - pi'q - mu'q - to'q - b'uq - xaq
qoq - qo'l - b'aaq - keq - xeq - xul - xan - xajab' - yuquq - naqoj
xpeq - chaqoj - qulaj - poqon - qirinik - roqonik

3. Tawak'axaj ri k'oxomal xub'ij ri atijonel k'a ri' tab'ij achike tzij nutun ri'. Takusaj ri taq peraj ruxaq wuj aqupin k'a ri' ke'atunu' ri tzij.

/e/-/q/-/a/-/l/, /q/-/a/-/t/-/i/-/t/, /i/-/x/-/k/-/a/-/q/

Ke'asik'ij ri tzij e k'o pa jujun cholaj. Ke'anuk'u' rik'in ri tzij, jun b'ab'. Tana'taj chi konojel ri b'ab' nutikirsaj el rik'in nimatz'ib, chuqa' nuk'isib'ej rik'in jun chuq'. Tatz'ibäj ri jujun b'ab' chi rupam ri rujuch'.

pa	Ri	tijob'äl.	Ajmaq	xb'e
-----------	-----------	------------------	--------------	-------------

nixik'an	chikaj.	qo'l	xb'e	Ri
-----------------	----------------	-------------	-------------	-----------

rujub'ulik	ronqs.	jeb'ël	ri
-------------------	---------------	---------------	-----------

Q' q'

Xoqa ri ramaj richin nawetamaj ri tz'ib' **q'**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri loq'oläj q'ij chuqa' ri taq sutz'

Ri loq'oläj q'ij nimayon ruma man nitik'ir ta nusaqirisaj ruwäch ri rach'ulew. K'o yan chi q'ij jun juyu' sutz' man ruya'on ta q'ij chi re.

Xtzijon rik'in ri kaq'iq' richin ta yeruk'waj ri sutz'. Rija' xub'ij chi re chi xutojto'ej yan. Xub'ij chike ri sutz' chi kesilon. Xaxe rije' xkib'ij chi re chi man yetikir ta ruma yalan e al.

Ri kaj **q'eqq'öj** rub'anon. Ri chikopi' chuqa' ri che'q'ay'is nkajowaj jub'a' saqil. K'a ri' riq'ij xunojij chi nich'on rik'in ri jäb'. Rija' xub'ij chi re chi xtutojto'ej, xaxe k'o chi nuroyob'ej na ri koyopa'.

Konojel nik'o yan wi kik'u'x. Pa jujanin, ri loq'oläj q'ij xutäq jun rupuxk'il q'aa' chi kikojöl ri sutz'. K'a ri' xq'ajan jun koqolajay. Xa kere k'a xtik'ir ri jäb'.

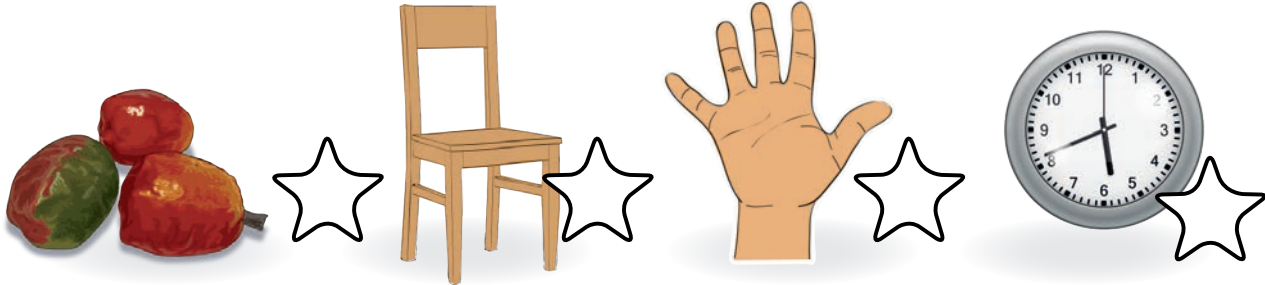
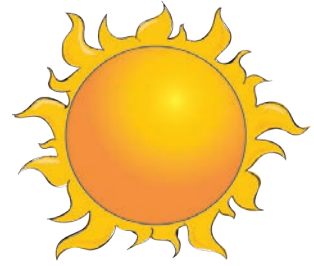
Taq xsaqär ri sutz' man e k'o ta chik. Ri loq'oläj q'ij nikikot nusaqirsaj ruwäch ri rach'ulew.

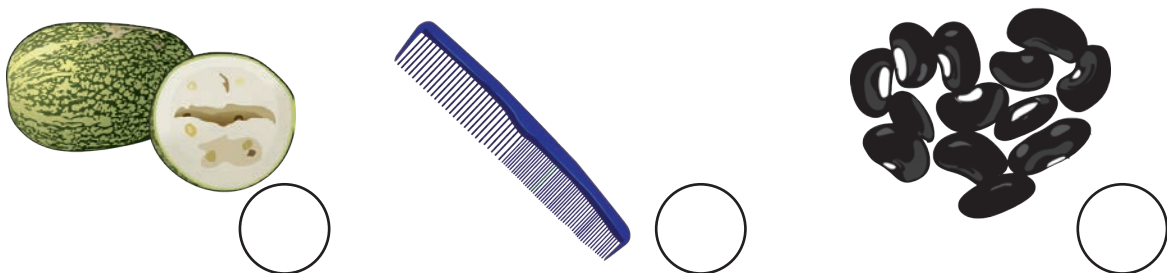
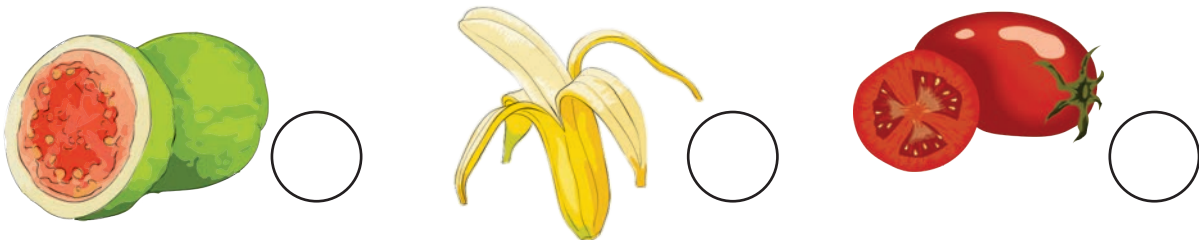
Kojtzijon:

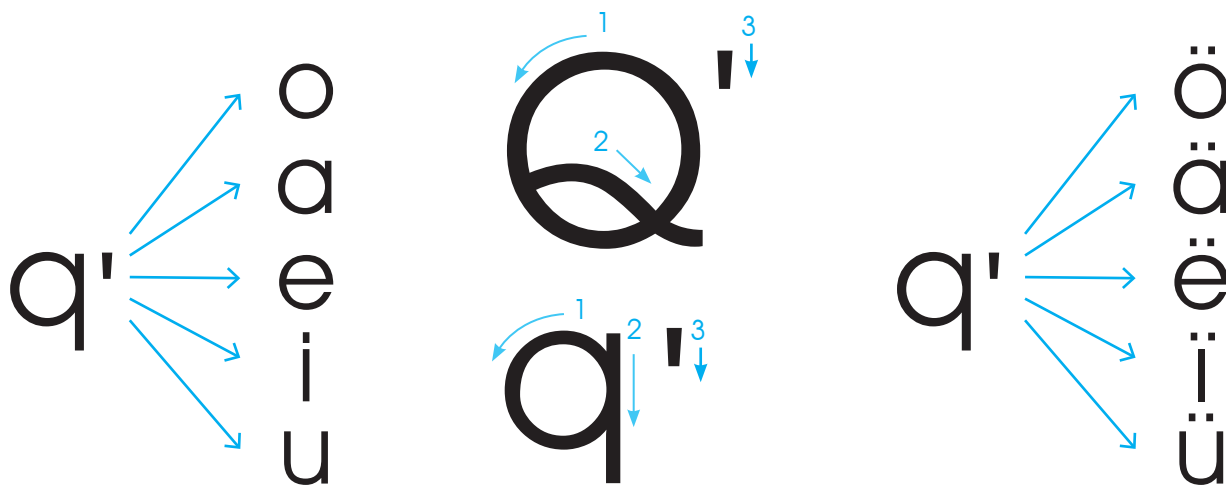
- ¿Achike ruk'ojlem ri loq'oläj q'ij taq xtikir ri lema'? ¿Achike ruk'ojlem toq xk'is?
- ¿Niq'äx chi awäch atux nuq'ajuj chi ri sutz' e al?
- ¿Achoq rik'in xch'on nab'ey ri loq'oläj q'ij? ¿Pa ruka'n? ¿Pa ruk'isib'äl?
- Tacha' jun peraj ri lema' ri jeb'ël xawak'axaj. Tab'ana' rachibal pa jun ruxaq wuj. Tak'utu' chi kiwäch ri awachib'il. Tatzijoj chi ke atux ruma jeb'ël xawak'axaj ri peraj re'.

- ¿Atux achib'äl k'o chi xeruxk'in? Egal tab'ij. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /q'/. /q'/. /q'/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /q'a/-/taj/, /q'a/-/yis/, /q'e/-/qu'm/, /q'a/-/na'/-/u/-/lew/. Tasik'ij julëy chik tzij ri yetik'ir el rik'in ri k'oxomal /q'/.
 • Tab'ij k'ibi' ri achib'äl re'. Tab'onij ri kich'umil ri wachinäq yetik'ir el kib'i' junam rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **q'ij**.

- Ke'awak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri tzij re': /lo/-/q'oj/, /waq'/. /ra/-/q'äl/, /mux/-/t'üq'/. ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal /q'/? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Egal ke'ab'ij kib'i' jujun ri achib'äl re'. Ke'ab'onij chi räx ri kisetes'ik ri achib'äl ri chi kipam kib'i' k'o ri k'oxomal /q'/. pa nik'ajäl chuqa' tab'onij chi xär ri e k'o pa ruk'isib'äl.

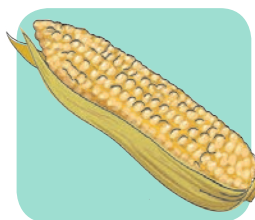
- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /q/. Ja re' ri nimatz'ib' **Q'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **q'**. Tab'ana rub'anikil ri tz'ib' pa taq jalajöj jamäl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **q'** kik'in ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: q'ö, q'u, q'a chuqa' **q'i**.

q'ös

q'utb'äl

q'anajäl

q'ijob'äl

Ke'asik'ij jun ka'i oxi' mul ri tzij re'. Tajuxu' rik'in X chi rupam la kakaxa ri e k'o jun chike ri jap tzij re': **q'o, q'u, q'a, q'i, q'e**. Tatz'eta' rub'anon pa tzetb'äl.

q'axomal ☒

qejoj ☐

q'utu'n ☐

q'ejelonik ☐

k'ayb'äl ☐

q'itajik ☐

q'e'el ☐

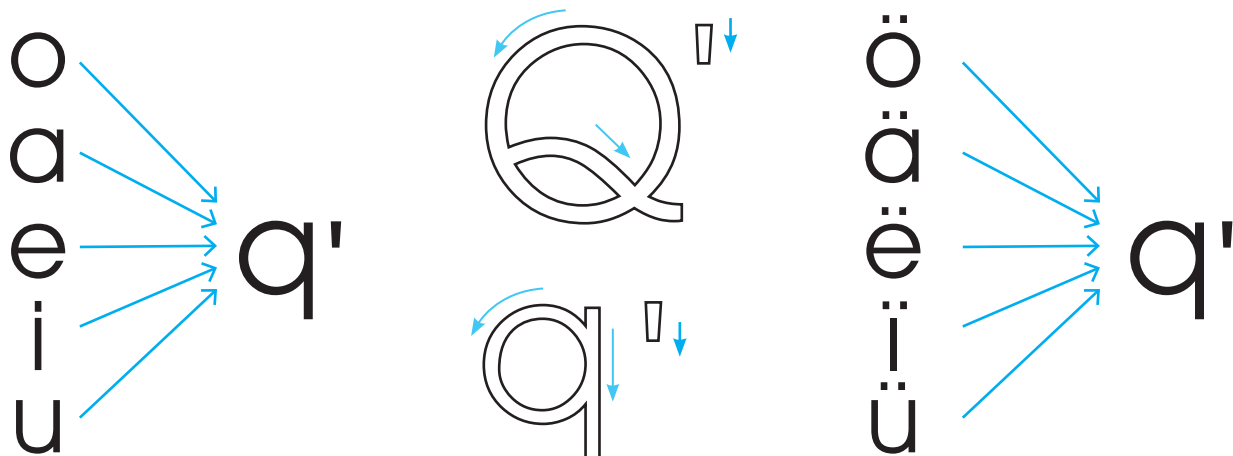
jeb'ël ☐

qulaj ☐

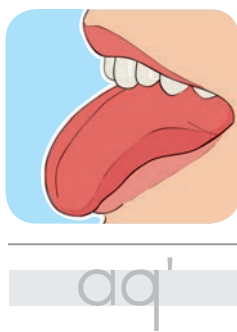
q'ojom ☐

q'aychäj ☐

qorol ☐

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **Q'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **q'**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **q'**
- Tatzu' ri jun achib'äl re' k'a ri' tab'ij rub'i'. Ke'atz'eta' ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj, rik'in ri atz'ib'abäl chuqa' bonitz'ib'ab'äl, ri tzij nub'ij rub'i'.

Kow ke'asik'ij konojel ri jap tzij. Ke'atz'eta ri jap tzij e k'o pa rutikirlem ri jujun cholaj. Tajuxu' pa jun setesik konojel ri ejunam.

aq'	ap	aq'	aq	aq'
uq'	uq'	up	uq'	uq
iq'	ip	iq	iq'	iq'
eq'	ep	eq'	eq	eq'
oq'	oq'	op	oq	oq'

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Q'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **q'**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Q' q' Q' q' Q' q' Q' q' Q' q'

Q' q'

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **q'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

q'e

q'i

q'u

q'a

q'o

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **q'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

q'ö

q'ä

q'ë

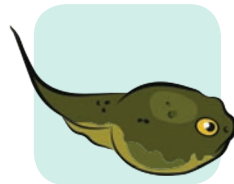
q'ï

q'ü

Eqal tab'ij kib'i' konojel ri achib'äl. Tawetamaj akuchi k'o wi ri tz'ib' **q'**. Ka ri tatz'ib'aj chi rukojol ri juch' ri tzij rejqalen ri achib'äl. Tatz'eta rub'anon pa tz'eteb'äl.

q'aq'

Tasik'ij ri choltzij re'. K'a ri' ke'akanuj ri tzij chi rupam ri etz'anen, taq xke'awil ke'ajuxu' pa jun kakaxa. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

q'utu'n	t	o	s	q'	o	r	q	i	n	u
q'or	x	j	ch	a	q'	a'	l	s	o	ë
chaq'a'	ö	m	q'	u	t	u'	n	b'	x	s
nimaq'ij	r	e	q	o	j	a	q'	a'	l	x
meq'en	ï	n	i	m	a	q'	i	j	p	a
aq'a'l	k'	x	p	ü	y	m	e	q'	e	n

Pa jujun cholaj xke'awil tz'ib' ri nikipo' ki jun tzij. K'o chi ye'anük' richin xtawil achike tzij ri'. Tatz'ib'aj ri tzij chi rupam ri juch'. Tatz'eta' ri rub'anon pa tz'eteb'äl.

b' q' o

ä q' k

ö s q'

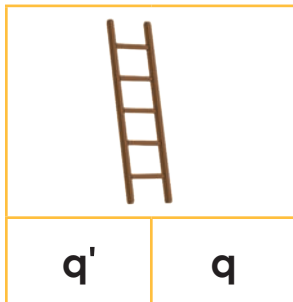
q' i l

n q' ä

q' j u'

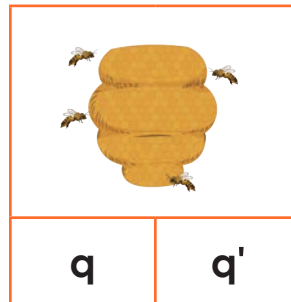
b'oq'

Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', k'a ri' tab'ij rub'i jun ka'i' oxi' mul. E k'o kik'wan ri tzib' **q'** chuqa' e k'o juläy chik kik'wan ri tz'ib **q**. Tajuxu' chi rupam jun setesik ri tz'ib' e k'o chi rupam ri jujun tzij. K'a ri' tatz'ib'aj ri tzij tz'aqät chi ruwäch ri juch'.

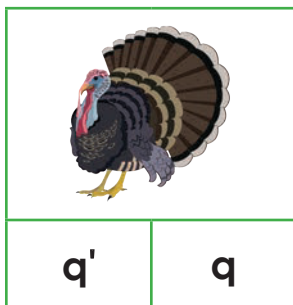
q'

q

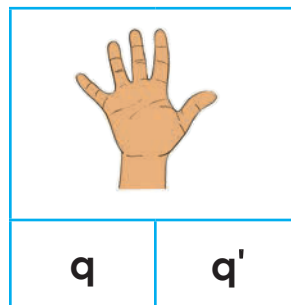
q

q'

q'

q

q

q'

Tasik'ij ri tzij e k'o chi ruxk'in ri achib'äl. Richin nawetamaj wi üt'z rutz'ib'axik rub'anun, tajunumaj rik'in ri tzij e k'o qa pa xulan. Ke'atz'ib'aj ri tzij pa rub'eyal chi ruwäch ri juch'.

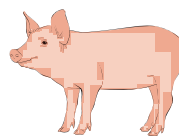
aq'an

kinaq

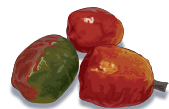
q'ab'aj

aq

ixpeq

qenum

aqän - kinäq' - q'ab'aj - aq - ixpeq - q'enüm

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' **q'** chuqa' rik'in jub'a' ri tz'ib q k'a ri' ke'atunu'.

q'o - qo - q'u- qu- q'a - qa - qe - q'e - q'i -qi - q'ä - qä - q'ĩ - qĩ

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q, q' k'a ri' ke'atunu'.

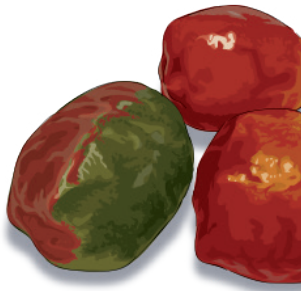
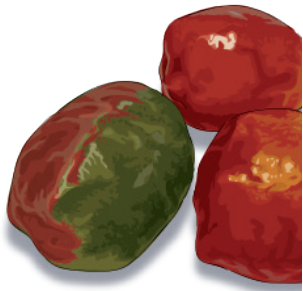
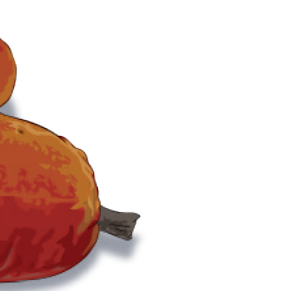

q'än - qaji' - puq' - q'äp - qeb'äl - qir'il - q'ip - puq - kaq'iq'
q'anq'öj - q'eb'äl - q'eb'äl - qolonik - q'olonik - qoronik - q'oronik
qoq - q'oq' - q'aq'

3. Tawak'axaj ri k'oxomal xtub'ij ri atijonel k'a ri' tab'ij achike tzij nib'erutunu' ri'. Takanuj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tatunu' ri tzij.

/q/i/j/, /q'/i/j/, /q/a/q/, /q'/a/q/

Taqupij ri taq peraj ruxaq wuj akuchi ya'on kan retal.

Tacha' ri nik'aj ri ütztutz'aqatisaj ri tz'ij chuqa' ri achib'äl. Tatz'ajb'a' qa pa atz'ib'awuj ri jujun k'ulaj xe'atun.

		
q'e	qe	nüm
		
q'e	qe	tb'äl

- Ke'atz'eta' ri achib'äl. Ke'atz'aqatisaj ri b'ab', tatz'ib'aj ri tzij k'a nirajo' chi kijuunal.
- Ke'asik'ij pa jumb'ëy ri b'ab'. ¿Atux nikitziyoj chawe?

Ri xub'an ri q'oq' pa kab'.

Yalan xroqon pa q'aq' ri .

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

Yatqa'ula'ej richin yatetz'an chuqa' natijoj ri xawetamaj. Ruma ri', xta'w'il qa jun rucholtzij jujun tz'ib' atz'eton ch', l, q chuqa' q'. Ütz ye'asamajij ri solojsamaj jalajöj taq q'ij.

- Ke'asik'ij ri tzij e k'o pa jujun choltzij. K'a ri', tacha' jun chike la choltzib', ke'asik'ij chanin ri tzij, nab'ey ri jun pa'al cholaj k'a ri' ri jun ch'ik.
- Ke'akusaj konojel ri choltzij, tanuk'u' wo'o' k'ulaj tzij ri yetikir rik'in junam tz'ib'. Ri jujun k'ulaj tzij tikirel yetikir rik'in jalajoj tz'ib'.
- Ta juxu' rik'in x konojel ri tzij man niq'axta pa awi' chuqa' tak'utuj ri nuq'ajuj.
- Ke'anik'oj ri tzij chi kipam konojel ri choltzij, tanuk'u' ka'i' k'ulaj tzij ri e k'o pa junam molaj, ja re' jun tz'eteb'äl: qulaj chuqa' aqän, e k'o chupam ri molaj rub'ini'an ach'akulaj winäq. Ke'atz'ib'äj ri k'ulaj taq tzij pa atz'ib'awuj, tasik'ij chi re ri atijonel chuqa' tab'ij chi re achike molaj k'o chi nik'oje' wi.
- Pa kaka', kixetz'an pa runuk'uxik b'ab'. Chi ijujunal ticha' jun tzij chi kipam ri jalajöj choltzij, k'a ri' xtab'ij chi re ri rachib'il, rija' k'o chi xtub'ij jun b'ab' rik'in ri tzij ri'.

Ch' ch'

ch'oy	ach'i'y
kach'	ch'umil
puch'	pach'un
yuch'	xich'ix'ik
ch'ok	puch'b'äl
ch'öp	juch'b'äl
luch'	ch'ut
yach'äl	ch'akät
ch'ajomab'äl	mich'ik
ch'uch'	ch'ajch'oj

L l

liq'	cholaj
ch'ab'äl	läq
kolo'	tijob'äl
limonix	jäl
k'olaj	li'an
b'alam	ch'atäl
lajuj	lik'iläq
Lola	tijonël
tulül	lakan
alte'	Lucho

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

Q q

q'ol	k'aqoj
b'aqil	käq
qetb'äl	jantäq
chaqoj	qejoj
poqolaj	ixkäq
qichin	aqaj
uq	jaqb'äl
qulaj	aqän
chuqa'	to'q

Q' q'

q'ij	loq'oj
aq'	q'equ'm
xoq'öp	käq'
q'ab'aj	aq'a'l
iq'	q'ijob'äl
raq'al	kinäq'
q'ataj	nimaq'ij
muxtuq'	q'utb'äl
jumoq'aj	runaq'
q'enüm	q'aaq'

Chi rupam ri choltzij k'o chi ruxkin, nawil julëy chik tzij. Jare' tab'ana' kik'in:

- Tatunu' rik'in jun juch' ri tzij richin ri nab'ey cholaj pa'äl kik'in la ruk'an cholaj tzij, ri yek'is rik'in junam tz'ib'.
- Ke'acha' oxi' tzij chi rupam ri nab'ey cholaj. Pa kaka' Kixsamäj rik'in jun awachib'il, k'a ri' tib'ana' re': chi ijujunal k'o chi nib'ij ri kik'oxomal ri jun tzij, ri jun chik, nub'ij ri tzij. Tib'ana' chi ijujunal ri oxi' tzij. Tz'eteb'äl: /a/-/q/-/ä/-/n/.
- Tacha' oxi' tzij chi rupam ri ruka'n cholaj. Ke'ak'ama' kan ri nab'ey tzip' chuqa' ke'asik'ij ri tzij.

Juläy chik tzij

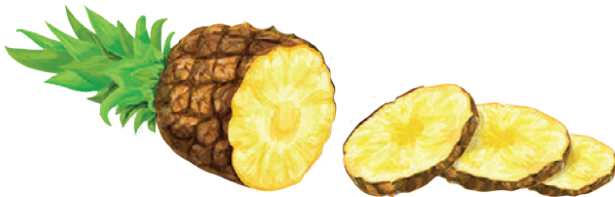
kab'raqän	q'anajäl
q'or	ch'ab'
q'oq'	k'eq
ch'uch'üj	lo'x
roqonik	q'uq'
quqa'	ch'ame'y
lukul	yich'on
Lena	ch'äm
ch'ab'äq	yuqenik
läy	ch'at

Ch'akonik ch'ab'äl

Rub'eyal ri etz'anem: ri etz'anem re' ruk'amon pe kaji' taq peraj ruxaq wuj richin yatetz'an. Chi kijujunal kik'wan jun achib'äl chuqa' tz'ib'an pe rub'i', chi ruwäch chuqa' chi rij. Chuqa' nrajo' jun molaj taq peraj ruxaq wuj e k'o ri k'uxatz'ib', k'uxatz'ib rik'in tz'uq chuqa' ri ch'akultz'ib' e tz'eton, ja re' ri e k'o pa ruk'isib'äl. Ri etz'anem tikirel netz'ab'äx pa ox ox chuqa' pa kajkäj ri molaj ak'wala'.

¿Achike' rub'anikil yatetzan? jun ak'wal nucha' ri ruwäch ri taq peraj ruxaq wuj nrajo' nretz'ab'ej. Jun ak'wal numol konojel ri ch'akultz'ib' chuqa' ri k'uxatz'ib' ketaman. Yeruya' pa cholaj, nutz'apej ri kipaläj, k'o chi nuk'ut jujun peraj ri ruxaq wuj rik'in ri tz'ib' chuqa' nub'ij rub'i'. Ri juläy ch'ik ak'wala' k'o chi nikikanöj chi kipam ri kiperaj ruxaq wuj rik'in achib'äl chuqa' ch'ab'äl, ri tz'ib', nikiya' pa ruwi' jun xti ab'äj, peraj tzyäq chuqa' jun xti k'olo'ch wuj. Ri ak'wal nab'ey nuya' retal konojel ri tz'ib' k'o chi kipam ri ruperaj ruxaq wuj, k'o chi nisik'in jich'akon.

Ri etz'anem tikirel nketz'ab'ej jun ka'i' ox'i' b'ey. Xaxe k'o chi nikijäl ri taq peraj ruxaq wuj ri pa jujun etz'anem.

ch'

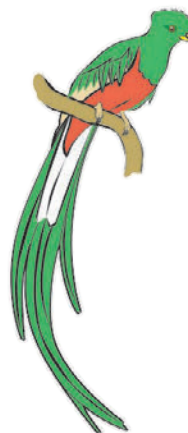
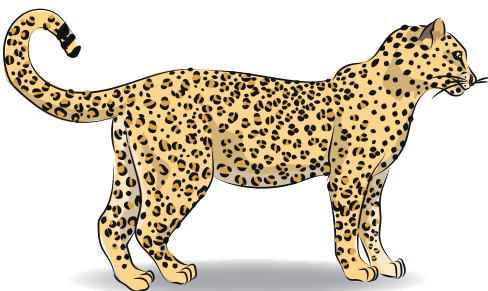
o

p

q

o'

l

b'

a

l

a

m

m

a

q'

u

q'

s

a

q'

u

l

b'

a

j

b'

a

l

ch'

u

m

i

l

a

q

a

j

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

ä

ö

ü

ë

ï

ä

ö

ü

ë

ï

a'

o'

u'

e'

i'

ch'

l

q

q'

ch'

ch'

l

q

q'

l

ch'

l

q

q'

q

ch'

l

q

q'

q'

Ch'

L

Q

Q'

Ch'

Ch'

L

Q

Q'

Ch'

Tz tz

Wakami xtawetamaj ruk'oxomal ri tz'ib' **tz**. Tawak'axaj ri lema' re'.

Ri tzüy chaqi'j ruchi'

Rutata' a Julio xb'e pa k'ayb'äl. Xutz'et apo jun k'ayij richin tzüy. K'o wan jun yalan jeb'ël xutz'et, xuloq' pe. Yalan nikikot xunojsaj chi ya'. Ronojel q'ij nukusaj wi. Nib'e chuqa' nipe' rik'in. Chi ruwäch ri xan, xutzeqeb'a' kan ri tzüy jantape' rukusampe'.

Xe'ik'o ri q'ij, ri tzüy k'a malin kan. Julio man jun wi nutz'et ta ri nik'ulwachitäj. Jun aq'a' xrachik'aj ri ri'j tzüy. Rija' xub'ij chi re chi nichaqi'j ruchi'. Xuk'utuj chi re chi tub'ana' utzil tusipaj ruya'.

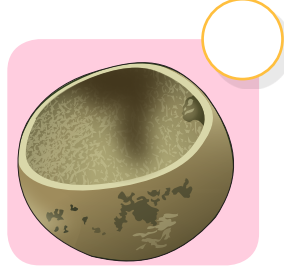
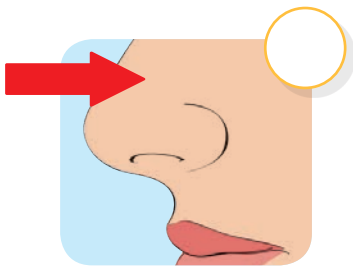
Taq xsaqär, Julio nimayon xyakatäj. Chanin xb'erukanuj ri ri'j tzüy. Xunojsaj chi re ri xuya' ruya'. Yalan wi nikikot xutz'et.

Ri jun chik aq'a', junb'ëy chik xrachik'äj ri tzüy. Ri junb'ey re xumatyoxij ri ya' xuya' chi re. Yalan nikikot xutz'et.

Kojtzijon:

- ¿Achike' ri ajkuqul richin ri lema' re'? ¿Ja ri k'ak'a tzüy, ja ri ri'j tzüy?
- ¿Achike xukusan ri k'ak'a tzüy? ¿Achike xukusan ri ri'j tzüy?
- ¿Atux xb'anatäj ta wi a Julio man xrachik'aj ta ri tzüy?
- Tatzijoj ri lema' chi awachoch. Tanataj ronojel ri xb'anatäj.

- ¿Atux achib'äl k'o chi xeruxk'in? Eyal tab'ij. ¿Achike nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /tz/, /tz/, /tz/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri tz'ij re': /tza/-/lan/, /tzu/-/b'aj/, /tzi/-/jil/, /tzo/-/yo/-/tzik/. Tab'ij julëy chik tzij ri yetikir el rik'in ri k'oxomal /tz/.
- Kow takamuluj ri kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa chuxe'. Tajuxu' rik'in jun X chupam ri setesik kichin ri achib'äl ri yetikir junam rik'in ruk'omal ri tzij **tzüy**.

- Ke'awak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri tzij re': /i/-/ja'tz/, /re/-tzoj/, /litz/, /k'a/-/tzi/-/nel/. ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal /tz/? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Eyal takamuluj kib'i' ri achib'äl e k'o qa chuxe'. Ke'ab'onij chi käq ri yuqtz'ik kichin ri achib'äl ri pa kib'i' k'o ri k'oxomal /tz/ pa nik'ajal chuqa' tab'onij chi xär ri e k'o pa ruk'isib'äl.

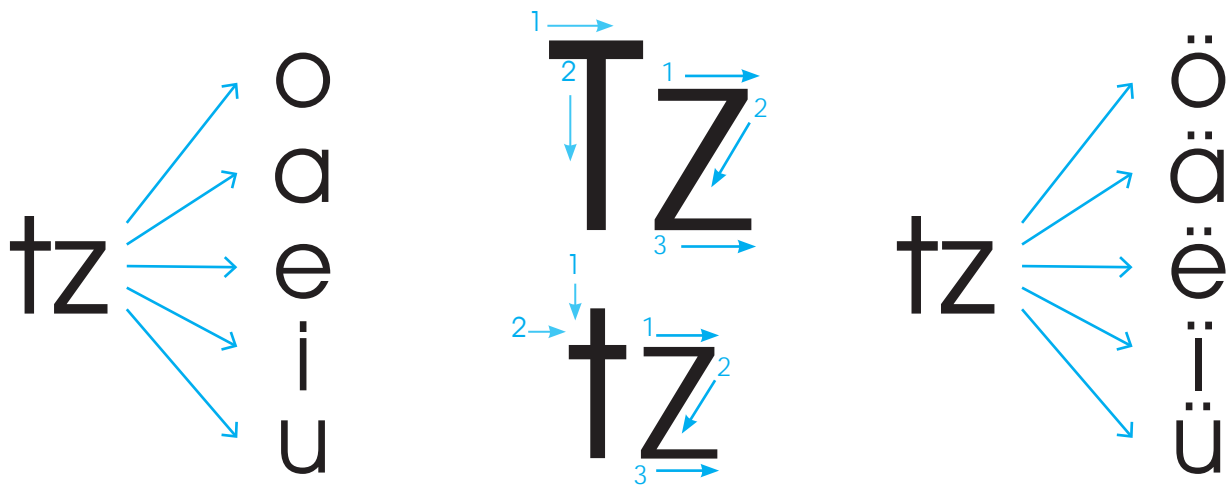

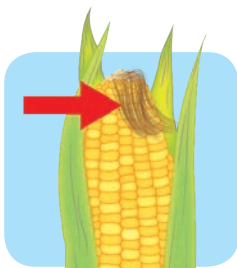

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /tz/. Ja re' ri nimatz'ib' **Tz** chuqa' ri ch'utitz'ib' **tz**. Tab'ana rub'anikil ri tz'ib' pa taq jalajöj jamäl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **tz** kik'in ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jab' tzij: **tza**, **tzo** chuqa' **tze**.

tzame'y

tzopinik

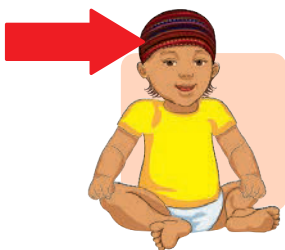

tze'en

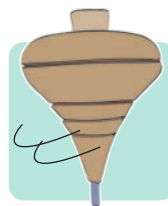

tzatz

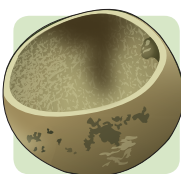
Ke'atz'eta' ri achib'äl. Ke'asik'ij ri tzij rejqalem. Ke'ab'onij ri kakaxa kichin ri jap tzij: **tza**, **tzo**, **tzi**, chuqa' **tzu** xke'awil.

tza tz

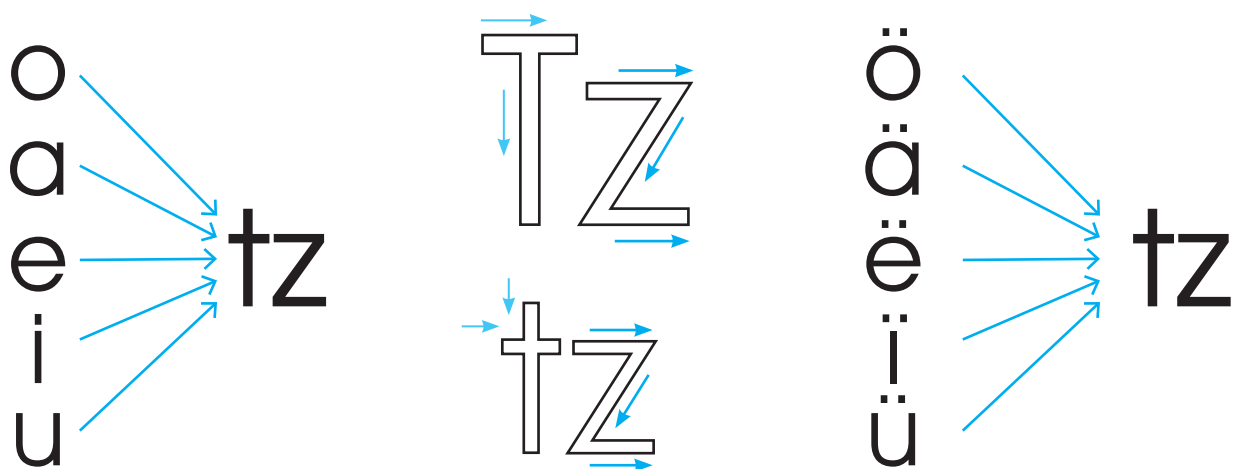
tzu pu che'

tzi ma

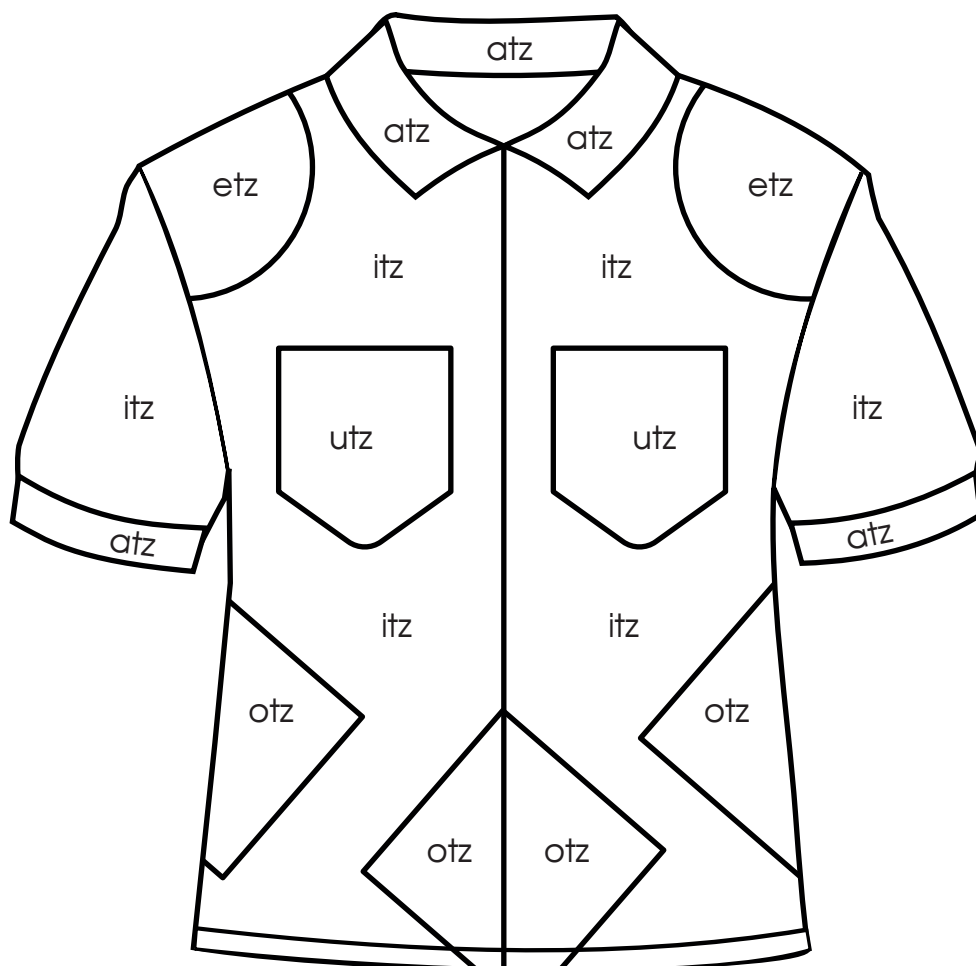
tzi yi tzik

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **Tz** chuqa' ri ch'utitz'ib' **tz**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **tz**.
- Ke'awak'axaj ri jap tz'ij. Taq xtawak'axaj ri jap tzij: otz, atz, etz, itz chuqa' utz, kapa'e k'a ri' yatz'uye': ut, etz, oj, an, utz, am, ex, itz, up, ob', atz, al, uq, otz.

Tawila' ri achib'äl ri rewan ri' chi kikojol la juch'. Ke'ab'onij konojel ri jap tzij **otz**, **atz**, **etz**, **itz**, **utz** achi'el ri b'onil okisan chi rupam ri tz'eteb'äl.

itz
atz
utz
otz
etz

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Tz** chuqa' ri ch'utitz'ib' **tz**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Tz tz Tz tz Tz tz Tz tz Tz tz

Tz tz

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **tz** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

tzo

tza

tze

tzi

tzu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **tz** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

tzö

tzä

tzë

tzï

tzü

Tasik'ij jun ka'i' oxi' mul ri julëy tzij re'. Tawajlaj janipe' jap tzij e k'o chi rupam ri jujun tzij k'a ri' tatz'ib'aj ri rajilabäl chi rupam ri setes'ik. K'a ri' ke'ach'ara' ri tzij pa taq jap tzij chuqa' ke'atz'ib'aj chi kijujunal chi rupam ri kakaxa. E k'o julëy xa xe e jun jap tzij. Tatz'u' rub'anon pa tz'eteb'äl.

tzarajmäq

③

tza

raj

mäq

q'otzöl

○

tzijonik

○

tzu'unik

○

lob'itzetz

○

tzeqäl

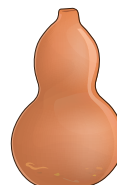
○

Ke'asik'ij jun ka'i' oxi' mul ri tzij chuqa' tatz'u' ri achib'äl. Ke'atunu' rik'in jun juch', ri jujun tzij rik'in ri achib'äl rejqalem.

tzamaj

tzayal

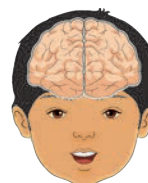
tzatzq'or

lotz

tzetz

tzüy

Tatz'eta' chi jujun ri achib'äl e k'o pa xulan. Chi ruxk'in tz'ib'an ri rub'i' xa xe chi rupam ruk'uwan jun tz'ib' ri man ja ta. Tawila' achike tz'ib' ri' k'a ri' tajuxu' rik'in jun X. K'a ri' tatzi'b'aj chi rupam ri juch' ri tzij pa rub'ey. Tatz'eta' rub'anon pa tz'etebäl.

xitz

iya'tz

tzyäj

qatzüy

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' tz k'a ri' ke'atunu'.

tzo - tze - otz - etz - tzu - tzi - utz - itz - tza - atz - tzö - tze - tzü - tzi
tzä - tzatz - tzetz - tzutz - tzotz - tzitz

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q, q', tz k'a ri' ke'atunu'. Jujun b'ey niqakusaj ri taq peraj ruxaq wuj aqupin yeqatun lajuz tzij.

tzaj - tza'n - tzaq - tzatz - tzäy - tzetz - tzij - tzor - tzuk' - tzuy tzyäq
tzya'q - tzay - tzanjay - tzatzq'or - tzayäl - tzaytzöj - tzeb'el - tze'en
tzeqël - tzeqaj - tzijöl - tzijonem - tzijoxix - tzo'y

3. Ke'awak'axaj ri julëy tzij re'. Takanuj ri taq peraj ruxaq wuj aqupin chuqa' ke'atunu' ri tzij. K'a ri' chi kijujunal tawelesaj kan ri nab'ey peraj ruxaq wuj. Tab'ij chi re ri awachib'il achike rub'anikil niq'ajan ri xekanäj kan.

tzij ija'tz tzaytzöj

- Ke'asik'ir ri jujun tzij e k'o chi rupam ri nab'ey kakaxa. Chi rupam ri ruka'n kakaxa takanuj jun tzij ri kejqalen ki' rik'in, k'a ri' Ke'atunu' rik'in jun juch'.
- Tatz'ib'aj rik'in ri ka'i' tizij xe'atun jun b'ab' chi ruwäch ri juch'. Mantamestaj natikirsaj ri b'ab' rik'in nimatz'ib' chuqa' nak'isib'ej rik'in chuq'.

köj - kumätz - tzatz

räx - nim - pa'tz

Tz' tz'

Xoqa ri ramaj richin natamäx ri tz'ib' **tz'**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Rutz'i' xta Anita

Anita k'a jun wi ti ne'y. Rute' xunab'ej wi, chi ustape nīm chuqa' jeb'ël ri taq runaq' ruwa', man nitikir ta nitzu'n. Ruma ri' yalan xb'ison. Taq xb'e ri q'ij xutz'ät chi rukikotem xta Anita taq nisilon chuqa' taq netz'an rik'in ronojel ri nuchöp. K'a ri' xuch'ob' chi ustape man xtitz'un ta, k'o chi xtikikot pa ruk'aslem.

Anita xuk'is qa jun rujuna'. Xutikirsaj el nijukun k'a ri' nib'iyin. Rute' xusipaj chi re jun tz'i', xub'inib'aj, Chajinel.

Ri Chajinel xok rachib'il k'i'y juna'. Xab'ikuchi' nib'e chuqa' nipe rik'in rija'. Rik'in rija' xretamaj xb'iyin, man **xupajk'iy** ta chik raqän, nijote' chuqa' nixule' chi ruwäch ri q'a'n, nanin chuqa' juläy chik b'inen nub'än. Jun tz'i' yalan ajowab'äl rik'in, chuqa' xa xe' xeruxikin rija' k'o wi jantape'. Xeb'etz'an chuqa' xekik'astaj ki'.

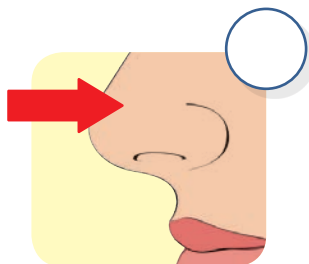
Ustape Anita man nitz'un ta wi, ronojel ri aq'a' taq neb'ewür nuq'etej kan. Pa eqal nub'ij chi re pa ruxikin: yatinwajo' Chajinel.

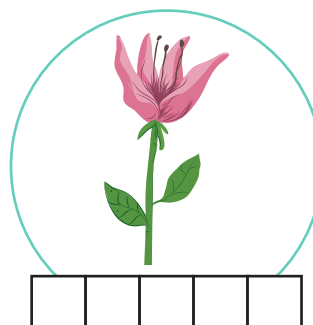
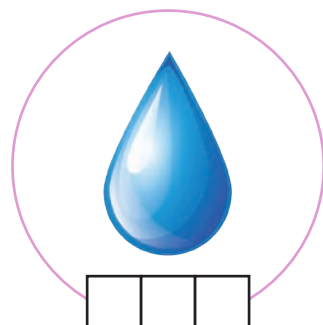
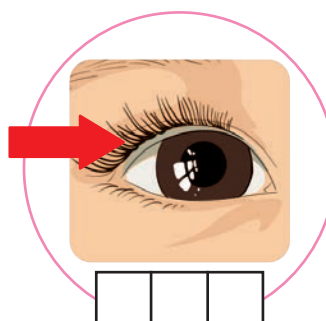
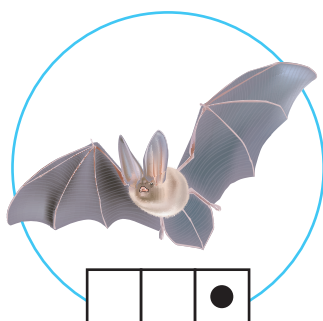
Kojtzijon:

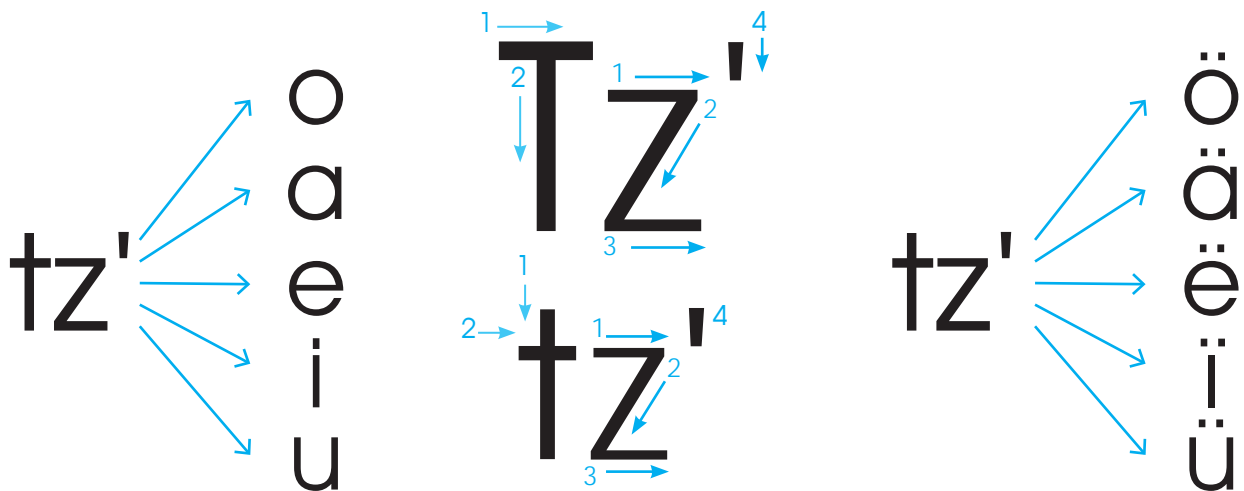
- ¿Atux xuk'ulwachij xta Anita?
- ¿Achike ruma nab'ij chi ri tz'i' Chajinel rub'i'?
- ¿Achike to'ik xuya' ri tz'i' chi re xta Anita?
- ¿Atux peraj chi re ri lema' re' yalan xqa chawäch?

- ¿Atux k'o chi ruxk'in? Eqał tab'ij. ¿Achike nab'ey k'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /tz'/. /tz'/. /tz'/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Tawak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri julëy tz'ij re': /tz'a/-/no/, /tz'u/-/b'ül/, /tz'i/-/ran/. Tab'ij julëy chik tzij ri nikitikirsaj el rik'in ri k'oxomal /tz'/.
 • Kow takamuluj ri kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa chuxe'. Tab'onij ri setesik kichin ri achib'äl ri yetikir el junam rik'in ruk'omal ri tzij **tz'i'**.

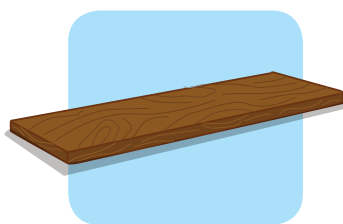

- Ke'awak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri julëy tzij re': /etz'ab'äl/, /b'utz'/. /atz'am/, /je'tz'/. /jitz'il/, /yatz'/. ¿La xawak'axaj ri k'oxomal /tz'/? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
 • Eqał takamuluj kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa chuxe'. Tatz'eta' akuchi chi rupam ri tzij nawak'axaj ri k'oxomal /tz'/. k'a ri' taya' jun chuqa' chi rupam ri kakaxa. Jujun ti kakaxa rejqalen jun koxomal. Tatz'eta' ti tz'eteb'äl: /s/-/o/-/tz'/.
 • Kow takamuluj kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa chuxe'. Tab'onij ri setesik kichin ri achib'äl ri yetikir el junam rik'in ruk'omal ri tzij **tz'i'**.

- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /tz'/. Ja re' ri nimatz'ib' **Tz'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **tz'**. Tab'ana rub'anikil ri tz'ib' pa taq jalajöj jamäl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **tz'** kik'in ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **tz'u**, **tz'i**, **tz'a** chuqa' **tz'o**.

tz'aläm

wo tz'otz'

tz'ib'ab'äl

tz'un

Ke'asik'ij ri jap tzij: **tz'u**, **tz'a**, **tz'o**, **tz'e** chuqa' **tz'i** ri k'o kajlab'al. Taya' chi rupam ri setesik ri rajlab'al ri jap tzij chojik'in nawajo' natun. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri xe'atun.

1 **tz'u** 3 **tz'utz'o**

5 **tz'i**

2 **tz'a**

6 **tz'ë**

3 **tz'o**

7 **tz'ï**

4 **tz'e**

8 **tz'ä**

o
a
e
i
u

→ **tz'**

T Z

↓ ↓

t z

ö
ä
ë
ï
ü

→ **tz'**

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **tz'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **tz'**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **tz'**.
- Ke'awak'axaj ri julëy jap tz'ij re'. Taq xtawak'axaj ri jap tzij: otz', atz', etz', itz' chuqa' utz' kapa'e k'a ri' yatz'uye': atz', otz', ej, utz', ir, ek, an, itz', am, ex, etz', oy, ib', otz'.

Ke'asik'ij ri jap tzij ri e pa'el pa nab'ey tanaj. Takanuj ri e junam chi rupam ri oxtz'uk, ke'atunu' rik'in jun juch'. K'a ri', ke'ab'onij ri jap tzij e junam, takusaj ri b'onil narayb'ej.

atz'

atz'

tz'o

tz'e

utz'

etz'

etz'

itz'

otz'

otz'

tz'u

itz'

tz'a

tz'i

utz'

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **Tz'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **tz'**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Tz' tz' Tz' tz' Tz' tz' Tz' tz' Tz' tz'

Tz' tz'

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **tz'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

tz'o

tz'a

tz'e

tz'i

tz'u

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **tz'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

tz'ö

tz'ä

tz'ë

tz'ï

tz'ü

Tasik'ij ri jujun tzij k'a ri' rik'in jun juch', tatunu' rik'in ri achib'äl rejqalen. K'a ri' tatz'ib'aj ri rub'i' chi ruwäch ri juch' e k'o chi ruxk'in.

kotz'ij

retz'ab'al

tz'aläm

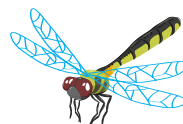
kajtz'uk

b'atz'ib'äl

natz'o

tz'uj

tz'intz'ot

Chi rupam ri yuqtz'ik e k'o ch'ab'äl man etz'aaät ta. Tab'onij ri jap tzij ri nutz'aqatizaj ri tzij. Ke'atz'ib'aj chuwäch ri juch' ri tzij tz'aaät.

atz'am

tz'a tz'i

atz'am

____teb'äl

tz'u tz'e

____b'

tz'i tz'o

e____nin

tz'e tz'a

____kaj

tz'i tz'u

mu____l

tz'ü tz'ä

Ka'asik'ij ri julëy tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' **tz'**. Tawelesaj kan ri tz'ib' **tz'** k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' achi'el xkanej kan. Tasik'ij achike nub'ij. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

etz'ab'äl

eab'äl

tz'uyulen

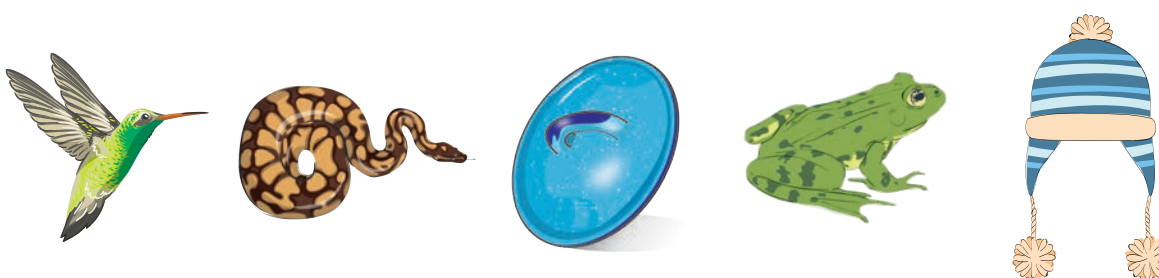
tz'aräl

tz'apäl

metz'

tz'i'eyaj

Ke'atz'eta' ri achib'äl k'a ri' ke'asikij ri tzij. E k'o tzij kik'wan ri tzib' **tz'** chuqa' e k'o juläy chik rik'in tz. Tatunu' ri tzij rik'in ri achib'äl rejqalen.

xtutz' tzatz tz'unün kumätz tz'apib'äl

Ke'asik'ij ri k'ulaj tzij. Eqa! Ke'asik'ij k'a ri' tacha' ri üt'z tz'ib'an. Tatzi'b'aj chi ruwäch ri juch'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'etb'äl.

tzin
tz'in

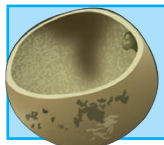
tz'in

tzalan
tz'aläm

tz'o'
tzo'

tzimay
tz'imay

jetz'
je'tz'

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' **tz'** chuqa' rik'in jub'a' ri tz'ib' **tz** k'a ri' ke'atunu'.

tz'o - tzo - tzu - tz'u- tz'a - tza - tze - tz'e - tz'i -tzi - tz'ä - tzä tz'ü
tzü

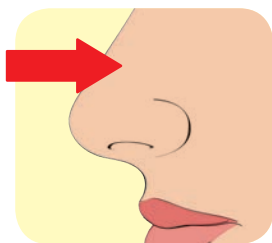
2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q, q', tz, tz' k'a ri' ke'atunu'.

tzaj - tz'an - atza'n - tz'aa - tzaq - tz'a'ar - tzij - tz'i'i - tzikab' - tz'in
tzatz - tz'etz' - tzetz

3. Tawak'axaj ri julëy tzij re', e k'o kik'wan pa rutz'ib'axik ri tz'ib' tz chuqa' julëy chik ri tz'. Ke'asik'ij k'a ri' ke'ach'ara' pa taq jap tzij.

tz'uyu'l atza'n etz'ab'äl

- Taqupij ri taq peraj ruxaq wuj akuchi ya'on kan retal. Tasik'ij k'a ri' takanuj kib'i ri jujun achib'äl.
- Tatz'ajb'a' pa atz'ib'awuj ri jujun peraj ruxaq wuj ri k'o achib'äl chi ruwäch k'a ri' chi ruxe' tatz'ib'aj ri rub'i' rejqalen. Tanuk'u' jun b'ab' kik'in jujun k'a ri' tatz'ib'aj pa atz'ib'awuj.

maj

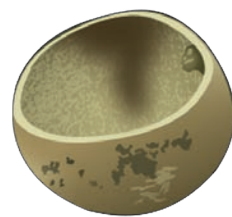
li

n'ik

ko

'ij

may

tza

tza'

tz'u

tzu

tz'i

tzi

tzi

tz'i

Tasik'ij ri jujun b'ab' k'a ri' tatz'aqatisaj rik'in jun chike ri tzij e k'o chi rupam ri kakaxa. Tacha' ri niqa'ax chawäch rat chi ützt k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'.

Ri _____ niropöp pa kaq'iq'.

tz'unün - tz'in - tzatz

Ri _____ q'än rub'onil.

tza'maj - ratz'u'n - atzan

Ri _____ nukusäx richin nib'an ch'akät.

tz'arin - tzalan - tz'aläm

S s

Xoqa ri ramaj richin natamäx ri tz'ib' s. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri san'ik chuqa' ri chomaq

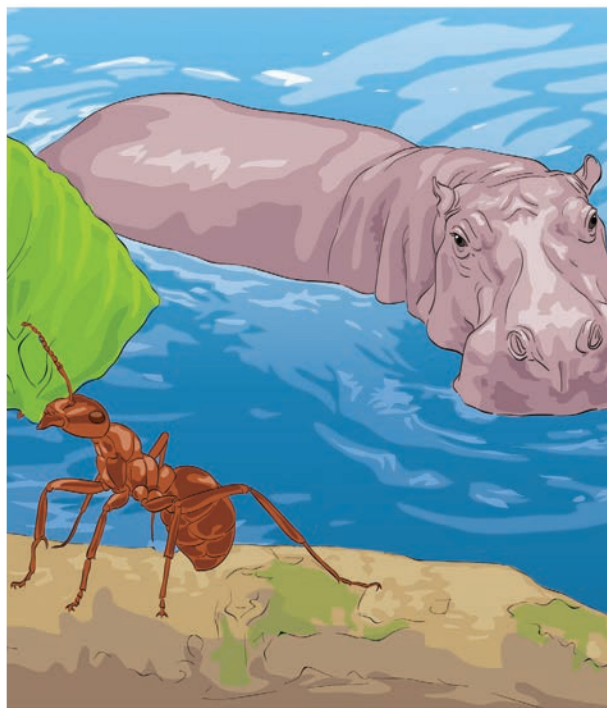
Jun b'ëy kan, jun san'ik xutzät jun chakäch q'utu'n juk'an apo chi re ri nimach'ab'äq.

Ri san'ik xuchäp ruk'owsax'ik ri nimach'ab'äq pa ruwi' jun ruxaq che'. Taq pan anin, xuna' chi k'o xyakon el richin. ¡Ri san'ik manjun wi rutz'eton ta chi b'enäq wi pa ruwi' jun **chomaq**!

Ri chomaq xyakatäj el richin nib'apon chuchi' apo, richin nutäj julëy ruxaq che'. Ri san'ik xqa qa, k'a ri' xumöl janipe' q'utu'n nitik'ir wi nuk'wa'j. Xroyob'ej chi ri chomaq xuk'is na ri ruwa'in k'a ri' xtzolin apo pa ruwi' ri nimach'ab'äq.

Ri chomaq manxuna' ta ri utzil xub'an. Ri san'ik yalan nik'awoman, ruma ri' ronojel q'ij nuya' wi kan ruxaq taq che' chi ruxik'in ri nimach'ab'äq.

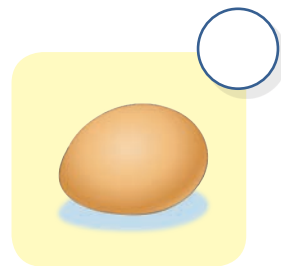
Taq ri chomaq xretamaj achike wi niya'on kan ruway, xuk'awomaj chi re. Ri san'ik xutzijoj ch ire taq ri q'ij, chi rij rija' xuk'owisaj apo pa ruwi' ri nimach'ab'äq. Ja' q'ij ri', yalan üt'z kik'wan ki'.

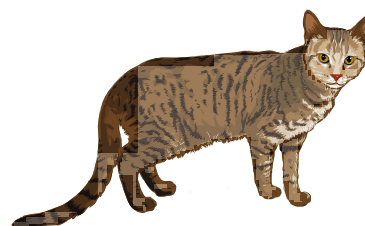
Kojtzijon:

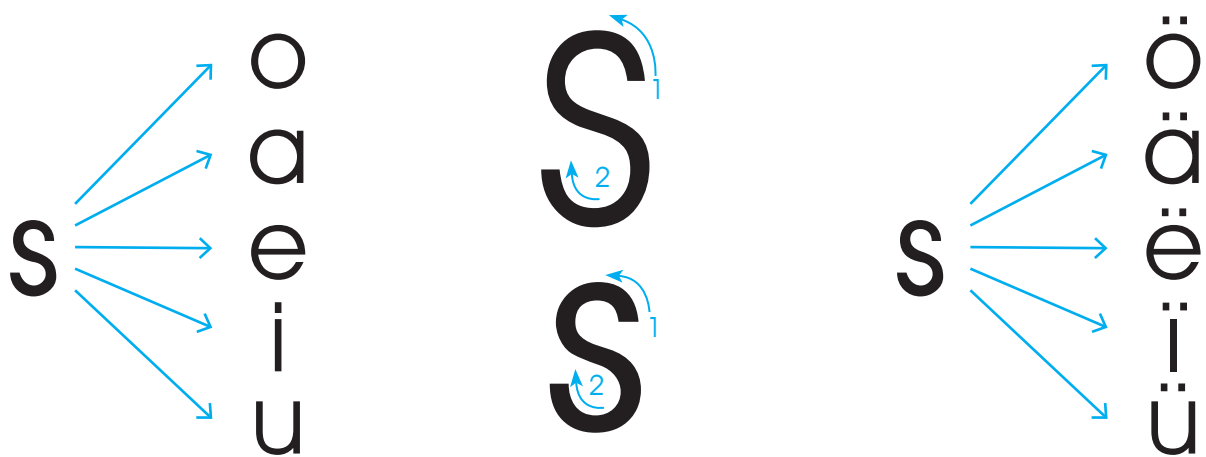
- ¿Akuchi ta wi chi ruwäch ri Qate' Rach'ulew xb'anatäj ri lema' re'?
- ¿Achike ruma ri chomaq man xuna' ta chi ruk'wan wi ri san'ik chi rij?
- ¿Atux ta nab'ij rat xub'an ta ri chomaq wi xuna' ta chi ruk'wan wi ri san'ik?
- ¿Achike peraj chi re ri lema' yalan üt'z xawak'axaj? ¿ Achike ruma?

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxk'in? Eqal tab'ij. ¿Achike nab'ey k'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /sss/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Tawak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri julëy tzij re': /sib'/, /sa-/maj/, /se-/woj/, /si-/lo-/nel/. Tab'ij julëy chik tzij ri nikitikirsaj el rik'in ri k'oxomal /s/.
- Kow takamuluj ri kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa chuxe'. Ke'ab'onij ri setesik kichin ri achib'äl ri yetikir junam rik'in ruk'omal ri tzij **sanik**.

- Ke'awak'axaj ri julëy tzij re': /jo-/so-/nik/, /a-/wäs/, /b'us-/b'ik/, /b'is/, /jis-/jik/, /q'a-/yis/. ¿La xawak'axaj ri k'oxomal /s/? Man pa nab'ey ta jap tzij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Eqal takamuluj ri kib'i' ri jujun achib'äl e k'o qa chuxe'. Tatz'eta' akuchi' k'o wi ri k'oxomal /sss/ rik'in jub'a ka'i' oxi' b'ey k'o, ke'ab'onij ri xke'awil. Jun setesik ja ri' jun k'oxomal. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl: /p-/a-/s/.

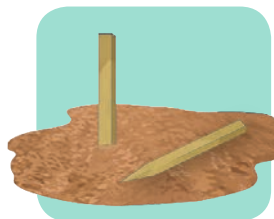
- Tatz'eta' ri tz'ib' ruk'oxomal /s/. Ja re' ri nimatz'ib' **S** chuqa' ri ch'utitz'ib' **s**. Tab'ana rub'anikil ri tz'ib' pa taq jalajöj jamäl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **s** kik'in ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jab' tzij: sa, si chuqa' su.

sak'

su'n

simäj

saqk'iy

Ke'asik'ij ri tzij e k'o pa rutikirlem ri jujun cholaj. Takanuj chi ruxkin, ri jap tzij: **si**, **se**, **su**, **so**, **sa** ri k'o chi rupam ri tzij, tajuxu' pa jun setes'ik. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

sik'inik	su	so	sä	si
samaj	se	sa	su	sĭ
si'j	si'	sä	su'	se'
su'n	so'	si'	së	su'
seqob'äl	si	se	so	su
soto'y	sä	si	se	so

o
a
e
i
u

→ → → → →

s

S
S

ö
ä
ë
ï
ü

→ → → → →

s

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'onitz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' s chuqa' ri ch'utitz'ib' s. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' s.
- Ke'atzeta' ri achib'äl re'. Ke'asik'ij ri tz'ij e k'o chi ruxe' qa. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **is, us.**

ismachi

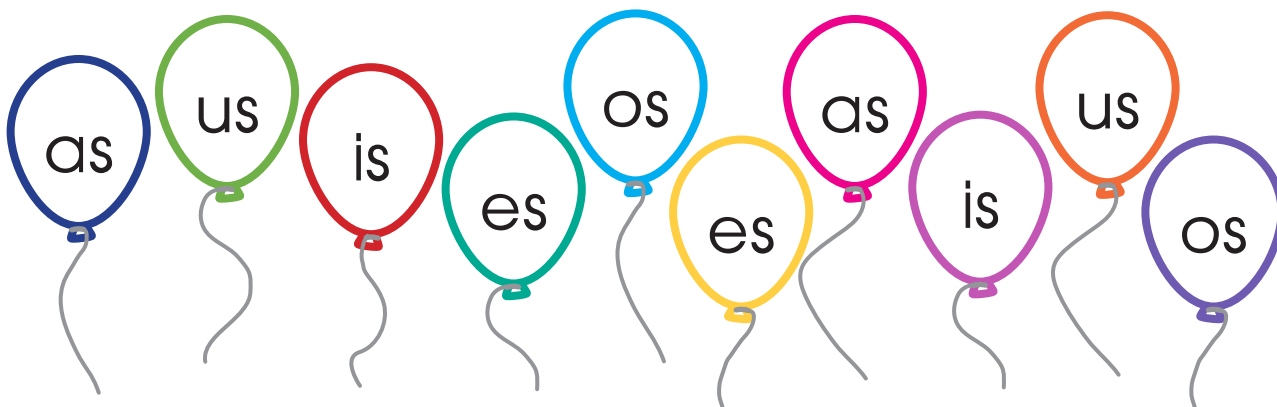

is

us

E k'o julëy jap tzij xexik'an el chi kipam ri xupxup. Ke'atunu' ri jap tzij e k'o chi ruwäch ri k'uxk'ub' kik'in ri jap tzij e junam ri e k'o chi rupam ri xupxup. K'a ri', wi nawajo', tikirel nab'onij.

es

us

os

is

as

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **S** chuqa' ri ch'utitz'ib' **s**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

S	s	S	s	S	s	S	s	S	s
S	s								

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **s** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

so	
sa	
se	
si	
su	

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **s** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

sö

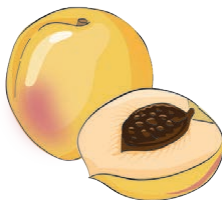
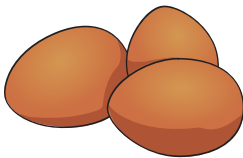
sä

së

sï

sü

Ke'atz'eta' ri achib'äl. Tatz'ib'aj rub'i' chi kijujunal chi ruwäch ri juch'.

Tasik'ij jujun tzij. Chi re ri ka'i' achib'äl ri e k'o chi ruxk'in, tacha' ri rejaalen ri b'i'aj. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri rub'i'. Tatz'eta' achi'el rub'anon pa tz'eteb'äl.

q'aaq' -	si		
tz'ik'in -			
äk' -			
kotz'ib'äl -			
kab' -			

Tasik'ij ri tzij e k'o chi ruwäch ri juch'. Tajuxu' pa jun setesik ri ützt rub'anun.

simaj

samaj

semaj

asoron

aseron

asaron

k'isäs

k'osäs

k'asäs

paj

pas

patz

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij ri kik'wan ri tz'ib' **s** k'a ri' ke'atunu'.

so - se - os - es - su - si - us - is - sa - as - sas - ses - sus - sos - sis
sä - sü - sï

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q, q', tz, tz', **s** k'a ri' ke'atunu'. Jujun b'ey niqakusaj ri taq peraj ruxaq wuj aqupin yeqatun lajuj tzij.

si' - q'ös - sotz' - sak' - säj - säq - sut - su't - sina'j - q'ayis - q'asäy
sakäk - sakil - salpeq' - saqb'in - saqche' - q'asan'ik - q'ayisan'ik - q'ayisär
saqiwi'aj

3. Ke'awak'axaj ri julëy tzij re'. Takanuj ri taq peraj ruxaq wuj aqupin chuqa' ke'atunu' ri tzij. K'a ri' chi kijujunal tawelesaj kan ri k'isib'äl peraj ruxaq wuj. Tab'ij chi re ri awachib'il achike rub'anikil niq'ajan ri xekanäj kan.

si'il sale'y saqakinäq'

Tacha' jun tzij pa jujun kakaxa k'a ri' tatunu' jun b'ab' kik'in. Richin nab'än ri jun samaj re' k'o chi nasik'ij ronojel ri tzij k'a ri' ye'acha' ri kejqalen ki'. Ke'ajuxu' ri tzij xke'akusaj pa jujun b'ab'. Mantamestaj natikirsaj ri b'ab' rik'in nimatz'ib' chuqa' nak'isib'ej rik'in chuq'.

~~Natin~~ - nisilon - niti'on

rusi'j - nïm - ~~säq~~

~~sanüm~~ - kotz'i'j - tz'i'

1. Natin ri säq sanüm.

2.

3.

Xoqa ri ramaj richin natamäx ri tz'ib' t'. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri t'ot' xb'e chikaj pa xik'ach'ich'

Ri t'ot' niwa' wi nimaq'a' taq jun xik'ach'ich' xqa chi ruxikin. Ri ruxaq ri kulix nutij, xik'an pa kaq'iq'. Ri t'ot' eqal xqa pa ulew richin nretamaj ri xk'ulwachitäj. ¿Akuchi' xapon wi ri nuwayb'al? Nuch'ob' wi.

Xuchirirej a po ri' ke la' chuqa' ke la' k'a wawe', xa xe ri ruwayb'al majun k'o ta chik. Xb'yaj, majun achike ta xril, xa xe ch'ab'äq chuqa' **paq'pöj** raqän taq q'ayis.

K'a ri' taq xril jun kow chuxtäq chuqa' ch'uch'. Ri ruki'il man junam ta rik'in ri runa'on kan. Xumestaj chi nukanoj wi ri ruwayb'al, kow xuq'etej ri chuxtäq ri man retaman ta ruwäch.

Ri ruk'u'x ri xik'ach'ich' xpaq'äq' pe. Ri chuxtäq xyikiyo' pe, k'a ri' chanin xjote' chi kaj, xuya' kan ri ruwach'ulew.

Rik'in ri rachoch rejqaan, ri t'ot' xb'e chi kaj rik'in ri xik'ach'ich'. Chi la' chi kaj xtikir xutz'et ronojel ri ruwach'ulew. Ri t'ot' majun b'ey xumestaj ta ri jun jeb'ël b'yajen re'.

Kojtzijon:

- ¿Akuchi' chi ruwäch ruwach'ulew xb'anatäj wi ri lema' re'?
- ¿Achike ruma ri t'ot' xapon pa xik'ach'ich'.
- Tasolo' oxi' b'anoj ri xuk'ulwachij ri t'ot'.
- Tach'ob'o', atux ta nub'ij ri t'ot' chi ke ri rachib'il wi nutzijoj ta chi ke ri xuk'ulwachij. ¿Atux nach'ob' nub'ij ta chike?

- ¿Atux achib'äl natz'et k'o chi ruxikin? Eqal tab'ij. ¿Atux nab'ey k'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /t'/, /t'/, /t'/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Tawak'axaj chuqa' ke'akamuluj ri julëy tz'ij re': /t'ik/, /t'u/-/rül/, /t'o/-/qi/-/n'ik/, /t'e/-/b'e/-/n'ik/. Tab'ij julëy ch'ik tz'ij ri nikitikirsaj el rik'in ri k'oxomal /t'/.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re', ja re' kisamaj ri winaq'i'. Tab'onij ri yuqtz'ik ri nutik'irsaj el junam ruk'oxomal rik'in ri tz'ij **t'ot'**.

- Ke'awak'axaj ri tz'ij re': /so/-/t'öl/, /yot'/, /so/-/t'i/-/n'ik/, /yo/-/t'o/-/n'ik/, ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal /t'/? Man pa nab'ey ta jap tz'ij k'o wi, k'o chi rij re'.
- Tawak'axaj ri suq'aa' chuqa' ta kamuluj. Nab'ey eqal chi rij re chanin. Tawetamaj tab'ij ch'anin.

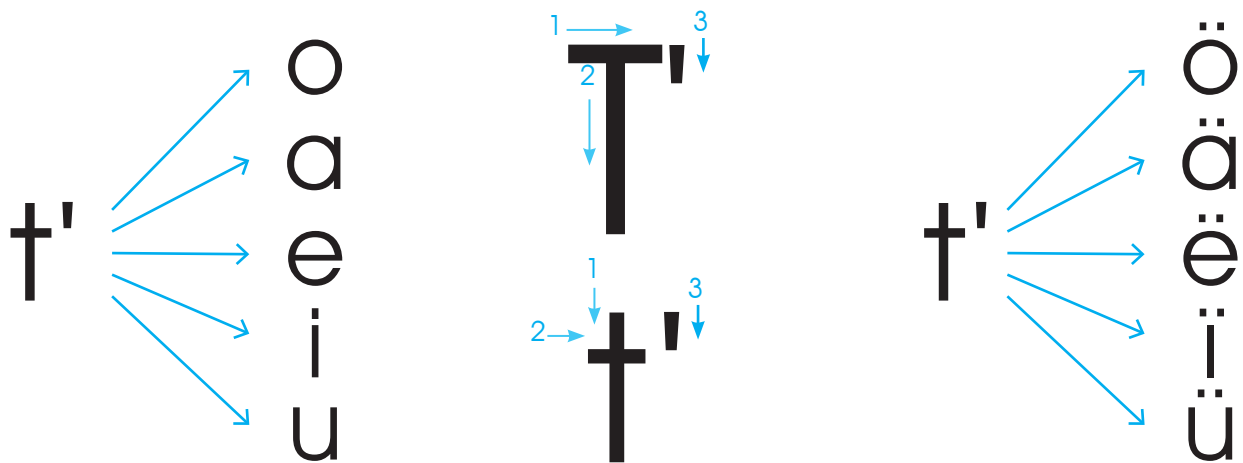
Ri t'isonel nut'is rut'ison.

Rut'ison, nut'is, nut'is.

Ri t'isonel, nut'is rut'ison,

töq nuk'is rut'ison, nukusaj rulet'et'.

- Tatz'eta rub'anikil ri k'oxomal /t'/. Ja re ri nimatz'ib' **T'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **t'**. Tab'ana rub'anikil ri tz'ib' pa taq jalajöj jamäl, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **t'** kik'in ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij ri tzij e k'o chi kixe'. Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **t'i** chuqa' **t'e**.

t'ison

le'tet'

re'tet'

Ke'asik'ij ri jalajöj jap tzij chuqa' man qitzij ta tzij. Ke'ab'onij ri jap tzij **t'o**, **t'a**, **t'e**, **t'i**, **t'u** xke'awil. Tatz'eta rub'anon pa tz'eteb'äl

t'o'öl

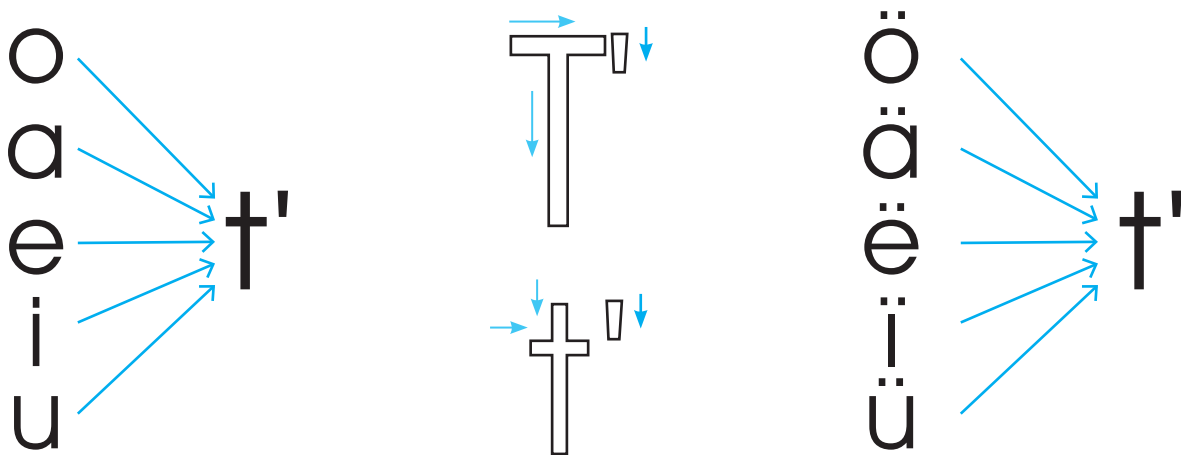
t'umätzt

t'ismal

sat'aj

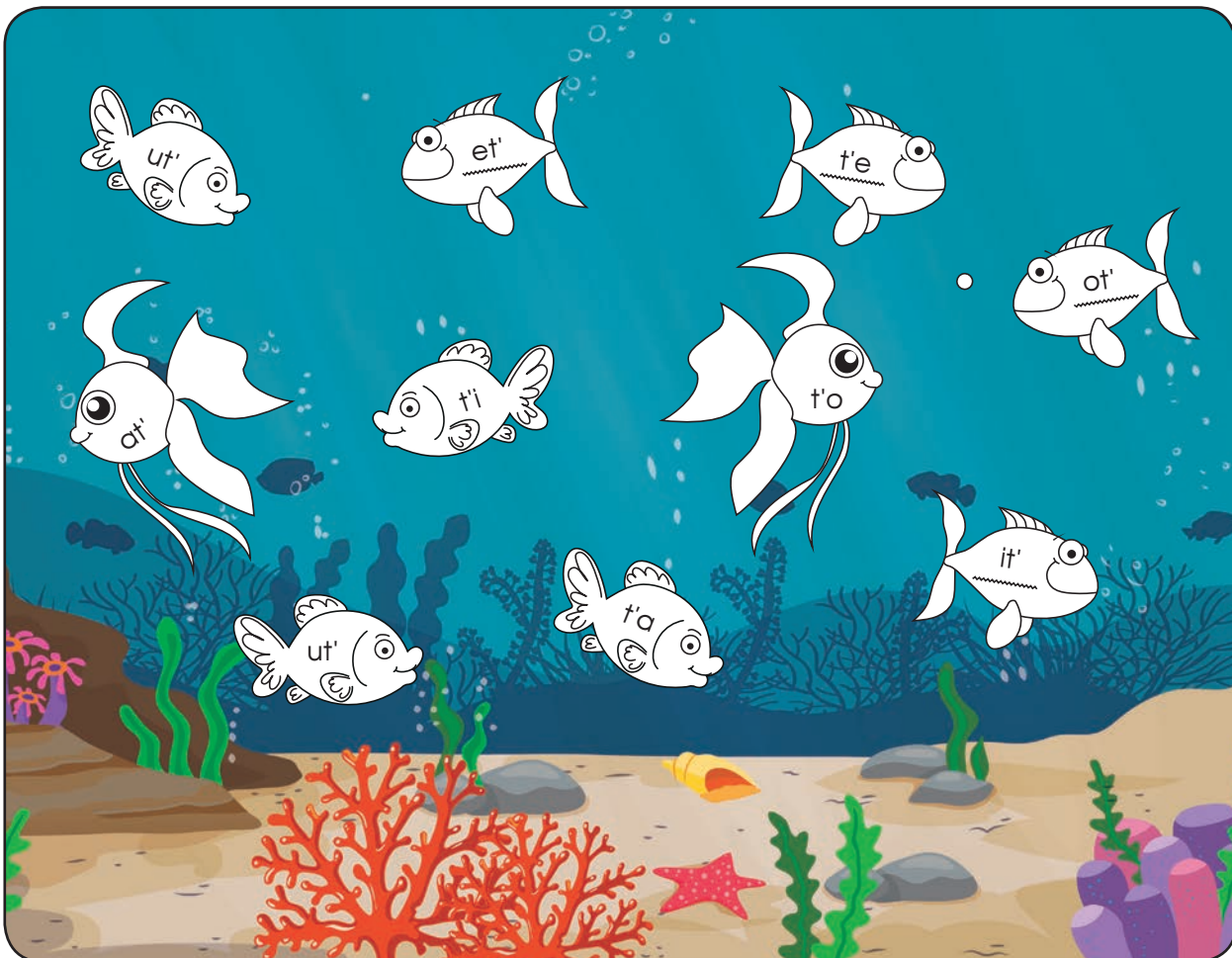
xe't'eyaj

na't'onik

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' T' chuqa' ri ch'utitz'ib' t'. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' t'.
- Ke'awak'axaj ri jap tzij re'. Taq xtaxawaxaj ri jap tzij ot', at', et', it', chuqa' ut', taya' jupaq' aq'a': **at', oj, it', er, uk, et', ich, an, ot', ix, at', ik', eq, ut',et.**

Tatz'eta' ri rachib'äl ri palow. Ke'ab'onij konojel ri jap tz'ij **ot', at', et', it', ut'** ri e k'o chi kipam ri kär. Tak'utu' chi kijujunal ri jap tzij ri xke'awil k'a ri ke'asik'ij.

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **T'** chuqa' ri ch'utitz'ib' **t'**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

Handwriting practice lines for the letter **T'**. The first row shows the letter **T'** and **t'** with blue arrows indicating stroke direction. The subsequent rows provide a series of horizontal lines for tracing and independent practice of the letter.

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **t'** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

Handwriting practice lines for syllables starting with **t'**. The syllables **t'o**, **t'a**, **t'e**, **t'i**, and **t'u** are shown on the first row, with the remaining rows providing horizontal lines for tracing and independent practice.

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' ꞑ kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

f'ö

f'ä

f'ë

f'i

f'ü

Ütz tawak'axaj ri tzij xkeb'ix richin natz'ib'aj: /t'än/, /yot'oyo'/, /yot'oyik/, /yut'uyik/, /t'isonik/, /yat'ayik/, /yot'/, /t'as/. Tatz'ib'aj chi jujun chi ruwäch ri juch'.

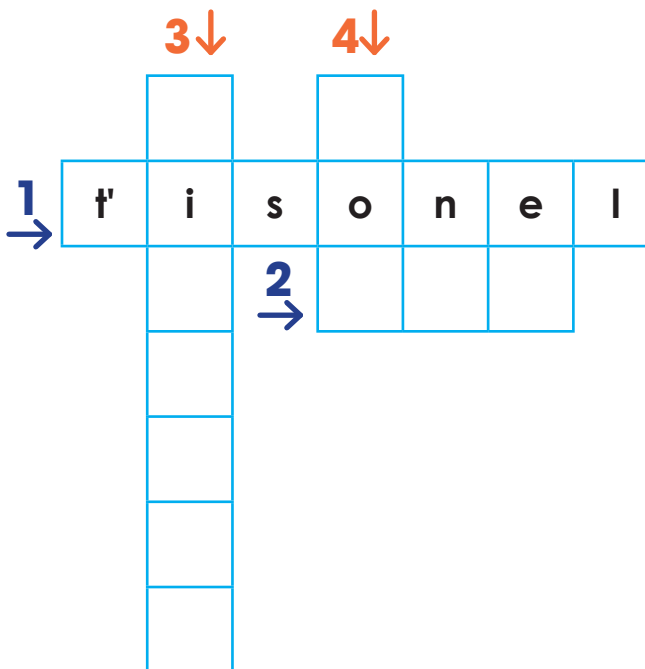
Tasik'ij ri retal k'a ri' naw'il ri tzij k'o chi rupam ri etz'anib'äl. Tatz'eta' ri ajlanib'äl chuqa' ri ch'ab'. Tatikirsaj el rik'in ri tzij e q'e'äl. Pa rukisib'äl ye'awil ri tzij e pa'äl. Tatz'eta' rub'anon pa tzeteb'äl.

Retal taq tzij ri e q'e'äl:

1. Winäq ri nukusaj pa rusamaj, b'aq chuqa' b'ätz'.
2. Pachäl, yerumeq'ersaj ri saqmolo'.

Retal taq tzij ri e pa'äl:

3. Samajb'äl richin yat'iso'n.
4. Ri ti chiköp niqeb'un chuqa' rejqaan rachoch.

Ke'asik'ij ri jap tzij e k'o chi rupam ri jujun kakaxa chuqa' ri tzij tz'ib'an chi ruxikin. Chi ruxe' xke'aw'il junam taq jap tzij xa xe man junam ta runuk'b'al rub'anun. Ke'asik'ij k'a ri' tatz'ib'aj chi ruxikin ri tzij xb'erutunu' ri'. Tatz'eta' rub'anon pa tzeteb'äl.

t'i	so	nel	t'isonel
-----	----	-----	----------

t'o	qi	n'ik	t'oqin'ik
-----	----	------	-----------

so	nel	t'i	t'isonel
----	-----	-----	----------

n'ik	qi	t'o	
------	----	-----	--

nu	t'i	son	nut'iso'n
----	-----	-----	-----------

ni	b'a	t'ät'	nib'at'ät'
----	-----	-------	------------

t'i	so'n	nu	
-----	------	----	--

t'ät'	ni	b'a	
-------	----	-----	--

Ke'atz'eta' ri achib'äl. Ke'anuk'u' ri tz'ib' k'a ri' üt'z nacha' ri tz'ib' t' chuqa' üt'z ri t' richin nitz'ib'äx ri tzij rejqalen ri achib'äl. Tatunu' ri ch'ab'äl k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'.

t' ö t

t u t' q

k u r ü t t'

- Chi rupam ri jun lema' re' xesach ri tz'ib' t' chuqa' t'. Tatz'aqatisaj ri tzij chi rupam ri cholaj, rik'in ri tz'ib' nirajo'. K'ijub'a' üt'z ri t' chuqa' k'ijub'a' üt'z ri t'.
- K'a ri', tasik'ij ri lema' chuqa' taya' rub'i'. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' k'o el pa jotöl.

K'o jun q'ij taq x ikir el ri k'ak'a' juna',
jun ti ot' yalan wi ni kikot.

Ri ti ot' k'a ri' nab'ey b'ey nib'e pa
 ijobäl.

Ruma ri t'o eqal nib'iyin, nib'ison wi
ruma man x ib'apon ta jukumaj pa
tijob'äl.

K'a ri' xpe jäb', ri raqän ya' xuk'uwa'
ri ot' k'a pa ru ijob'al, rija' yan chik
xb'apon nab'ey.

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij kik'wan ri tz'ib' t' k'a ri' ke'atunu'.

t'o - t'e - ot' - et' - t'u - t'i - t'ö' - t'i' - t'ü - t'ä - t'ë - ut' - it' - t'a
at' - t'at' - t'et' - t'ut' - t'ot' - t'it' - t'ö t' - t'it' - t'üt' - t'ät'

2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'wan ri tz'ib' t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q, q', tz, tz', s, t' k'a ri' ke'atunu'.

t'än - tuj - t'ik - tun - t'ot' - to'on - t'üq - t'ix - yot' - toj - t'ikik
tiko'n - t'ikitik - tunay - t'it'ik - tele'n - t'urül - tu'ch - t'ison - t'ijonik

3. Tawak'axaj ri julëy tzij re', ri kik'wan pa kitz'ib'axik ri tz'ib' t' chuwa' t'. Ke'asik'ij k'a ri' tab'ij jun b'ab' kik'in chikijujunal.

t'üq tuj t'ison

- Taqupij ri taq peraj ruxaq wuj. Ke'anuk'u' ri tzij richin ye'atun jun b'ab' pa kiwi' ri jujun achib'äl. Pa jujun b'ab' e k'o ka'i' ch'ab'äl ri yekamulux: jun rik'in ri tz'ib' t' k'a ri', jun chik rik'in ri tz'ib' t. Tacha' ri ruk'amon.
- K'a ri', tatz'ajb'a' ri achib'äl chi ruwäch ri atz'ib'awuj chuqa' chi ruxikin ri qupin taq peraj ruxaq wuj rik'in ri b'ab' xatun.

nibiyin

ruxaq

ri

awän.

t'ot'

Ri

ruwäch

chi

ri

nu'a
ma'a'

ruq'utu'n

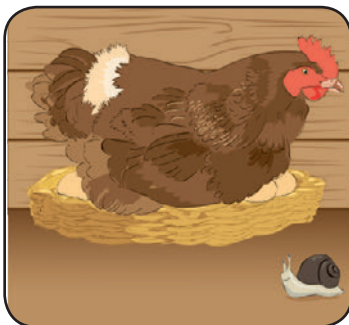
ri

ixoq

Ri

ruki'l

Tatz'eta' ri achib'äl k'a ri' tawila' ri runuk'b'al ri xb'anatäj. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' achike xb'anatäj pa nab'ey, pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'äl. Mantamestaj chi ri jujun b'ab' nutikirsaj el rik'in nimatz'ib' chuqa' neruk'isib'ej rik'in chuq'.

W w

Xoqa ri ramaj richin netamäx ri tz'ib' **w**. Tawak'axaj ri jun lema' re'.

Ri wakx küt rujeý

Xk'oje' jun b'ey jun wakx yalan jeb'ël, e k'o wan taq k'aqoj retal pa ruch'akul. Taq k'a ko'öl, yalan küt ri rujeý. Taq xk'iý, yalan niq'alajin.

Ri rachib'il ri wakx yalan yeq'olon pa ruwi' rujeý. Rija' man nipe ta royowal. Retaman chi ja ri' nib'anön chi rub'anikil. ¡Ja ri' yalan jeb'ël nuna' rija'!

Jun q'ij, xapon jun nīm molaj us pa nimako'k. Ri wakx xuch'ob' chi k'o pa jun k'ayewal.

- ¿Achoj ruma nuchojmirsaj ri k'ayewal re'?

- Nuch'ob'. Ri wakx yalan **ajuchan**. Pa junanin xuch'ob' jun jeb'ël na'oj. Xupeyoj ri rachib'il, ri ixkale't. Xuk'utuj chi re chi ti jote' chi rij. Ke ri', pa ruwi', yerutij konojel ri us jeb'ël ri yejel apo rik'in.

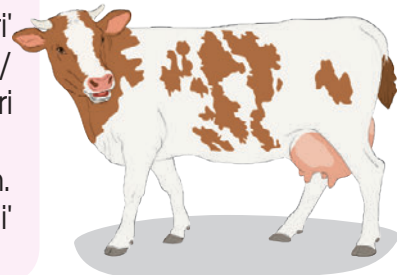
Ri ixkale't k'o wan ruwayb'äl chuqa' ri wakx man nunäq ta ri us. Chuqa', yalan jeb'ël kik'wan ki', niqa' chikiwäch yetzjon chuqa' yetze'en.

Kojtzijon:

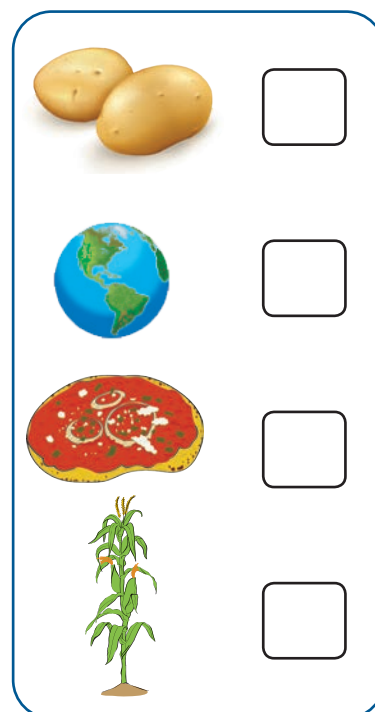
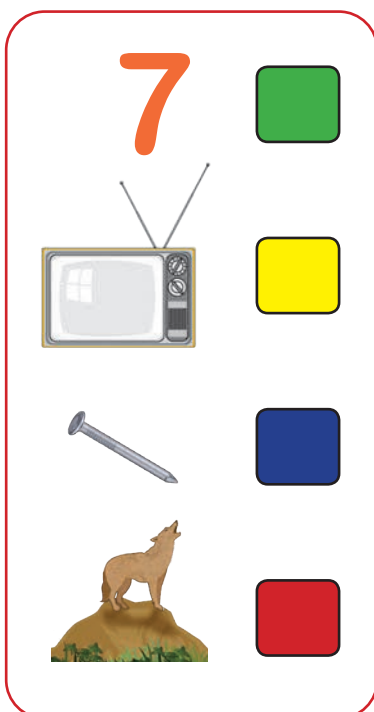
- ¿Achike rub'anikil ri wakx?
- ¿Atux ruk'ayewal xuk'owisaj ri wakx küt rujeý? ¿Achike xatz'et rusol'ik xub'än chi re?
- Katzjon rik'in jun awachib'il pa ruwi' ri xb'anatäj pa rutikirlem, pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isibäl ri lema' re'.
- ¿Atux nikitzijoj ri wakx rik'in ri ixkale't, nab'ij rat?

- ¿Atux achib'äl k'o chi ruxik'in? Eyal tab'ij. ¿Atux nab'ey ruk'oxomal nawak'axaj? Ja ri ruk'oxomal /w ww/. Takamuluj jun ka'i' oxi' mul. Ke'awak'axaj k'a ri' ke'akamuluj re ka'i' oxi' tzij re': /wi/-/chin/, /wa/-/ka/-/mi/, /we/-/qoj/. Tasik'ij julëy chik tzij ri yetik'ir el rik'in ri k'oxomal /w/.
- Kow tab'ij ri nuk'üt ri jujun achib'äl e k'o qa pa xulan. Ke'ajuxu' chi rupam jun setesik ri achib'äl yetik'ir el kib'i' rik'in ri ruk'oxomal ri tzij **wakx**.

5

- Ke'awak'axaj ri tzij chuqa' ke'akamuluj rub'ixik chi rij ri atijonel: /ya/-/wa'/, /tew/, /i/-/wir/, /kow/. ¿La xawak'axaj ri ruk'oxomal ri /w/? Man pa rutikirlem ta ri tzij k'o wi, k'o chi rij.
- Ke'atz'eta' ri achib'äl e k'o pa nab'ey rucholaj ch'ab'äl e pa'äl pa kakaxa, tab'ij eyal kib'i'. Tatz'eta' akuchi kik'iwan ri k'oxomal /w/. Jujun achib'äl k'o jun rukakaxa b'onin chi ruxikin. Takanoj pa ruka'n cholaj ch'ab'äl e pa'äl pa kakaxa jun achib'äl ri ruk'uwan pa rub'i' ri k'oxomal /w/ pa junam jap tzij, k'o chi nakanoj pa rutikirlem, pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'äl ri k'oxomal. Tab'onij ri kakaxa rik'in junam rub'onil.

- Tatz'eta' rub'anikil ri tz'ib' ruk'wan ruk'oxomal /w/, /w/, /w/. Ja re' ri nimatz'ib' **W** chuqa' ch'utitz'ib' **w**. Tab'ana rujuxik ri tz'ib' re' pa taq jalajöj b'anikil, achi'el xtub'ij ri atijonel. Takamuluj rukusaxik ri tz'ib' **w** kik'in konojel ri k'uxatz'ib'.
- Ke'atzu' ri julëy achib'äl re'. K'a ri' ke'asik'ij ri tzij e k'o qa chi kixe'. Takamuluj, rik'in jun tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in jun b'onitz'ib'ab'äl, ri jap tzij: **wa, we, wi, wu**.

wa'im

wey

wuj

wi'aj

Ke'asik'ij ka'i' oxi' b'ey ri tzij. Ke'akanoj ri rutunaxik: **we, wi, wo, wu, wä** chuqa' pa jujun tzij, tajuxu' pa jun setesik ri xke'awil. K'a ri', tatz'ib'aj chi ruwäch la juch' k'o chi ruxikin. Tatzeta' ri tz'eteb'äl.

pwäq

wä

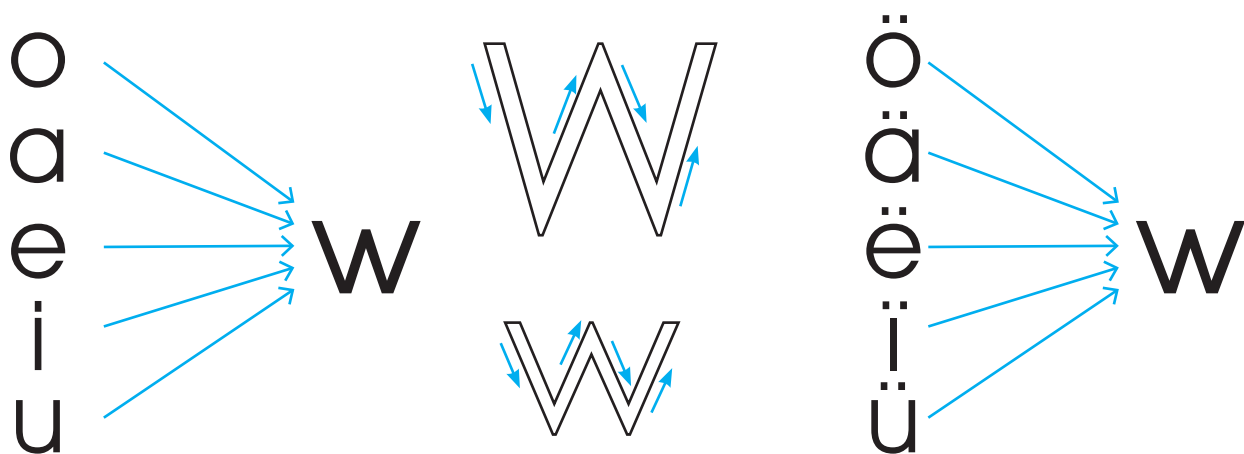
winäq

wok'ok'

weqoj

awän

wuqu'

- Takamuluj rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' rik'in b'oni'tz'ib'ab'äl rub'anikil ri nimatz'ib' **w** chuqa' ri ch'utitz'ib' **w**. Takamuluj rutunaxik ri k'uxatz'ib' rik'in ri ch'utitz'ib' **w**.
- Ke'awak'axaj ri julëy jap tz'ij re'. Taq xtawak'axaj ri jap tzij ow, aw, ew, iw chuqa' uw taya' jub'ik axajab': at, ow, it', er, uw, et, ich', an, iw, ik', eq, aw, ay, ep, tz', ew.

Ke'atzeta' ri kakaxa. Ke'akanoj konojel ri ri jap tzij: **ow, aw, ew, iw, uw** chuqa' ke'abonij. K'a ri', ke'asik'ij chanin ri xe'ab'onij. Wi yasäch, tatikirsaj jun b'ey ch'ik.

wo	ow	in	ul	we
am	wu	up	aw	om
ew	ax	wi	ik	uw
is	er	iw	um	wa

Tatijoj awi' chi rij rub'anikil ri nimatz'ib' **W** chuqa' ri ch'utitz'ib' **w**. Takamuluj ri tz'eteb'äl rik'in atz'ib'abäl k'a ri' tak'isa' qa ri ruxaq samaj.

W w W w W w W w W w

W w

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **w** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

wo

wa

we

wi

wu

Takamuluj rub'anikil ri ch'utitz'ib' **w** kik'in jujun k'uxatz'ib'. Tawojqaj ri tz'eteb'äl.

wö

wä

wë

wï

wü

- Ke'asik'ij ri tzij e k'o pa jujun choltzij. Ke'atunu' rik'in jun juch' ri tzij e junam ruma k'o chi rupam ri kib'i' ri tz'ib' **w**.
- Ke'atz'ib'aj chi ruwäch ri atz'ib'awuj ri tzij xtib'ix chawe.

waram

jicha'n

tew

t'ix

wikx

che'

lawx

jicha'n

t'ix

wikx

che'

lawx

tew

waram

Tasik'ij ri retal. Tawila' rusolik chuqa' tajuxu' chi rupam jun setes'ik ri achib'äl rejqalem. K'a ri', tatz'ibaj rub'i' chi ruwäch ri juch'.

Q'ij q'ij k'o pa qalaq,
xtaq e setes'ik chuqa'
yalan e maq'en.

Rub'anikil achi'el jun
tzi'i'. Chaq'a' tikirel
nawak'axaj ruwuyinik.

Ke'asik'ij ri juläy tzij re'. Tajalwachij ri nab'ey jap tzij rik'in ri jap tzij k'o chi rupam ri kakaxa. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch', achi'el xtikanäj ri tzij. K'a ri', tasik'ij ri xatun. Tatz'eta' rub'anon pa tzeteb'äl.

jicha'n

wa

wacha'n

kaqix

wi

patix

wö

meson'ik

wu

sokaj

we

xajab'

wä

Ke'akusaj ri taq peraj ruxaq wuj ri e k'o tz'ib' chi ruwäch k'a ri' tab'ana' ri samaj re':

1. Tawak'axaj ri jujun jap tzij re' chuqa' ri tzij ri kik'wan ri tz'ib' **w** k'a ri' ke'atunu'.

wo - wu - wa - we - wi - aw - iw - ow - uw - ew - wew
wiw - wow - wuw - waw - wäw - wöw - wi'w - we'w

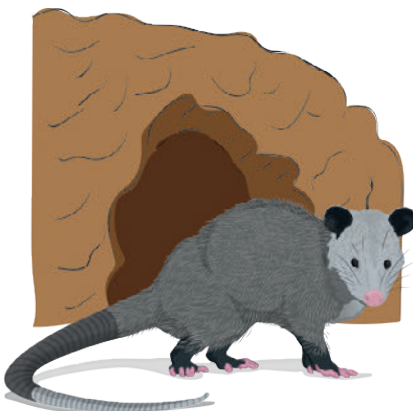
2. Tawak'axaj ri jujun tzij re' ri kik'iwan ri tz'ib': t, j, r, k, n, m, x, k', y, p, b', ch, ch', l, q, q', tz, tz', s, t' chuqa' w k'a ri' ke'atunu'.

wi - wi't - wix - wuj - wök - wuch' - wux - wa'il - wa'im - wajäj
wachin - wawän - wajwïk - wachib'äl - rach'ulew

3. Ke'awak'axaj ri julëy tzij re' ri kik'uwan chi rupam ri kib'i' ri tz'ib' **w** chuqa' ke'atunu'. K'a ri', tawelesaj kan ri nab'ey tz'ib' chuqa' tasik'ij achi'el nikanäj kan.

wuj wotz'otz' raxwäch

Tasik'ij ri nab'ey b'ab' chi re ri jun rulema' ri wuch'. K'a ri', tak'isa qa rutz'ib'axik ri xb'anatäj chi ruwäch ri juch'.

Ri wuch'

Pa jun siwan k'o wi rachoch jun wuch'.

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

Yatqa'ula'ej richin yatetz'an chuqa' natijoj ri xawetamaj. Ruma ri', xta'w'il qa jun choltzij richin ri jujun tz'ib' atz'eton tz, tz', s, t' chuqa' w. Ütz ye'asamajij ri solojsamaj jalajöj taq a'ij. Tikirel najux rik'in tz'ib'ab'äl chuqa' b'onitz'ib'ab'äl ri tzij taq xkasamäj.

- Tasik'ij ri tzij e k'o pa jujun choltzij. Tatz'ib'aj pa atz'ib'awuj ri tz'ij man awetaman ta chuqa' tak'utuj atux nuq'ajuj.
- Tacha' jun chi ke la choltzib', ke'asik'ij chanin ri tzij, nab'ey ri jun pa'äl cholaj k'a ri' ri jun chik. Junam tab'ana' rik'in jun chik choltz'ij, rat xkacha'on.
- Tanuk'u' jun acholtzij rik'in wo'lajuj tzij, ke re' nab'än chi re: oxi' tzij ri yetikir rik'in ri tz'ib' tz, oxi' ri yek'is rik'in ri tz'ib' s, k'a ri', oxi' kik'wan pa runik'ajal ri tz'ib' tz', oxi' ri kik'wan xa xe jun jap tzij chuqa' oxi' kik'wan oxi' rujap tzij. Tajalwachij rik'in jun awachib'il ri acholtzij chuqa' tasik'ij ri xub'än rija'.
- Ke'anik'oj ri tzij e k'o chi kipam konojel ri choltzij, ke'atunu' ka'i' k'ulaj tzij ri tikirel nikik'waj ki'. Achi'el ri juley tz'ij re: t'üq rik'in tzopinik. Tab'ij achike ruma e k'ulaj tzij.

Tz tz

tzüy	ija'tz
tzakoj	qitzij
retzoi	tzyäq
ütz	tzijil
tzimay	tzatz
tzaytzoj	tzopinik
tze'en	lab'itzetz
jumotzaj	tzijonik
kumätz	tzamaj
tzuk'	tzatzq'or

Tz' tz'

tz'i'	metz'
atz'an	tz'iran
tz'aa	wotz'otz'
kotz'ij	tz'unün
tz'uj	sotz'
kotz'ib'äl	tz'un
tz'ib'ab'äl	retz'ab'al
b'atz'b'äl	tz'aläm
tz'ib'	etz'anem
tz'ikaj	mutz'ül

S s

sanik	is
samaj	sotz'
tra's	sib'
saqmolo'	sutz'
masa't	sub'an
awäs	su'n
seqob'äl	b'is
us	säq
si'	q'ayis
sokaj	saq'ul

Tzij richin yesik'ix chuqa' richin tijonik

T'

t'

t'ot'	t'oqinik
t'amat'a'	sot'öl
t'ajt'ik	t'isonel
t'än	yot'
at'ixäm	t'ison
let'et'	t'ok
t'üq	ajmot'ot'
t'iqia	yat'ayik
t'isob'äl	b'at'ät'

W

w

wakx	taluwäch
awän	wikx
tew	wa'im
weqoj	kow
saqwach	wotz'otz'
wäy	lawx
sewoj	wi'aj
waram	winäq
wuj	utiw
raxwäch	wuch'

Chi rupam ri choltzij k'o chi ruxik'in, nawil julëy chik tzij. Jare' tab'ana' kik'in:

- Tamolo' awi kik'in oxi' awachib'il, tisik'ij junam ri tz'ij. Nabëy ri jun peraj tz'ij e pa'äl, k'a ri', ri jun chik peraj.
- Ke'ach'a ka'i' tz'ij chi rupam ri choltzij, tab'ana' jun b'ab' kik'in. Tawojqaj ri tz'etb'äl re': tz'unün chuqa' kotz'ij. Ri b'ab' nub'ij: Ri titz'unün nutz'ub' rupam ri kotz'ij. Tacha' ka'i' tzij k'a ri' junam tab'ana' rat.
- Ke'acha' oxi' tz'ij chi rupam ri choltzij. Ke'ak'ama' kan ri k'isib'äl tzib', k'a ri' tatz'ib'äj ri k'aka' tz'ij.
- Ke'acha' oxi' tz'ij, ko'öl kaqän chuqa' n'im kaqän, ke'atz'ib'aj pa atz'ib'awuj. Ke'ajacha' pa taq jap tzij ri jujun tzij.

Juläy chik tzij

lotz	tz'in
usmachi	yot'onik
wakami'	tzeqäl
tz'uyub'äl	xb'ut'üt'
pwäq	sak'
t'ikik	jitz'il
pas	litz
set'isb'äl	iwir
wuqu'	tz'ujanik
tzupche'	jisjik

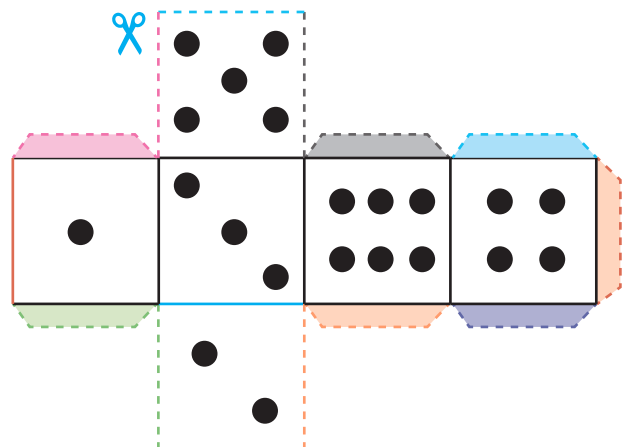
Ri me's chuqa' ri ch'oy

Tatz'ib'aj rub'i' jun awachib'il ri e k'o pa atijonijay.	Tatz'ib'aj rub'i' ri jun ruwäch chi re'. 	Kab'iyin chawäch jun kakaxa	Ke'atz'ib'aj ri jap tzij ri e k'o chi rupam ri tzij wotz'atz' .
Task'ij ri jun tzij re', ka ri' tab'ij wi ütztz'ib'an: tzi'			
	Tatz'ib'aj jun b'ab' rik'in ri tzij sokaj	Nawoyob'ej jun mul	Tatz'ib'aj rub'i' jun awach'alal.
	<div style="background-color: #3CB371; color: white; padding: 10px; font-weight: bold; font-size: 1.2em;">APONIB'ÄL</div>		
Nawoyob'ej jun mul			
	Tab'ij jun b'ab' rik'in ri tzij wäy .	<div style="text-align: right;"> </div>	
Kab'iyin chawäch jun kakaxa		Tab'ij kib'i' ri jujun tz'ib' e k'o chi rupam ri tzij ruwach'ulew	Tab'ij jun tzij ri nitik'ir el rik'in s.
ELEBÄL		Tab'ij jun tzij ruk'wan xab'ikuchi ri tz'ib' tz' chi rupam.	Tatz'ib'aj jun tzij ri nitik'ir el rik'in ri tz'ib' tz .
		Tatz'ib'aj rub'i' ri chiköp nixik'an chaq'a' chuqa' ri ruch'akul ach'el richin jun ch'oy.	
		Kab'iyin chawäch jun kakaxa	

Tatz'eta' rub'eyal samaj k'o chi rij ruxaq wuj.

iRi me's chuqa' ri ch'oy!

Rub'eyal ri etz'anem: taqupij ri etz'ab'äl k'o qa chi ruxe' ruxaq wuj xik'o kan. Taq'ocho' chi taq ruxk'in k'a ri' ke'aa'olij ri junam kib'onil, achi'el xtub'ij ri atijonel.

¿Achike' rub'anikil yatetz'an? Tamolo' awi' kik'in ka'i chuqa' üt'z oxi' awachb'il. Chi ijujunal üt'z nikusaj xtaq chuxtäq richin retal ri etz'anem. Üt'z jun kinaq' chuqa' jun ti ab'äj. Chi ijujunal nitzäq ri etz'ab'äl. Nutikirsaj el ri xtelesam ri nīm ajilanem.

Ri retal jujun etz'anel nib'e chi ruwäch janipe ajilanik nirelesaj pa etz'ab'äl. Wi niqa pa jun kakaxa akuchi k'o ri mes, ri etz'anel nuxlan jun mul; wi niqa ta akuchi k'o ri ch'oy, nib'iyin chi ruwäch janipe kakaxa nub'ij. Chi rupam ri juläy chik kakaxa nub'ij achike nab'än. Wi k'o man niq'axta chawäch, ri atijonel xkaruto'.

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

a

o

u

e

i

ä

ö

ü

ë

ï

ä

ö

ü

ë

ï

a'

o'

u'

e'

i'

tz

tz'

s

t'

w

tz

tz'

s

t'

w

tz

tz'

s

t'

w

tz

tz'

s

t'

w

Tz

Tz'

S

T'

W

Tz

Tz'

S

T'

W

¡Tiqatijoj awi' rik'in ri sik'inik chuqa' ri tz'ib'anik!

Wawe' xta'w'il ka'i' oxi' jeb'ël solojsamaj richin rutijoxik ri tz'ib'anik chuqa' rusik'inik ri tz'ib' xe'awetamaj.

¿Achike rutunaxik?

- Ke'atunu' rik'in jun juch' ri achib'äl e k'o pa nab'ey cholaj rik'in ri e k'o pa ruka'n cholaj ri kejqalem ki'.
- Tatz'ib'aj chi kiwäch ri juch' ri kib'i' ri achib'äl kejqalem ki', achi'el rub'anon pa tz'eteb'äl.

Ri atz'am chuqa' ri q'utu'n

¡Ri tzij esachäl!

Ke'asik'ij ri julëy b'ab' re'. Chi rupam jujun e k'o tz'ij esachäl, ruma man richin ta ri b'ab'. Tawila' ri tzij sachäl, ri man richin ta ri b'ab' k'a ri' tajuxu' pa jun setesík. K'a ri', tatz'ib'äj chi ruwäch ri juch' e k'o chi ruxk'in. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

1. Ri nute' nub'än jun k'aj q'or.

k'aj

2. Kojetz'an rik'in la sotz'.

3. Kojch'oke' chi rij la t'ot'.

4. Ri nata' nuya' q'aa' chi re ri wakx.

5. Iwir xojb'e' pa let'et' pa ruwi' ri choy.

6. Pa k'echelaj e k'o k'iy ch'atal.

7. Ri tz'unün nutz'üb' jun k'um.

Tatz'eta' ri achib'äl k'a ri' tab'ij achike natz'ät. K'a ri', tatz'ib'aj jun b'ab' pa ruwi' ri achib'äl xatz'ät. Takusaj ri juch' e k'o chi kixe' ri achib'äl.

¡Tiqatz'aqatisaj ri b'ab'!

Tasik'ij ri jujun b'ab'. Tatz'aqatisaj rik'in jun tzij ri e k'o pa kakaxa. Tajuxu' k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'. Tatz'eta' achi'el rub'anon pa tz'eteb'äl.

Ri nene' niwür pa ruk'an.

ruk'an
ko'k

Ri natin pa raqän ya'.

k'un
kök

Ri tata xumestaj kan pa jay.

ruch'ami'y
ruchun

Xta Lixa xupön ruway.

ch'umil
chanin

Ri nana xutzäk ri pa b'ojo'y.

q'oq'
qetb'äl

A Pancho jun achib'äl pa sik'iwuj.

q'aq'
xuqupij

A Xuwan ruma xloq' retz'ab'al.

nikikot
tuj

¡Tiqatz'aqatisaj ri lema'!

Tasik'ij ri jun tz'ib'an'ik re'. Chi ruxe' xta'w'il jun ch'ik lema' e junam, xa xe man e tz'aq'ät ta rik'in jun ka'i' tzij. Tatz'aqatisaj rik'in ri taq tzij yerajo' na.

Chi runaqaj ri nutinam'it k'o jun juyu'.

Chi rupam ri juyu' e k'o k'iy chikopi'.

Jun q'ij, xojb'e kik'in ri wach'alal ri pa juyu'. Xqatz'ät jun tukür, jun masat, chuqa' jun maq'uq'. Chuqa', juläy taq kuk ye'etzan chi ruq'a' jun che'.

Yalan jeb'ël xina' ri xib'yaj pa juyu'.

Chi runaqaj ri _____ k'o jun juyu'.

Chi rupam ri _____ e k'o k'iy chikopi'.

Jun q'ij, xojb'e kik'in ri _____ pa juyu'.

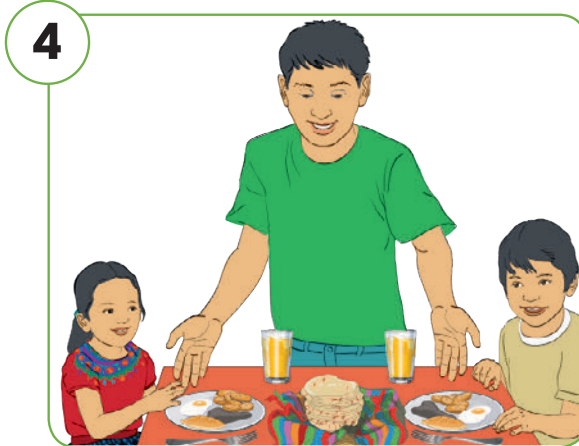
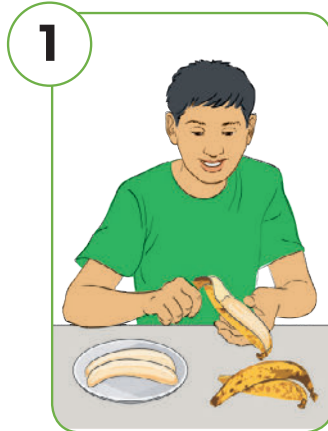
Xqatz'ät jun tukür, jun masat chuqa' jun _____.

Chuqa', juläy taq kuk _____ chi ruq'a' jun che'.

_____ jeb'ël xina' ri xib'yaj pa juyu'.

Tab'ij ri nik'ulwachitäj

Tatz'eta' rucholajem ri achib'äl. Tab'ij achike nik'ulwachitäj chi ki jujunal. K'a ri', chi ruwäch ri juch' tatzib'aj ri nab'ey, ri ruka'n chuqa' ri xk'ulwachitäj pa ruk'isib'äl. Tatz'ib'aj jun b'ab' pa ruwi' ri jujun achib'äl. Tanataj chi konojel ri b'ab' yetik'ir el rik'in nimatz'ib' chuqa' yeb'ek'is rik'in jun chuq'.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

¡Keqakanoj tzij!

Ke'atz'eta' ri julëy achib'äl re'. Tasik'ij chi oxi' tzij ri e k'o chiruxik'in. Tacha' ri rejqalem rub'i' ri achib'äl k'a ri' tajujxu'pa ruk'isib'äl. Tatz'ib'aj jun b'ab' pa ruwi' ri jujun achib'äl. Tanataj chi konojel ri b'ab' yetik'r el rik'in nimatz'ib' chuqa' yeb'ek'is rik'in jun chuq'.

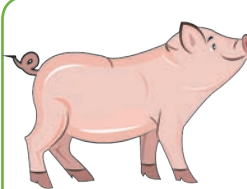
k'u'x
k'ul
k'um

q'ip'il
q'itajik
q'ij

koton
kot
koral

läq
aq
b'aq

ch'ami'y
ch'amil
ch'umil

tz'intz'ot
tz'ib'anik
tz'ib'ab'äl

chaj
che'
chemäl

tzor
tzatz
tzuy

Ke'anuk'u' ri tz'ib' e k'o pa jujun kakaxa, k'a ri' xtaw'il ri tzij. Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' k'o chi ruxe'.

a t
ch'

o k' j
a /

a x j
b' q

¿Achike ri q'eb'aq'ajuj tzij ?

Tasik'ij ri tzij k'o chi rupam ri jujun kakaxa. Tach'ob'o' jun q'eb'aq'ajuj tzij k'a ri' tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

kikotemal

nojnäq

saqil

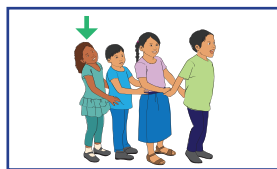
q'eq

nim

näj

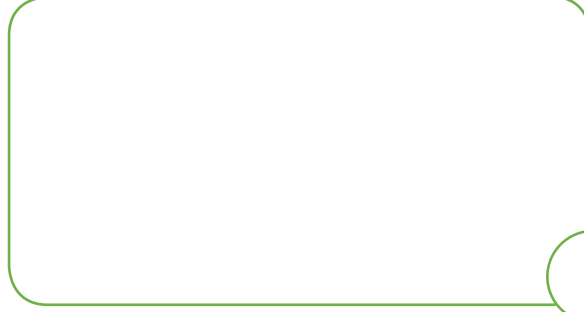
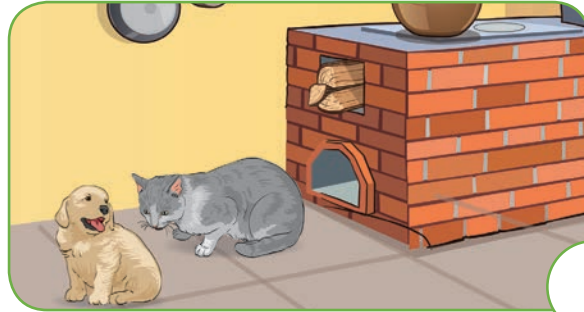
b'is

Ke'atzu' ri achib'äl ri e k'o chi rupam ri nab'ey peraj chuqa' ri e k'o pa ruka'n peraj. Ke'atunu' rik'in jun juch' ri e q'eb'aq'ajuj. Tatz'ib'aj chi kixe', ri kib'i rejqalem.

Tatzijoj ri lema' chuqa' tatz'uku' jun chik ruk'isilem

- Ke'atz'eta' ri achib'äl chuqa' tawila' rucholajem ri b'anob'äl. Tatz'ib'aj 1, 2, 3 ri xb'anatäj chi rupam la b'anob'äl. Chi rupam ri k'isib'äl kakaxa, tab'ana' rachib'äl ri ruk'isilem ri lema' chuqa' tatz'ib'äj ri rajlab'äl 4 chi rupam ri setes'ik.
- Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch' ri nab'ey, ri xb'anatäj apo pa runik'ajal chuqa' pa ruk'isib'äl. Tanataj chi konojel ri b'ab' yetik'r el rik'in nimatz'ib', chuqa' yeb'ek'is rik'in jun chuq'.

1.

2.

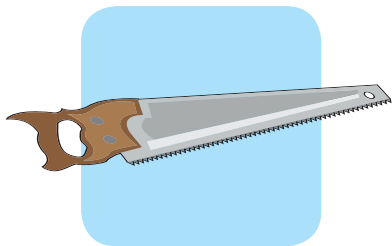
3.

4.

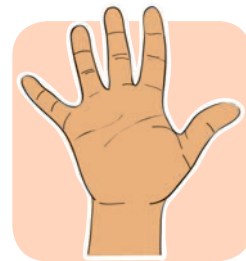
Keqach'ara' ri tzij

- Eeqal tasik'Ij ri jujun tzij e k'o pa kakaxa. Takanoj ri achib'äl ri rejqaalem.
- Tatz'ib'aj ri jujun jap tzij pa kakaxa. K'a ri', tatz'ib'aj ri tzij tz'aqät chi ruwäch ri juch' e k'o pa xulan.

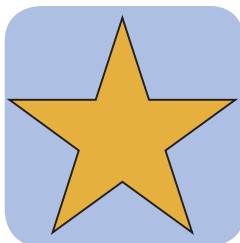
chajaljay – qetb'äl – q'ab'aj – ik' – ch'umil – ak'wal

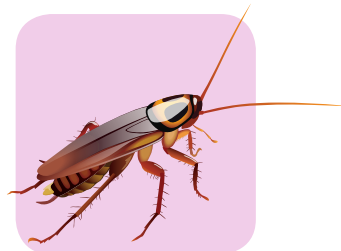

Tatz'ib'äj chi rupam ri kääq kakaxa ka'i' tzij kik'wan jun jap tzij. Chi rupam ri xar, ka'i' ch'ik kik'wan ka'i' jap tzij. Chi rupam ri räx, ka'i', rik'in oxi' wi k'o ta ch'aaq ch'ik jap tzij tikirel chuqa' natz'ib'aj.

--

--

--

¿Achike rub'anikil chuqa' achike nub'än?

- Tatz'eta' ri julëy achib'äl re'. Rik'in jun ch'ik awachib'il tib'ij achike rub'anikil ri awäj, ri chuxtäq chuqa' ri winäq pa achib'äl. K'a ri', tatz'ib'aj rub'i' pa nab'ey juch'. Chi ruwäch ri julëy ch'ik juch', tatz'ib'aj oxi' paj tzij nikitziyoj rub'anikil chuqa' ri nub'än. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.
- Tatz'ib'aj oxi' chuxtäq nikitziyoj rub'anikil chuqa' ri nub'än.

tz'i'

kaji' raqän

nib'a'on

nuchajij ri jay

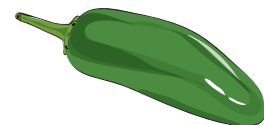
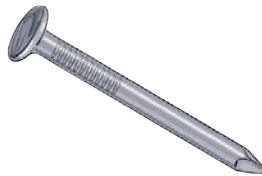

Tzij kiyuqelon ki'

Ri etz'anem re', k'o chi nub'an jun yuqenik tzij. Taqupij ri taq peraj ruxaq wuj k'o achib'al chi ruwach. Tab'ana' ri samaj re':

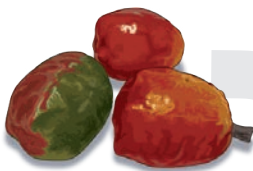
- Tatikirsaj el rik'in ri peraj ruxaq wuj k'o chi ruwach ri ajlanik 1. Tatz'ib'aj rub'i' chi ruwach ri juch'.
- Tatz'eta' ri tz'ib' nuk'isib'ej ri jun tzij re'. Takanuj jun achib'al ri rub'i' nutikirsaj el rik'in ri tz'ib' re', k'a ri' tatz'ib'aj chi ruxkin ri nab'ey tzij.
- Junam tab'ana' kik'in konojel ri achib'al k'a ri' tatz'ib'aj konojel ri tzij.

ch'umil

Tzij e sachnäq kan

- Chi ruwäch ri jun ruxaq wuj re' e k'o jun ka'i' achib'äl ri xkisäch kib'i'. Ke'ato' richin yekib'ewila' pe.
- Nab'ey nab'ij rub'i' ri achib'äl, k'a ri', k'o chi nab'ij ri jujun k'oxomal e k'o chi rupam rub'i'. K'a ri', takanuj rutz'ib'axik, richin nawila' pe ri b'ey yetunun kichin. Tajuxu' rik'in b'onitz'ib'ab'äl, ke'atunu' jujun achib'äl rik'in rubi'. Takusaj jalajöj b'onil chi jujun.

q'enüm

ch'akät

kumätz

jaqb'äl

pak'a'ch

tzamaj

¡Tiqatz'aqatisaj ri lema'!

- Tasik'ij ri lema', k'a ri' ke'atz'aqatisaj ri b'ab' rik'in ri tzij e k'o pa kakaxa. Tajuxu' jujun tzij ri xe'akusaj yan. Tawojqaj ri tz'etb'äl.
- Chi rupam ri kakaxa k'o pa xulan qa, tab'ana' rachib'äl jun ch'uti ala' chuqa' rik'in rume's.

kaxlanwäy - choy - ~~rutzi'~~ - ruya' - xeyalöj - choy - rutz'i'
ch'oy - rutz'i' - José - kiya'

Ri saq'ij ma José xel el rik'in rutz'i' rutz'i' .

Xeb'eb'yaj chuchi ri .

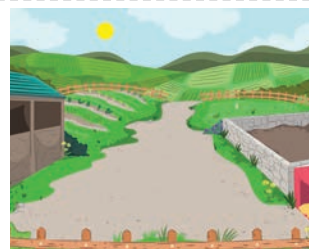
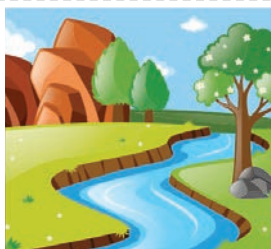
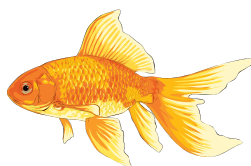
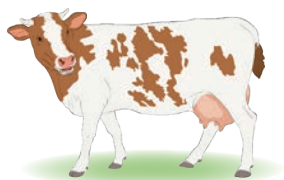
Ri tz'i' xuqüm pa .

Ma José chuqa' ri xeb'etz'an.

Toq xetzolin pe ma José chuqa' ri xkitäj
 chuqa' .

Tatz'ib'aj jun alema'

- Taqupij ri taq peraj ruxaq wuj e k'o qa pa xulan. Tacha' ka'i' taq peraj ruxaq wuj: jun ajkuq'ul chuqa' jun k'ojlemal, kik'in rije' nanojij jun lema'. Ke'atz'ajb'a ok chi rupam ri kakaxa e jamäl.
- Chi ruwäch ri juch' tatz'ib'aj ri alema' pa kiwi' ri xe'acha', ri ajkuq'ul chuqa' ri k'ojlemal. K'a pa ruk'isib'äl, tatz'ib'aj rub'i' ri alema'.
- Ri taq peraj ruxaq wuj ri man xke'akusaj ta, ke'atz'ajb'a' qa pa atz'ib'awuj chuqa' tatz'ib'aj jun b'ab' pa kiwi' chi

Tasik'ij chuqa' tak'ulub'ej ri k'utun'ik

- Ke'atzu' ri achib'äl k'a ri' tasik'ij ri b'ab' rachb'ilan. K'a ri', tak'ulub'ej ri k'utun'ik chi kiwäch ri juch'.
- Tak'utu' chi ruwäch jun awachib'il ri rutzolixik ri k'utun'ik xab'än.

Ri tz'i' nutzu' ri ik'

¿Achike nitzu'n ri ik'?

Ri ak'wal netz'an rik'in ri tzupche'.

¿Achike niretz'ab'ej ri ak'wal?

Ri ati't xulöq' jun wotz'otz'.

¿Achike xulöq' ri ati't?

¿Jarupe' tz'ib' e k'o?

- Tab'ij rub'i' ri jujun achib'äl, chuqa' tab'ij ri jujun k'oxomal e k'o chi rupam ri rub'i'. Tawajlaj jarupe' kik'oxomal ri jujun tz'ij, k'a ri', tajunumaj kik'in jujun cholaj kakaxa, toq xtawil, tatz'ib'aj ri jujun tz'ib' pa jujun kakaxa. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.
- Tajuxu' chi jujun tz'ij, k'a ri' ta tunub'a' rik'in ri achib'äl rejqalem. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

1.

2.

3. q' a tz u y

4.

5.

6.

7.

8.

Tacha' jun achike ri achib'äl k'a ri', chi ruwäch ri juch' ejamäl, tatz'ib'aj jun b'ab' pa ruwi'.

Niqanojij tz'ij

- Tasik'ij chi jujun ri tz'ij. Tajalwachij ri xär tz'ib', rik'in jun, ri k'o chi ruxe' qa. Tab'onij ri tz'ib' xacha'.
- Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch', ri tzij xanuk'. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

ch'akät

(s) (p) (l)

k'isik'

(ch) (x) (t)

qupinik

(m) (b') (j)

tz'ame'y

(r) (p) (x)

t'ix

(s) (j) (k)

aq'a'l

(t') (y) (w)

Ke'asikij ri tzij ri e k'o chi kipam ri kakaxa ri e ch'aron pa taq jap tzij. Ke'ajala' kicholajem ri jap tzij, ke'atz'ib'aj chi jujun chi kipam la kakaxa e k'o chi kixe' qa. Ke'asik'ij ri jujun tz'ij xe'atun. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

tz'i b'a nik

nik tz'i b'a

tzo pi n'ik

e tz'a nem

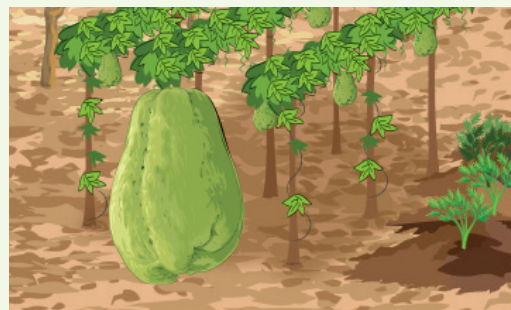
Nintz'aqatisaj ri lema'

- Tatz'eta' ri jujun achib'äl e k'o pa lema'. Tasik'ij ri lema' chuqa' natz'aqatizaj ri b'ab' rik'in ri tzij k'a nirajo' na. Pa ruk'isib'äl, tatz'ib'aj rub'i' ri lema' re'.
- Tasik'ij ri jun lema' re' chi kiwäch ri awach'alal, ke'ak'utu' chi kiwäch ri achib'äl.

K'o wi jun achin yalan samajel rub'i'_____.
K'o wi jun ch'uti rulew akuchi e rutiko'n _____,
chuqa_____.

1

Jun q'ij, yalan xmaqe'. Chi ruwäch ri rulew xoqa'el jun _____ nima'q.
Ma _____ yalan wi maqel.

2

Konojel ri winaqi' pa rutinamit xketamaj.
Xeb'e'apon ki'y winäq richin xe'kib'etz'eta' ri nim_____.
Toq xkitz'ät nikib'ij wi:_____.

3

Ma _____ xub'än jun nimaq'ij. Xutzäk ri k'ix. Ri ruki'il achi'el wi _____.
Ri _____ xerub'än konojel.

4

Ewan tz'ib'

Tatzu' rachib'äl ri k'ayij akuchi nik'ayix ri kismaj ri winaqi'. Chi rupam ri yek'ayix ewan waqi' tz'ib'. Ke'awila' k'a ri' ke'ajuxu' chi rupam jun setesik. K'a ri', chi kiwäch ri juch', tatz'ib'aj jun tz'ij rik'in ri jujun tz'ib'. Ri tz'ib' ütznib'e pa rutikirlem, runik'ajal chuqa' pa ruk'isilem.

Ri ewan tzij

- Tasik'ij ri jujun tz'ij. Ri tzij re' manjun kan ta k'ajarik. Richin naw'il ri tzij pa ruchojmilal, k'o chi najalwachij ri k'äq tz'ib', rik'in jun ri k'o qa chi ruxe'. Tab'onij ri tz'ib' xacha'.
- Tatz'ib'aj chi ruwäch ri juch', ri tzij xaw'il. Tatz'eta' rub'anon pa tz'eteb'äl.

sayb'äl

q k' ch

k'ayb'äl

saqwäx

k' t ch

lij

q' x b'

yiso'n

p t' b'

epab'äl

w n tz'

pab'u'n

ch' x r

Ke'asik'ij ri tz'ij e k'o chi rupam ri kakaxa. K'a ri', takanoj chi rupam ri cholaj tz'ib' k'o chi ruxikin. Taq xtaw'il, tab'onij achi'el b'onin ri tz'eteb'äl.

k'ul	t'	k	l	w	x	q'	k'	u	l	m
ixöq	ch	ö	m	i	x	ö	q	t	w	s
tz'apib'äl	y	tz'	a	p	i	b'	ä	l	j	j

Tzij jub'a ma junam

Tatz'eta' ri ka'i' achib'äl e k'o pa jujun kakaxa. Ke'asik'ij ri tzij e k'o chi kikojöl. Ke'atunu' rik'in jun juch', ri tz'j rik'in ri achib'äl rejqalen. Tatz'eta rub'anon pa tz'eteb'äl.

ik

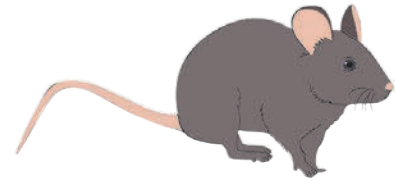

ik'

choy

ch'oy

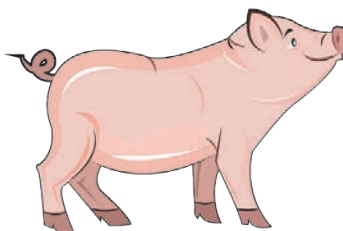
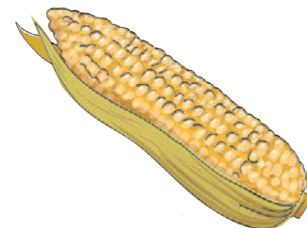
xik

xik'

jäl

jul

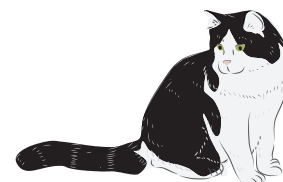
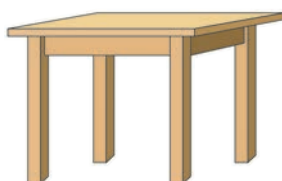
awaq'

awaq

¡Ke'atz'uku' b'ab'!

- Ke'aqupij ri taq peraj ruxaq wuj e k'o chi ruxe' qa. Ke'atunu' wo'o' k'ulaj taq achib'äl achi'el narayb'ej rat.
- Tatz'ajb'a' chi ruwäch atz'ib'awuj ri jujun k'ulaj xe'acha' k'a ri', chi ruxe' tatz'ib'aj jun b'ab' pa kiwi' ri achib'äl. Ütz ye'ab'än jun ka'i', oxi' b'ab' wakamin chuqa' juläy ch'ik richin chuwa'aq.

¡Xqak'is ri nab'ey rupalb'al tijonik!

- Tatzu' ri achib'äl: ¿Achike' natz'ät? Katzijon rik'in jun awachib'il pa ruwi' ri xiwetamaj pa nab'ey rupalb'al tijonik.
- Tatz'aqatisaj ri b'ab' ri nitzijon jub'a' pa awi' chuqa' pa ruwi' ri xab'an pa ri nab'ey rupalb'al tijonik.

Rin _____ ri jun juna' re' yalan etamab'äl
xink'ul. Xinwetamaj pa ruwi _____. Chuqa',
xek'oje' e k'i'y wachib'il. Ri wachib'il ri yalan
yenwajo' ja re': _____, _____ chuqa'
_____.
_____.

Yalan xeqa chinuwäch ri lema' e k'o chi
rupam ri wuj re'. Ri yalan xqa chinuwäch jari' ri
_____. Yalan xqa chinuwäch ruma
_____.
_____.

Taqowuj richin atijonel

Xqak'is ri sik'iwuj "Ninsik'ij chuqa' nintz'ib'aj", Ruka'n xak. Rik'in rija', yalan xojsamäj pa tijonijay, achi'el ri taq san'ik samajela', xqaya' qak'u'x kik'in jujun solojsamaj.

Ri wuj re' xarachb'ilaj rik'in jujun tz'ib', k'a xawetamaj na xasik'ij ri wuj chuqa' xatz'ib'an. Jare' xa xe ri rutikirlem, k'o chi natijoj awi', k'o chi nasik'ij wuj, chuqa' yatzt'ib'an ronojel q'ij.

Wakami, k'o chi niqak'is ri jun jeb'ël b'yajen re' ri xqatikirsaj pe ri nab'ey q'ij tijon'ik.

Wi at ach'iel ta jun palamax, ri nab'ey rupalb'al tijon'ik, xok jun juna' richin nachajij ri axik' chuqa' nawetamaj yaxik'an chi jun ruwach'ulew rik'in ri tz'ib'.

Ninrayb'ej chi kaxik'an ta chi rupam ri ruk'an rupalb'al tijon'ik, jun k'ak'a xak richin atijon'ik, ke ri yatok jun nimaläj rusik'inel wuj.

Yalan jeb'ël ok ri xinwetamaj awäch. Ninrayb'ej chi ützt' ta yab'e pa ak'aslem.

Ri atijonel.

